

ANTON PANNEKOEK SOM VÄNSTERSOCIALDEMOKRAT:
EN HISTORISK KRITIK

(1973)

OLIKA RIKTNINGAR INOM ARBETARRÖRELSEN

(1909)

av

ANTON PANNEKOEK

KOMMUNISMEN

1974

**ANTON PANNEKOEK SOM VÄNSTERSOCIALDEMOKRAT:
EN HISTORISK KRITIK**

(1973)

OLIKA RIKTNINGAR INOM ARBETARRÖRELSEN

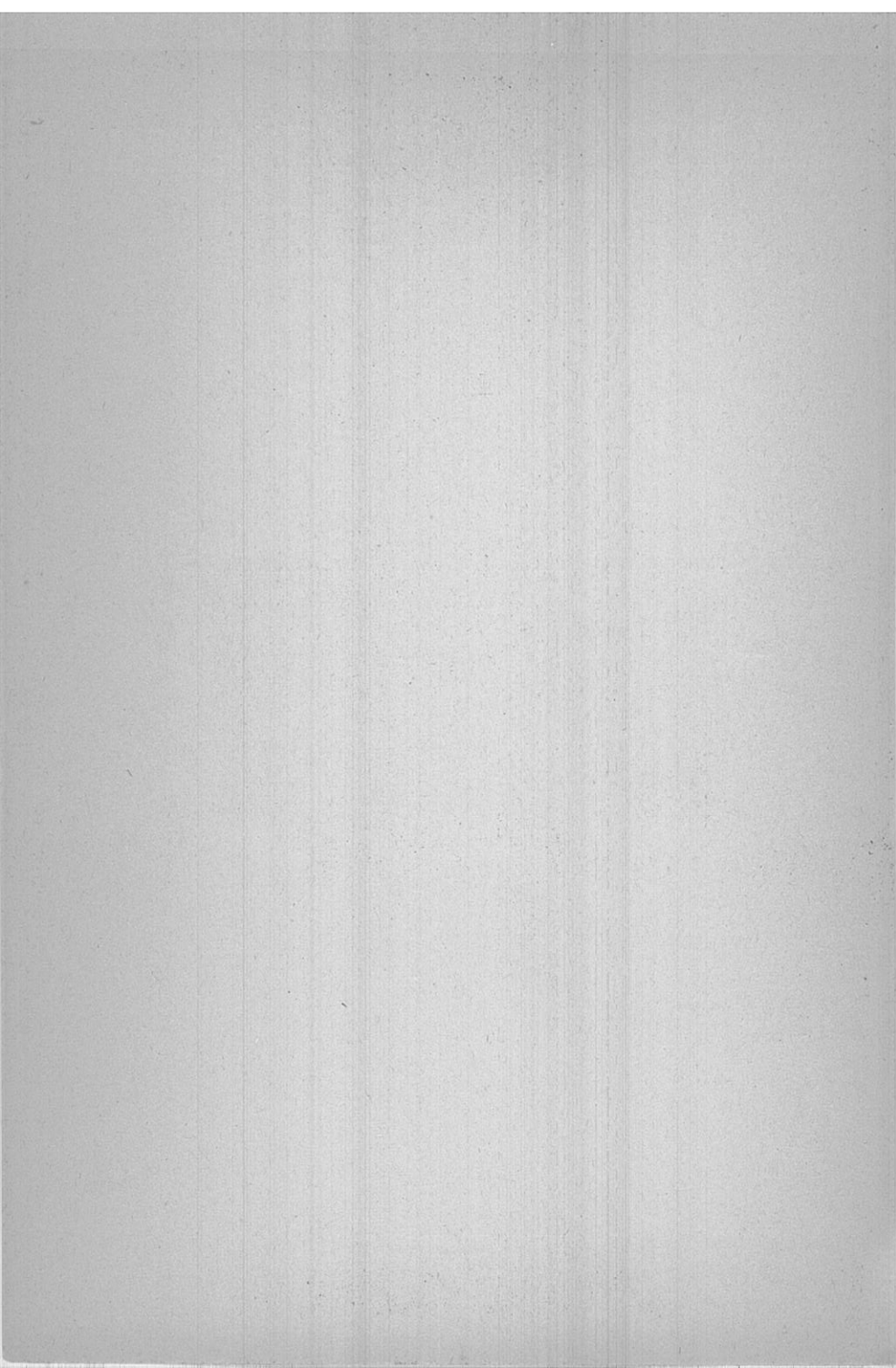
(1909)

av

ANTON PANNEKOEK

**KOMMUNISMEN
1974**

FÖRORD

I juli 1972 utkom nr 3 av serien «Prometeus»: Karl V. Jensen, «Udviklingen i den revolutionære bevægelse i Danmark» (1922). Allt sedan dess har det bjudits på flera svårigheter att avsluta serien med utgivningen av de planerade nr 1 och nr 2: A. Pannekoek, «Olika riktningar inom arbetarrörelsen» (1909) resp. H. Gorter, «Verdensrevolutionen» (1918).

De förhållanden som en gång ledde till beslutet att ge ut Prometeusserien var bundna till tiden som någon slags opposition i det Internationella Kommunistiska Partiet (dIKP) 1971 och en kontakt knuten med några utanför dIKP stående italienska kamrater. Dessa förhållanden har sedan länge upphört att gälla. Det kunde kanske till och med finnas anledning att abrupt upphöra med denna serie, ty den passar allt sämre in i den nuvarande verksamheten.

Undersökningen av de *nu* rådande samhällsliga förhållandena och dessas utvecklingstendenser i ett revolutionärt perspektiv har ständigt lett till mera grundläggande utforskning av den verkliga historiska rörelsen och den revolutionära teorin. Detta har å andra sidan medfört större möjligheter att *historiskt* värdera exempelvis Pannekoeks och Gorters skrifter, men så länge det större arbetet befinner sig i full utveckling och förändring utan att ännu ha kunnat fördjupas och preciseras *grundligt* har de värderingar och analyser som känts angelägna att göra i inledningarna till utgivningarna ständigt upplevts som otillräckliga. I denna utvecklingsprocess kom därför två tidigare av en annan skrivna inledningar till denna Pannekoektext (juni resp. oktober 1972) att grundligt kritiserats, och denna kritik-process hade det goda med sig att den tvang till utveckling och precisering av

IV

ståndpunkterna, utan att — givetvis — någon harmonisk enhet mellan oss har uppnåtts.

Det är alltså mot bakgrund av denna allttjämt pågående process som vi med stor tveksamhet beslutat att i alla fall leverera Pannekoeks text med en ny, tredje, väsentligen omarbetad inledning, där vi passar på tillfället att formulera en del saker som trots allt kan vara ett bidrag för de läsare som själva utvecklar sig hän mot en total kritik av kapitalismen inklusive Kapitalets vänster och ultravänster.

Även om det i den «kollektiva» efterbearbetningen kan bli aktuellt med avsevärda förändringar, så är det självklart att själva skrivandet av inledningen görs av en enda individ. Användandet av «vi»-formen får bedömas därefter: å ena sidan är den en kvarleva från gamla tiders falska kollektivism samt organisations- och gruppfetischism; å andra sidan kan den i viss mening vara befogad då «vi» — dvs dels de flesta som t.o.m. 1971 utgjorde dIKP:s «sektioner» i Skandinavien, dels de som därefter kommit att omfatta samma radikalt annorlunda och föränderliga arbetsperspektiv och som i större eller mindre utsträckning deltar i Kommunismens utgivningar — genom nära kontakter onekligen kommit att utveckla många gemensamma — om än långt ifrån identiska — ståndpunkter.

Lund i maj 1973

PANNEKOEK SOM VÄNSTERSOCIALDEMOKRAT: EN HISTORISK KRITIK

Anton Pannekoek tillhör den generation av revolutionärer som trädde fram i samband med den våg av massaktioner i början av detta århundrade som kom att utgöra det första mera omfattande försöket till uppgörelse med den etablerade arbetarrörelsen i Andra Internationalens gestalt. Hur väsentliga dessa händelser än var som symptom på den kommande uppgörelsen, så blev det den revolutionära perioden från 1917 till 1921/23 som på ett allt avgörande sätt kom att bestämma denna generations politiska och teoretiska insats.

Anton Pannekoek tillhör vidare det man har kallat «den holländska marxistiska skolan» (1). Tillsammans med Herman Gorter och den mera tvekande Henriette Roland Holst deltog han i den holländska socialdemokratins vänsteropposition. Utvecklingen av denna riktning skall ses i samband med den holländska generalstrejken 1903 (se nedan) och den därpå följande debatten om masstrejkerna med bidrag just från Gorter och Roland-Holst. 1909 tog oppositionen steget ut och bildade ett eget litet radikalt parti, SDP (Sociala Democratische Partij). Detta var den enda betydelsefulla splittringen i någon socialdemokrati före det första imperialistiska världskriget och efter uppgörelsen mellan bolsjevikerna och mensjevikerna inom den ryska socialdemokratin sex år tidigare. Trots att SDP vägrades tillträde till Andra Internatio-

---

(1) Jfr H. M. Bocks inledning till antologin «A. Pannekoek, H. Gorter Organisation und Taktik der proletarischen Revolution» (Verlag Neue Kritik, Frankfurt 1969).

nalen, så kan man absolut inte säga att det holländska brottet var ett brott med socialdemokratin. I vilken utsträckning man ännu var och måste vara bunden vid dess rötter kan bedömas dels utifrån att Internationalens vänsterflygel stödde deras inval (bolsjeviker) och dels utifrån att det 1915, som inom andra socialdemokratiska partier, uppstod samma splittringstendenser inom SDP.

Det är överhuvudtaget en viktig uppgift för denna inledning att visa hur Pannekoek (som alla andra) och föreliggande text, « Olika riktningar inom arbetarrörelsen » (1909) är en produkt av sin tids sociala förhållanden, dvs att visa hur Pannekoek, som ju är känd som representant för den tyska antiparlamentariska och antifackliga vänstern under revolutionsperioden 1917-21/23 *på sin höjd* förmår uttrycka en *vänstersocialdemokratisk* ståndpunkt före första världskriget. Låt oss titta lite närmare på några av de massaktioner som gör det möjligt för oss att *historiskt* värdera dessa händelser som symptom på uppbrottsperioden 10 år senare och som bekräftelser på den socialdemokratiska och överhuvudtaget hela den etablerade arbetarrörelsens kontrarevolutionära roll, men som samtidigt revolutionärer likväl inte kunde använda sig av för att bryta sig ut ur och frigöra sig från denna Kapitalets arbetarrörelse (2):

— 1900-02: Många långvariga, upprorsliknande strejker i Frankrike bildar bakgrund till den partifientliga strömningens utveckling till « revolutionär syndikalism », en strömning som alltid kritiserades våldsamt av socialdemokraterna och alltså också av Pannekoek 1909.

— 1902: Den belgiska socialdemokratin bekämpar generalstrejksrörelsen som tenderar att gå utöver kravet på en rösträttsreform. Den belgiske ledaren Vandervelde anklagas för detta av Rosa Luxemburg och Franz Mehring i en serie artiklar som vidare behandlar frågan om generalstrejken i förhållande till de revolutionära syndikalisterna (« anarkisterna ») och massornas spontanitet.

— 1903: Den holländska strejkrörelsen står gentemot en motvillig halvsyndikalistisk rörelse (3) och en avvaktande, vid

---

(2) Jfr också beskrivningen av denna period i « Kommunismens Perspektiv » (Kommunismen nr 1 - maj 1972).

(3) Denna rörelse var sedan 1881 organiserad i SDB (Social-Demokratischer Bond). Dess främsta språkrör var F. Domela-Nieuwenhuis. Rörelsen var antiparlamentarisk och anticentralistisk och avböjde det praktiska partiarbetet. 1896 lämnade man Andra Internationalen. 1914 uttalade sig Nieuwenhuis mot kriget.

denna tid numeriskt svag socialdemokrati (4). Dessa motsättningar återfinnes till en del uttryckta i den ovan nämnda debatten, som förde till utgivandet av oppositionens tidskrift « De Tribune », 1907 och bildandet av SDP, 1909.

— 1903: En väldig våg av upprorsbetonade strejker väller fram i Sydryssland. Rörelsen uppstår helt *spontan*, dvs direkt ur de existerande sociala förhållandena, varvid redan existerande organisationer står utanför eller spelar en konserverande roll. Nya revolutionära organismer skapas i själva kamperna och för dessa kamper (5). Ett av de få kända uttrycken på representationsnivån är Trotskijs slutsats mot slutet av 1904 att revolutionen skulle börja med en generalstrejk.

— 1904-05: Våldsamma masstrejker i Italien såväl på landsbygden som i städerna. Den socialistiska fackföreningsrörelsen motarbetar dessa, såsom exempelvis järnvägsarbetarnas stora generalstrejksförsök. Detta leder till de revolutionära syndikalisternas utträde ur Socialistiska Partiet och bildandet av USI (Unione Sindacale Italiana) året därpå, men även den socialdemokratiska vänstern måste erkänna generalstrejken som ett mäktigt vapen. USI förmår integrera och organisera de revolterande arbetarna, vilket har sina paralleller till utvecklingen i Frankrike (6).

— 1905: I januari utbryter en av socialdemokratin oförutsedd och oorganiserad, en månad lång generalstrejk bland de 200.000 kolgruvearbetarna i Rhenområdet, och när liknande rörelser börjar i de nordtyska hamnstäderna överges och fördömes rörelsen som misslyckad. — 1905 fördömer fackföreningskongressen öppet masstrejker som revolutionsromantik. Den efter de belgiska och särskilt de ryska händelserna häftiga masstrejksdebatten inom den tyska socialdemokratin (1904-06) fick härmed nytt material. Det avgörande och mest långtgående bidraget skriver Rosa Luxemburg efter erfarenheterna från den polska revolutionsrörelsen 1906 i « Masstrejk, parti och fackföreningar » (1906) (7).

(4) Dess ledare P. J. Troelstra stödde sig på Andra Internationals centrum omkring Bebel och Kautsky.

(5) Se Denis Authiers väsentliga förord till Trotskijs « Rapport från den sibiriska delegationen » (1903), utgiven i Spartacusserien, Paris 1970. Jfr dennes första not, sid 11 om spontanitetsbegreppets innebörd.

(6) Jfr dIKP:s partihistoria, « Storia della sinistra comunista », Milano 1964, s. 34-40.

(7) Luxemburg vänder sig där mot anarkisternas och de revolutionära syndikalisternas ekonomiska generalstrejksuppfattning, men också mot ett ensidigt betraktande av den politiska mas-

— 1905: I Ryssland bildar Petrogradarbetarna sitt eget revolutionära organ (sovjeten, med bl.a. Trotskij och hans internationalistgrupp i spetsen), som står i motsättning till de existerande organisationerna, vilka antingen visar sig oförstående inför den spontana rörelsen (som bolsjevikerna) eller som motståndare (de flesta mensjeviker).

— 1910-12: I den preussiska rösträttskampanjen 1910 använder man sig av en jättedemonstration på 150.000, vilket på nytt skrämmer det socialdemokratiska partiet för de möjliga konsekvenserna av sådana massaktioner som hotar att ta sig revolutionära uttryck. Motsättningen inom partiet skiljer Kautsky från Luxemburg och 1911-12 utbryter den gamla debatten igen, denna gång mellan Pannekoek (som arbetar i Tyskland sedan 1905) och Kautsky om den revolutionära massaktionen och dess förhållande till fackföreningar, parlament, partiets uppgifter, statens funktion, organisationsbegreppet och inte minst i förhållande till den subjektiva faktorns betydelse i revolutionsprocessen (8). Pannekoek angriper Kautskys formalism, legalism och fatalism, varvid han kommer att fortsätta Luxemburgs försök att dra upp linjerna för den framtida revolutionsrörelsen, dock utan att heller han nå någon klarhet om socialdemokratins funktion (9).

— 1911-12: Även i frågan om stöd till den kapitalistiska statens imperialistiska kolonialpolitik kommer det till uppgörelser mellan vänster och höger inom socialdemokratien, inom den etablerade arbetarrörelsen. I Italien leder den libyska kampanjen i kriget mot Turkiet till en förkrossande seger för vänsterflygeln (under Mussolinis ledning) med utslutning av ledande högermän (10). Denna reaktion är mycket kraftigare än debatten i Tyskland 1911 i samband med Marockokrisen (11) och har delvis sin förklaring

---

strejken som defensivt kampmedel för det parlamentariska arbetet (Bebel). För henne var masstrejken « de proletära massornas rörelsesätt, den proletära kampens uttrycksform i revolutionen » och här spårar man också den tendens som senare kommer till uttryck som « enhetsorganisationen »: « i en revolutionär massaktion är politisk och ekonomisk kamp ett ». — Jfr Pannekoek i denna skrift s. 73: « Politisk och facklig kamp flyter alltmer tillsammans till en enda arbetarklassens kamp mot de härskande klasserna ».

(8) Jfr Bocks i not (1) nämnda inledning.

(9) Jfr Pannekoeks värdering av masstrejken i föreliggande text s.74 och den mera negativa på s.34 (« i yttersta fall »).

(10) Jfr « Storia della sinistra comunista », Milano 1964, s. 51-57.

(11) Jfr Rosa Luxemburg - antologin « Jag var, jag är, jag blir » (Cavefors, Uddevalla 1966) s. 119-36.

i en traditionellt antikononialistisk inställning hos Kapitalets arbetarrörelse, vilken stammar från Italiens misslyckade Afrikaexpansion och förkrossande nederlag i Adua 1896 (12). Denna tradition bidrar naturligtvis också till att den italienska socialdemokratintar en — i förhållande till de flesta andra — mera negativ attityd till deltagandet i världskriget. Vid krigsutbrottet är till och med alla Italiens parlamentariska partier mot kriget. Inför Italiens krigsintråde i maj 1915 utbryter lokala arbetarupplopp i Turino och det Socialistiska Partiet intar utåt sett en enig pacifistisk hållning (« varken deltaga eller sabotera »), medan dess vänsterflygel i själva verket är klassdefaitistisk och internationalistisk (13).

I alla dessa händelser framträder alltså redan den brytning inom den andra-internationalistiska socialdemokratint som sedan skall komma i öppen dager under trycket av världskriget och världskrisen 1914-21/23. Även om dessa reella sociala fenomen ännu inte fått en tillfredsställande historisk-materialistisk förklaring med tillhörande analys av Kapitalets och det kapitalistiska samhällets verkliga rörelse, så är de tillräckliga för att i *det historiska perspektiv* vi befinner oss i kunna konstatera att socialdemokratintens kontrarevolutionära och nationalistiska ställningstagande vid krigsutbrottet 1914 *inte* var något förräderi, inte ett plötsligt avsteg från en socialistisk/kommunistisk position, utan en helt konsekvent uppföljning av de uppgifter som tillkommer Kapitalets arbetarrörelse.

Frågan varför denna etablerade arbetarrörelse var och är ett hinder för de första och alla de efterföljande proletära angreppsförsöken, och varför den vänsterriktning, som var uttryck för dessa försök, inte förmådde att grundligt analysera och värdera socialdemokratintens funktion har inledningsvis berörts i Kommunismen nr 1 — maj 1972 (Kommunismens perspektiv, Den första dokumentinsamlingen och « Renegaten » Kautsky og hans discipel Lenin) samt i vår tidiga arbetstext « La Gauche Allemande et la question syndicale dans la III Internationale » (14). Även om dessa texter representerar ett stort steg framåt i förhållande till det Internationella Kommunistiska Partietts leninistiska partiformalism och fackliga politik, så utgör de emellertid i allra högsta

(12) Jfr « Storia della sinistra comunista », s. 26.

(13) Jfr dito s. 85-103.

(14) « Den tyska vänstern och den fackliga frågan i Tredje Internationalen » från dec. 1971 finns till stora delar översatt till svenska men i ytterst få exemplar.

grad blott arbetsredskap och hjälpmedel för att följa utvecklandet av en total kritisk uppgörelse med marxismen som ortodoxi. «Kommunismens perspektiv» förmådde visa de revolutionära rörelserna och «organisationerna» som ständigt på nytt uppstående produkter ur den verkliga revolutionära situationen och perioden. Kritiken av leninismen och hela den tredje-internationalistiska traditionen kunde ledas tillbaka till den Andra Internationalens historiska funktion som etablerad arbetarrörelse: Kapitalets nödvändiga organisering av den vara, proletärernas arbetskraft, som utbytes mot det variabla kapitalet.

Den väsentligaste begränsningen i «Kommunismens perspektiv», en begränsning som ännu inte helt kunnat övervinnas, ligger i den traditionella beskrivningen av historien som representationernas, partiernas, gruppernas och individernas historia och i sökandet efter och apologin för «bra» riktningar: det saknades en total historisk materialistisk undersökning och förklaring av de sociala förhållandena mellan människorna eller klasser av människor, dvs de revolutionära och kontrarevolutionära organisationernas förhållanden till bytesvärdets eller kapitalets historiska verkliga rörelse låg ännu dolt i den officiella marxismens ideologiska slöjor. — Detta blev uppenbart för oss när vi genom att kritiskt granska Marx och Engels egen politiska praktik i förhållande till den tidens verkliga händelser insåg det, som naturligtvis är fundamentalt, nämligen att på samma sätt som vi historiskt kritiserat och värderat Andra och Tredje Internationalen, på samma sätt måste man också visa de historiska begränsningarna i Marx verksamhet i Kommunistiska Förbundet (KF) och Första Internationalen (IAA, Internationella Arbetar - Associationen). (Liksom det idag gäller att värdera KAPD (Kommunistische Arbeiter-Partei Deutschlands) och hela den rådkommunistiska/socialistiska traditionens begränsningar i apologin för den existerande produktionen och organiserandet av arbetarråd utifrån den.)

Det visar sig alltså att frågan om alla existerande, mer eller mindre integrerade organisationer som hinder för de *nya* spontant uppstående revolutionsrörelserna inte är begränsad till den andra-internationalistiska socialdemokratin, utan har en mycket större, generell giltighet. Det har därför sitt givna intresse att i detta sammanhang visa på tidigare historiska erfarenheter för att än tydligare kunna se den *historiska* utvecklingen av denna tendens hän mot dagens och morgondagens händelser. I det första försöket till denna inledning skisserades också några tidiga exempel på reaktioner mot bytesvärdets rörelse (exempelvis i samband med Bondkrigen i Tyskland 1524-25 och babeuvismen i Franska revo-

lutionen). I det andra försöket behandlades i stället Marx och Engels teoretiska och politiskt/praktiska verksamhet från 1847 och framåt i relation till arbetarrörelsens organisationer.

Båda försöken (juni resp. oktober 1972) bedömdes emellertid då vara alltför oprecisa, ofullständiga och oklara för att publiceras. Visserligen förmådde vi nästan omedelbart *förbättra* texten och lösa en del av de problem som ställdes i den, men andra och mera grundläggande dök upp i stället och det var uppenbart att det var nödvändigt med en *grundlig* historisk undersökning om dessa förhållanden skulle kunna behandlas i denna tredje inledning. Ambitionen var från början att avstå från tidiga exempel på reaktioner mot följderna av hytesvärdets rörelse när denna utvecklas och övergår till Kapitalets (ex. Flandern 1379-82 (15)) och nöja oss med att visa på den del av 1800-talets historiska rörelse som vi genom vår ursprungliga anknytning till den förhärskande marxistiska traditionen redan till stor del undersökt. Men redan detta visade sig efter flera månader vara en för stor och tidskrävande uppgift för denna inledning. De nu följande styckena skall alltså blott läsas som ett ofullbordat försök att med en skildring av Kapitalets verkliga rörelse i början av 1800-talet utfylla några ofullkomligheter i de tidigare försöken till inledning.

Att det följande till stor del blir en historia som — liksom de tidigare försöken — anknyter till de historiska individerna Marx och Engels verksamhet hänger *dels* samman med en felaktig utgångspunkt från tidigare (jfr «Kommunismens perspektiv»), då vi i Marx verksamhet sökte lämpliga modeller för det då aktuella problemet om partiets karaktär och relation till revolutionära och kontrarevolutionära perioder; *dels* — som en följd av detta — nödvändigheten av att göra upp med den egna traditionen, något som endast kan göras genom att noga känna det man vill kritisera; *dels* också därför att en historisk, kritisk värdering av denna periods erfarenheter inte kan undgå att undersöka, såväl Marx politiska praktik i förhållande till Kapitalets verkliga rörelse, som de — särskilt tidigare — positiva bidragen till den revolutionära teorin och förståelsen av mänsklighetens historia genom utvecklandet av den materialism som kallas den historiska därför att människorna inte bara är produkter av den materiella utvecklin-

---

(15) Jfr Norman Cohn, «The pursuit of the millenium», London 1972 och Iring Fetscher, «Vor-und Frühformen des Sozialismus», Hamburg 1970 för uppgifter om sådana rörelser.

gen utan också gör historien och som därvid lämnar Feuerbachs naturalistiska materialism bakom sig (16).

* * *

Med utvecklandet av verktygsmaskinen under 1700-talet börjar den industriella revolutionen i England. Därmed börjar den fas av kapitalismen som kallats «arbetets reella subsumtion under kapitalet» (17) lämna den enkla samverkan och den manufakturmässiga arbetsdelningen som metoder för «produktion av relativt mervärde» och övergå till det oerhört mycket produktivare användandet av maskineriet i arbetsprocessen (18). Med den på maskineriet vilande storindustrin utvecklas också nya kapitalistiska kategorier: de egentliga industrikapitalisterna och det moderna industri- eller fabriksproletariatet. Eftersom exproprieringen av lantbefolkningen och nedbrytandet av det gamla hantverket och manufakturindustrin fortgår så snabbt att industrin ständigt kan tillföras nytt människomaterial finns det heller inget omedelbart intresse från kapitalisternas sida för åtgärder som skulle kunna minska förslitningen av arbetskraften och trygga arbetskraftens bestånd på längre sikt (ex. fackföreningar, förbud mot visst kvinno- och barnarbete, maximerad arbetsdag, etc). Under denna period finns det också en enorm osäkerhet och otrygghet för de gamla hantverks- och manufakturarbetarkategorierna, men också — och det är väsentligt — för det framväxande moderna industriproletariatet som utsätts för en mördande konkurrens från det stora antalet egendomslösa. Allt detta utgör den naturliga grundvalen för denna tids radikala arbetarkamper, vilka efter maskinstormarupploppen på 1810-talet (Ludditenrörelsen) och blodiga sammanstötningar som den vid Petersfeld nära Manchester («Peterloo») 1819 snabbt leder till de första försöken att kanalisera dessa spontana, våldsamma reaktioner i fasta organisa-

---

(16) Se Marx, «Teser om Feuerbach», 1845 m.fl. texter under åren 1844-46.

(17) Den reella och formella subsumtionen behandlas utförligt i Marx utgivna 6:e kapitel, «Resultate des unmittelbaren Produktionsprozesses» (Archiv sozialistischer Literatur 17, Verlag Neue Kritik, Frankfurt 1970) s. 45-64, men nämnes också i KAPITALETS Första Bok, XIV: e kapitlet (ty. s. 533; sv. s. 445), vilket på grund av den dåliga översättningen dock inte framgår i den svenska utgåvan.

(18) Se KAPITALET, Första Boken, Fjärde avsnittet och särskilt början av XIII:e kapitlet.

tionsformer genom det delvisa avskaffandet av förbudet mot arbetarföreningar 1824. Därmed kommer också de engelska «trade unions», om än i synnerligen tillbakastående former, att utvecklas. Den engelska arbetarklassens reformistiska rörelse kan börja.

Denna utveckling försiggår i England medan den på maskineriet grundade storindustrin först en bit in på 1800-talet *börjar* att i liten utsträckning utvecklas i länder som Belgien, Tyskland och Frankrike; en utveckling som först efter det fransk-tyska kriget 1870-71 och Tysklands enande skjuter ordentlig fart särskilt i Tyskland, men även i Frankrike (19). Den långsamma utvecklingen av den kapitalistiska klassen av moderna industriarbetare, de nationella skillnaderna liksom skillnaderna i betingelser vid denna klass' första framträdande och vid dess fortsatta existens som alltmer fast organiserad och kontinuerlig etablerad arbetarrörelse är av mycket stor betydelse för att förstå de olika arbetarkampernas och arbetarorganisationernas karaktär under 1800-talet och även senare.

* * *

Här avbröts detta inledningsutkast tvärt i slutet av februari för att närmare fortsätta undersökningen av det kapitalistiska samhällets rörelse inklusive de förhärskande teoretiska traditionerna, vilka i sin tur naturligtvis är uttryck för och del i en tidigare *verklig* samhällelig rörelse och också för den pågående begyn-

---

(19) Flera intressanta uppgifter om den industriella utvecklingen — huvudsakligen i Tyskland — kan hämtas ur Jürgen Kuczynski, «Die Geschichte der Lage der Arbeiter unter dem Kapitalismus» (Berlin 1961) och «Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung» (Berlin 1966). — Från 1800 till 1840 steg manufaktur- och fabriksproduktionen 2½ gånger, varvid den största utvecklingen sker för manufakturen under 1815-35 medan fabriker förekom ytterst sparsamt. Efter «den revolutionära folkrörelsen» 1830-31 följde Tullföreningen 1834 och en begynnande industriell utveckling, särskilt efter 1840 (tillväxt av ångmaskinernas hästkrafter från 40.000 till 260.000 på 10 år; jfr Englands 1.290.000 hk. 1850). — I början av 1830-talet består den nya klassen av fria ej inom jordbruket sysselsatta lönearbetare av 450' (1848 1.000') = 10% av befolkningen, varav 250' inom «industrin», 75' i gruvor och 125' i *skräfria* hantverk. Det är hantverksgesällerna som i denna övergångsperiod på 1840-talet bildar de första «självständiga» arbetarorganisationerna i Tyskland. De utgör även stommen för arbetarrörelsens första internationella organisationer, KF (Kommunistiska Förbundet) och IAA (Internationella Arbetar-Associationen, Första Internationalen).

nande kampen mellan de kapitalistiska klasserna. Utifrån allt detta skulle så Marx egen utveckling kritiskt granskas, dvs med en historiskt materialistisk metod. — Det stod emellertid, som redan nämnts, efter någon månad klart, att det skulle föra för långt att *grundligt* klargöra denna historiska kritik och uppgörelse med den marxiska läran och traditionen inom ramen för denna inledning. Det blir säkert tillfälle att återkomma till detta senare, eftersom det upplevs som fundamentalt för analysen och förståelsen av de nutida tendenserna i det kapitalistiska samhället. Här skall blott *antyd*as kritikens nuvarande inriktning som — det måste understrykas — är högst preliminär:

Den ovan skildrade samhällliga och ekonomiska situationen i början av 1800-talet gjorde det till ett historiskt faktum att den av borgarklassen utlovade « jämlikheten, friheten och rättvisan » endast hade förverkligats på ett formellt, ideellt plan, nämligen människan som medlem av staten, men ej som verklig individ (20).

Den kapitalistiska varuekonomin hade utvecklats, inte avskaffat skillnaderna mellan fattiga och rika: « Arbetarna blir så mycket fattigare ju mer rikedom han producerar, ju mer hans produktion tilltar i makt och omfång ». Detta är det « nationalekonomiska nutida faktum » (21) som alla « socialister » utgår ifrån under första hälften av 1800-talet.

Proletariatet utgör vid denna tid en benämning på de egenomslösa och arbetande av olika kategorier (hantverkare, manufakturarbetare, fabriksarbetare, osv), men kommer med maskineriets inträngande att identifieras strängt till den produktiva kapitalistiska klassen av industri- eller fabriksarbetare.

Hos Marx synes denna betydelseförskjutning vara uppenbar redan i « Kommunistiska Manifestet » (1847-48) där själva den ekonomiska föreningen av lönearbetarna i associationer benämnes revolutionär (22), men redan tidigare med studiet av den klassiska borgerliga ekonomin tenderar Marx att uppfatta arbetarklassen som det « utbildade proletariatet » som « inte förgäves genomgår

---

(20) För en utveckling av detta tema och för en kritik av de « mänskliga rättigheterna », se Karl Marx, « Till Judefrågan » 1843, MEW (Marx/Engels Werke) Band 1, s. 347-77. Finns på svenska i Sven-Eric Liedmans urval « Karl Marx Människans frigörelse » (Stockholm 1965) s. 22-52.

(21) Se Karl Marx, « Ökonomisch-philosophische Manuskripte », 1844 (Reclamutgåvan, Leipzig 1970), s. 151.

(22) Se MEW 4:474.

arbetets hårda men stålsättande skola » (23). Däremot är det helt klart att de generella och radikala slutsatser som Marx drar angående proletarietets revolutionära roll utifrån det schlesiska vävarupproret 1844 (24) ej stannar från något avancerat och organiserat modernt industri- och fabriksproletariat, utan från dubbelt exploaterade hemindustriella manufakturarbetares reaktion på den kapitalistiska utvecklingen (25). Likaså framträder det revolutionära proletarietet närmast som den « universella », « från all självverksamhet fullständigt uteslutna », « 'egendomslösa' massan » i « Tyska Ideologin » från 1845 (26).

Det kan inte vara likgiltigt att det som skall vara det revolutionära proletarietet förändras med kapitalismens utveckling. Här råder ingen (bordigistisk) historisk oföränderlighet. Den hänsynslösa utarmningen och destruktionsen av arbetskraften under maskineriets första tid avlöstes som nämnts ovan av ett successivt starkare tillgodoseende av arbetarklassens konsumtion av bruksvärden genom olika statslagar av skyddande karaktär och genom fackliga och politiska arbetarorganisationer som förmådde kanalisera hotande revolter till mer eller mindre revolutionerande reformer av det kapitalistiska samhället. Denna bindning av lönearbetarna till det kapitalistiska varuproduktionssättet, som gynnades av expansionsmöjligheterna i den ännu icke kapitalistiska eller föga kapitalistiska delen av världen, har kunnat ske genom att den ökande arbetsproduktiviteten vid storindustriell produktion kunnat förse lönearbetarna med en större mängd bruksvärde (« reallönestegring ») samtidigt som den varit förenlig med Kapitalets historiska ackumulationstendens.

Proletarietet som den stora egendomslösa och som det då framträdde spontant revolutionära massan hade förvandlats till den organiserade moderna industriarbetarklassen, som *ej* är bärare av revolutionen. Arbetarna kan blott vara revolutionära när

(23) Se Karl Marx, « Den heliga familjen eller Kritik av den kritiska kritiken », 1844, MEW 2:38. Finns på danska i not 4 till « Kommunismens perspektiv », s. 17 i Kommunismen nr 1. Jfr dock den föregående s. 37 i MEW 2 för en bestämning av proletarietet utan identitet med den moderna industriarbetarklassen.

(24) Se Karl Marx, « Kritiska randanmärkingar till artikeln 'Kungen av Preussen och socialreformen' av en preussare », MEW 1:407-08. Översatt i sin helhet till danska i tidskriften Kurasje nr 2-3, 1970.

(25) Jfr « Geschichte... », s. 23 och 35-38 samt Kuczynski, Band 10, s. 83-110.

(26) MEW 3:34-35 och 67-68; Liedman s. 139-40 resp. s. 171-72.

de inte längre vill, dvs kan, (löne)arbeta, dvs förvärvsarbeta skiljt från annan mänsklig aktivitet, utan deltar i den breda revolutionsrörelse som med nödvändighet måste uppstå ur de existerande förhållandena för att det kapitalistiska bytesvärdeproducerande samhället skall kunna tillintetgöras och bereda plats för en kvalitativt annorlunda aktivitet och tillvaro med aldrig förut existerande « verkligt mänskliga » förhållanden mellan individerna (se mera om detta längre ner).

Alltså: det breda egendomslösa proletariatet, inkluderande föga utvecklade lönearbetarkategorier framträdde revolutionärt före organiseringen av arbetarna till verklig kapitalistisk klass; proletariatet som sådan industriarbetarklass (eller lönearbetarklass överhuvudtaget) syntes skenbart vara eller bli revolutionärt; proletariatet som revolutionsrörelse gäller idag eller riktigare för framtiden åter som brett och egendomslost, fast på den utvecklade kapitalismens åldriga grundval, som den totala kommunistiska revolutionsrörelse som måste uppstå med den för seger nödvändiga tillintetgörelsen av alla de kapitalistiska organisationerna (inklusive *alla*, existerande eller embryonala, arbetarklassorganisationer).

Marx påverkas givetvis av de existerande tanketraditionerna och utvecklas från den förhärskande tyska klassiska filosofin (Hegel, unghегelianerna och fortsättningen i Feuerbachs naturalistiska materialism) via tidigare och samtida socialistiska tänkare (Fourier, S:t Simon, Owens, Weitling, Moses Hess, Proudhon, osv) och via den klassiska politiska ekonomin (Smith, Ricardo) till den HISTORISKA MATERIALISMEN (1844-46). Men detta « brott » i Marx utveckling — som alla marxeologer förefaller vara ense om — är inte det enda. Då Marx inte ville vara sekteriker och utopist söker han delta i Kapitalets historiska rörelse, närmare bestämt i den kapitalistiska klassens, arbetarklassens rörelse.

Med Marx (och Engels) inträde i den politiskt/praktiska verksamheten i KF och med omredigeringen och författandet av dess programskrift « Det Kommunistiska Partiets Manifest » 1847 framstår Marx bundenhet vid de ögonblickligt existerande historiska utvecklade kapitalistiska förhållandena tydligt (27). Från

---

(27) Särskilt markant exempel på denna bundenhet är Marx praktik som radikal *borgerlig* (jakobinsk) politiker under revolutionstiden 1848-49, där anpassningen till vad som är faktiskt möjligt får honom att glida långt in på realpolitikens område på bekostnad av det kommunistiska perspektivet (i juli 1848 tillbakavisar han till och med det borgerliga kravet på en odelbar tysk republik som utopiskt). Först i april 1849 ställer sig Marx på en « proletär »

att i EFM (Ekonomisk-Filosofiska Manuskripten) och i Tyska Ideologin ha utvecklat den *historiska* materialismen och en *generell* teori om den kommunistiska revolutionen, tenderar han nu — samtidigt som han söker att bättre grundlägga denna totala revolutionsteori genom detaljerade ekonomiska studier — att söka den möjliga utvecklingsgången för kapitalismen. Därvid preciseras proletariatet — som nämnts ovan — till *produktiv* arbetarklass och lönearbetarnas *organisering* för att höja sina löner och sänka arbetstiden genom att på så sätt omintetgöra konkurrens mellan arbetarna blir «revolutionär» (Manifestet); arbetarna som organiserad klass skall erövra demokratin, den politiska makten och upprätta proletariatets diktatur — och inte som tidigare och ännu i «Filosofins Elände» 1846-47, avskaffa *all* politisk makt (28) — för att *utveckla* kapitalismen och därmed de produktivkrafter som är nödvändiga betingelser för ett kommunistiskt samhälle; därav apologin för det produktiva arbetet.

I detta perspektiv ges arbetarnas fackliga lönekamp, deras dagliga kamp, illusionen att kunna omvandlas till en revolutionär politisk kamp för avskaffandet av lönearbetet (29); arbetarklassen skall eftersträva lagliga reformer för att förbättra sina villkor som nödvändig betingelse för emancipationen (30) och den kan erövra makten fredligt i länder som England, varför den reformistiska kampen för utvidgning av den allmänna rösträtten upprepade gånger stöds (31); kapitalistisk utveckling i utvecklade områden stöds,

---

ståndpunkt (senare uttryckt i den dubbla permanenta revolutionens perspektiv) och förenar sig därmed med de tidigare existerande radikalare strömningarna i denna revolution. — Se t.ex. Karl Korsch, «Marx ställning i den europeiska revolutionen 1848» i Kollektivverlags Band 4 (Berlin 1972); Appendix till Franz Mehrings «Karl Marx» (London, 4:e upplagan, 1966) s. 552 och denna period i MEW 5 och 6.

(28) Se MEW 4:181-82 och på svenska i Arbetarkulturs Förlags utgåva (Stockholm 1949), s. 187-88.

(29) Det «klassiska» uttrycket för detta återfinnes i Karl Marx, «Lön, Pris och Profit», 1865 — på svenska i Bo Gustafssons urval (Stockholm 1965), s. 169-70 — samtidigt med att IAA hoppades att de fackliga organisationerna i England skulle kunna utgöra basen för det proletära partiet men detta perspektiv är redan utvecklat i «Filosofins Elände», MEW 4:180-81 och på svenska enligt ovan s. 185-86.

(30) Se bl.a. IAA:s kongressresolutioner, exempelvis de av Marx författade i Geneve 1866, återgivna i «Documents of the First International», volym III (Progress Publishers, Moskva), s. 286-88.

(31) Stödet till chartiströrelsens misslyckade rösträttsrörelse 1851-58 får sin upprepning i Marx uttryckliga stöd och aktiva insats för bildandet av «Reformligan» 1865 bestående av radikala bor-

t.ex. i förhållande till slavekonomin (32) eller i förhållande till den jordägande adeln (33); kort sagt Marx kommer att förorda kapitalismens *revolutionära reformism*, vilket medförde en apologi för denna utveckling och angrepp på dem som trodde sig kunna hoppa över några led i utvecklingen. Den *totala* kritiken av kapitalismen blev lidande! (34). Man kan blott konstatera att då de verkliga historiska betingelserna för den kommunistiska tillintetgörelsen av kapitalismen saknades kom Marx verksamhet att integreras i Kapitalets pågående verkliga rörelse för utvecklandet av dessa på ett så radikalt sätt som möjligt, vilket bedömdes ske genom den organiserade arbetarklassen.

Marx praktiskt-politiska utveckling och verksamhet omfattar naturligtvis också hans teoretiska verk. Hans vetenskapliga arbete står ej i motsättning till hans direkta politiska verksamhet. KAPITALET är i all sin vetenskaplighet (vetenskap alltid uppfattat i förhållande till sin tid) ett glödande försvarstal för lönearbetarklassen och dess aktioner inom kapitalismens ramar, vilka dock genom dessa hotas att sprängas. «Negationernas negation» i slutet av Kapitalets Första Bok går dock inte utöver en samhällelig pri-

---

gare och IAA-anslutna fackföreningsmän. Se t. ex. «Documents...» och brevväxlingen mellan Marx och Engels i MEW, särskilt den 1 och 25 febr. 1865, och 1 maj samma år om Marx gäckade förhoppningar vad gäller utgången och effekten av den föreslagna partiella rösträttsreformen på den europeiska arbetarklassen. Denna rösträttsrörelse slutar med «Reformligans» upplösning efter kompromisser och parlamentarisk vallag 1867 och valfiasko för arbetarkandidaterna 1868. Se t.ex. MEW, brev den 18 nov. 1868. Om reformarbetet som hinder för annan verksamhet i IAA, se brev den 2 och 6 april 1866. Vid frågans behandling i IAA:s Centralråd fastställdes minimikravet från IAA-medlemmarnas sida till — «manlig rösträtt»; se «Documents..», volym I, s. 82-83.

(32) Stödet till den mera utvecklade kapitalismen i nordstaterna gentemot sydstaterna i nordamerikanska inbördeskriget 1861-65, vars yttre manifestation återfinnes i IAA:s gratulation till Amerikas folk för att ha återvalt Lincoln, «Till Abraham Lincoln, Förenta Staternas president» (29 nov. 1864) och i samband med mordet på denne, «IAA:s adress till President Johnson» (maj 1865); — båda skrivna av Marx.

(33) Stödet till irländsk folkrevolution för att begränsa jordägararistokratis makt i England och påskynda en utveckling mot renare kapitalistiska former med allmän rösträtt och möjlighet till fredligt maktövertagande från arbetarklassens sida. Se t.ex. Marx brev till Kugelman den 29 nov. 1869.

(34) En del arbeten som t.ex. förarbetena till «Kapitalet» och «Till kritiken av Gothaprogrammet» som behandlade viktiga frågor om kapitalismens tendens och kommunismens karaktär förblev opublicerade och därmed icke-verkande under Marx tid.

vategendom där kapitalisterna är exproprierade (35) och kan därför idag mycket väl återopas av dagens mer eller mindre statskapitalistiska stater som kallar sig socialistiska (36).

Kapitalismens utveckling och spridning under 1800- och början av 1900-talet omöjliggjorde en frigörelse från apologin för arbetarklassen och dess organisering. Alla revolutioner och revolutionsförsök fick beteckningen proletära och socialistiska/kommunistiska, men var väsentligen bara revolutioner för omvandling av föråldrade samhälleliga produktionsförhållanden till nya som var bättre anpassade till den kapitalistiska utvecklingen av produktivkrafterna. Kommunistiska var de endast embryonalt och helt otillräckligt i förhållande till de krav som måste ställas på en segrande kommunistisk revolutionsrörelse, vilket berörs nedan. Det är först under den senaste tioårsperioden som det i de högt utvecklade länderna åter blivit om inte tydligt så i alla fall tydligare att kapitalismens utveckling medför elände och fattigdom för människorna också i dessa länder. I områden där kapitalismen ännu är relativt outvecklad medför dess snabba inträngande möjligheten och nödvändigheten av reaktioner på denna utveckling och tillintetgörande av tidigare förhållanden mellan människor; en reaktion med därtill hörande omvälvande förändring av existerande föråldrade och *alltid tröga* samhälleliga produktionsförhållanden alltifrån ekonomiska och politiska institutioner till människornas levnadssätt i vid mening. Men de revolutionsrörelser som därvid skapas kommer ej att gå utöver den för kapitalismen nödvändiga revolutionära reformismen i dessa områden, även om dessa revolutioner, som kommer att *kallas* socialistiska, proletära och kommunistiska, kommer att uppvisa nya drag i en mer eller mindre *nationell* statlig form. Endast om dessa omvälvningar får avsevärda störningseffekter i de kapitalistiskt mest utvecklade länderna (USA, Västeuropa) och därmed verksamt bidrar till att utlösa en total, *världsomfattande*, samhällelig kris i en eller annan form (eventuellt endast *nationella* arbetarklassreaktioner på Kapitalets internationalisering och tendens att bryta ner nationalstaterna eller i form av världskrig) *kan* den för mänsklighetens överlevande nödvändiga kvalitativt nya (i brist på bättre ord: kommunistiska) revolutionsrörelsen väntas uppstå.

Befrielsen går inte via en kapitalistisk klass utan via förstörelsen av denna klass. Det är inte organiseringen utifrån kapitalismens

(35) Se MEW 23:790-91 och på svenska s. 670-71.

(36) Jfr föreliggande text s. 5-6.

produktionsenheter (fackföreningar, arbetarråd, fabrikskommittéer, osv) och en politik som främjar deras bibehållande (mera arbetstillfällen, bättre arbetsförhållanden, arbetarkontroll, arbetarförvaltning etc.) utan genom att arbetarna inte längre vill, dvs kan vara lönearbetare, utan är beredda, att radikalt förintä de existerande samhällseliga produktionsförhållandena (politiska såväl som ekonomiska) och delta i en universell självverksam revolutionsrörelse som via en total teoretisk och praktisk förintelse förmår skapa en ny mänsklig samvaro där arbetet är självverksamhet (inklusive produktionen av bruksvärden för « mänskliga » behov) och inte förvärvsarbete, lönearbete, alieinerat arbete och inte produktion av bytesvärden och inte heller *bruksvärden som är Kapitalets*.

Genom upphävandet av kapitalförhållandet, dvs lönearbetet och allt som hör till detta: priser, pengar, varor, banker, krediter, marknader, osv, specialiseringen och den kapitalistiska arbetsdelningen, upphävs också den direkte producentens (arbetarens) alieination till sin egen verksamhet (arbete), till produkten av denna verksamhet (arbetsprodukten), till sig själv som potentiell människa (arten, släktet) och därmed till sina medmänniskor, och människorna ges möjligheter att realisera sig själva och sina inneboende, undertryckta mångsidiga anlag och uppräta verkliga (men likväl *föränderliga*) mänskliga förhållanden till varandra, vilket i sista hand är det som utgör « kommunismen », människornas historiska möjlighet att överleva det kapitalistiska samhällets former för överlevande: allt totalare världskrig och världskriser parat med destruktiva försök att anpassa människosläktet till en mekaniserad, robotaktig, segregerad jämlikhetstillvaro å la « 1984 » med kontrollerade njutnings- och fantasiutlevelser.

Detta är de tankegångar som genom den ovan nämnda grundliga undersökningen håller på att utarbetas medan de sätts i förhållande till den dåvarande och nu pågående verkliga historiska rörelsen och som måste utvecklas till den *totala kritiken* av alla varuekonomins och därmed kapitalismens former och på alla det kapitalistiska samhällets områden med en motsvarande precisering av den positiva möjligheten, som vi i brist på bättre fortfarande kan kalla kommunismen (ett som så många andra missbrukat och därmed förstört ord) allt eftersom den idag historiskt oklara samhällseliga verkligheten utvecklar sina inneboende tendenser klarare.

Den totala kritiken av alla existerande teorier, vilka inte bara är produkter av detta kapitalistiska samhälle — vilket de måste vara — utan också bundna inom dess ramar och till dess olika klasser, är i sig ett gott tecken på de *framtida konkreta möjligheterna*

att praktiskt upphäva kapitalismen, på samma sätt som de franska upplysningsteorierna föregick den franska revolutionen, den tyska klassiska filosofin den tyska borgarklassens framträdande på den politiska arenan och i viss mån Marx lära den till socialism maskerade « statskapitalismen ».

* * *

Efter detta större avbrott i framställningen och närmast parentetiska förklaring av de ofullständiga arbetsperspektiven, vilket distanserat oss från den egentliga inledningen och det beprövade ordnade sättet att skriva en sådan, återknyter vi raskt till det tidigare.

I denna inledning är det alltså bara möjligt att antyda den grundläggande likheten mellan alla existerande arbetarorganisationer (fackföreningar, KF, IAA, Andra Internationalen, Tredje d:o, osv) som *hinder* för de kommande — direkt ur den samhälleliga situationen, dvs spontant uppkommande — *nya* revolutionsrörelserna. Denna barska lära hade Pannekoek och andra vänster-socialdemokrater ännu inte — trots de tidigare skildrade händelserna — vid denna tid (1909) någon aning om.

Även om det är möjligt att påvisa skillnaden mellan de olika arbetarorganisationerna (t.ex. mellan Första och Andra Internationalen), så är det i ett större perspektiv inte dessa skillnader som är intressanta, utan de grundläggande likheter som alla gör dem till Kapitalets etablerade arbetarrörelse.

Det är vanligt att som Marxapologet vilja upphöja KF och IAA som « bättre » än de senare internationalerna med åtföljande missvisande periodindelning. En sådan periodisering finner också Pannekoek användbar i sitt försvar av socialdemokratins parlamentariska taktik. Enligt honom skulle den proletära klasskampens första period vara mellan 1848 och 1871 och ha kännetecknats av proletariatets möjligheter att erövra makten genom väpnat uppror och den andra, « parlamentarismens period », av att proletariatet « långsamt och småningom måste arbeta sig upp till makten » (s. 49). Detta är också i sak felaktigt, då IAA — som vi redan sett — under 1860-talet öppet förordade kamp för reformer via statslagar som « 8-timmarsarbetsdagen », m.m., vilket för övrigt väl motsvarade arbetarklassens radikalast möjliga krav vid denna tid i kölvattnet på den långa kontrarevolutionen efter de i ett historiskt perspektiv utomordentligt svaga revolutionsförsöken 1848. Och överskattningen av Pariskommunardernas heroiska kamp och förkrossande nederlag 1871 är legio inte bara bland leninister. Man kan emellertid inte komma ifrån att själva rörelsen medan den ännu var

på uppåtgående, dvs under dess radikalaste tid, var en patriotisk, republikansk reaktion främst bland de existerande arbetarkategorierna, dvs huvudsakligen fria hantverkare, och traditionellt småborgerskap mot ett dåligt skött försvar av Paris mot tyskarna. Kommunens sociala och politiska innehåll var mycket retarderat, om än den sociala rörelse som bar fram den kan sägas innehålla fröet till en revolutionär kommunistisk rörelse som inte kunde spira vid denna tid (37).

En liknande uppdelning finns också mer eller mindre klart uttryckt i « Kommunismens perspektiv » (Kommunismen nr 1 - maj 1972) och återfanns också i de två tidigare försöken till inledning i form av följande problem: Vad utgör kapitalismens arbetarrörelse och vad utgör revolutionens arbetarrörelse? Denna fråga var alltså relaterad till försöken att göra en kvalitativ skiljelinje mellan de internationaler (KF och IAA) som Marx deltog i och de senare. Denna frågeställning (38) förefaller nu vara falsk i det vi kan

---

(37) Jfr här också t.o.m. Marx senare värdering i brevet till F. Domela Nieuwenhuis den 22 febr. 1881: « Kanske kommer ni att hänvisa mig till Pariskommunen; men bortsett från det att detta blott var en stads uppror under exceptionella betingelser, var Kommunens majoritet på inget vis socialistisk och kunde heller inte vara det ». — MEW 35:160 och Marx Engels Selected Correspondence (Moskva 1965) s. 338.

(38) Denna frågeställning var i de tidigare inledningarna uppenbart starkt påverkad av Karl Korsch's försök att uppfatta marxismen historiskt. I Antikritiken från 1930 till « Marxism och filosofi » (1923) förmår Korsch påvisa sambanden mellan Andra och Tredje Internationalens ortodoxi, men i sina försök att visa urartningen med Andra Internationalens *början* — marxismen antas formellt som ideologi, men inte som verklig teori uttryckande den verkliga pågående historiska rörelsen — undviker han att värdera den totala samhällseliga praktikens samband med den tidigare arbetarrörelsen (med dess etablerade organisationer, KF och IAA) och de oundvikliga följderna för marxismens, teorins utveckling. Den verkliga rörelsen är för Korsch alltid revolutionär, men den Andra Internationalens « allmänna och alltså också teoretiska utveckling » står enligt Korsch plötsligt inte på samma höga nivå som den « totala revolutionära rörelsen »; « arbetarrörelsens nya praxis » krävde en « vidarutveckling av den i en tidigare historisk epok uppstående gamla teorin ». Underförstått att under Marx teoretiska och politiska verksamhet hade internationalernas teoretiska nivå stått i samklang med den verkliga rörelsen, men inte nu. Denna gränsdragning vilar också på en överskattning av arbetarrörelsen. Den är som sagts ovan alltid « revolutionär » för Korsch och inte först och främst kapitalismens. Upplösningen av denna fråga kan alltså endast ske genom en historisk-materialistisk undersökning av den tidens totala verkliga historiska och samhällseliga rörelse, dvs huvudsakligen genom studiet av kapitalismens och det kapitalistiska samhällets utveckling.

såga att varje reell rörelse är Kapitalets (arbetar)rörelse (revolutionrörelsen som stelnat och organiserat sig fast; uttryck för kapitalismens historiska revolutionära reformism) och den kommunistiska revolutionrörelsen, MEN endast som *embryo* och *tendens* att gå utöver de kapitalistiska produktionsförhållandena.

Även om alltså det mesta av de totala historiskt-materialistiska förklaringarna får anstå till ett större arbete omkring den tyska revolutionen, så kan det i detta sammanhang vara värdefullt att se hur Pannekoek 1909 söker de historiska förklaringarna till socialdemokratins stora betydelse just i Tyskland. För Pannekoek är det självständiga arbetarpartiets särskilda tillväxtmöjligheter bundna till det tomrum som uppstår när den « nya liberalismen », den reformvänliga och demokratiska liberalismen (s. 36) inte förmår fylla sin uppgift som uttryck för « en förnuftig kapitalism » (s. 37), dvs när den avstår från att arbeta för den allmänna rösträttens utvidgning (s. 50). Detta beror för Tysklands del på att den traditionella motsättningen mellan den del av kapitalistklassen som lever på jordröntan (storgodsägare, dvs « junkrar », « gruvagravare », etc) och den del som lever på den industriella profiten (den moderna industrin, den liberala borgarklassen) aldrig var särskilt utvecklad, därtill var junkrarnas traditionella historiska inflytande alltför dominerande (39).

Detta innebär alltså, även om Pannekoek själv inte förmår dra ut konsekvenserna av sitt resonemang, att den förnuftiga, långsiktiga kapitalismens intressen kommer att företrädas av socialdemokratin, mera än den liberala bourgeoisins parti. När Pannekoek i detta sammanhang därför säger: « I demokratiska länder där den allmänna rösträtten råder har arbetarna mycket svårare att komma till ett klart klassmedvetande. » (s. 50), så visar det samtidigt att i hela den socialdemokratiska uppfattningen är arbetarklassen, proletariatet, klass för Kapitalet och inom kapitalismen, samt dess parti, den förnuftiga kapitalismens parti.

Uppgörelsen med den jordägande kapitalistklassen blir liksom i England en mycket långdragen historia, där junkrarna successivt får uppgifter som statsapparatus byråkrati (jfr s. 61 om byråkratin som klass och förhållandena i Sovjet), men där den slutliga nådestöten mot de föråldrade samhälleliga produktionsförhållandena kommer att utföras under nazismen på 30-talet, efter att endast ha skakats och reformerats under den tyska no-

---

(39) Jfr « Illustrierte Geschichte der deutschen Revolution » (Berlin, 1929), s. 37-42.

vemberrevolutionen 1918 med den återhållande socialdemokratin i ledningen.

Den moderna kapitalismens utvecklingstendens kom att representeras av socialdemokratin. På samma sätt kommer de revolutionära elementen i de underutvecklade länderna att överta socialdemokratin slagord och lösen även om dessa länder inte visar något spår av proletär karaktär, menar Pannekoek (s. 87). Förutseende med tanke på vilken form kapitalismens historiska utveckling tagit i dessa områden (Ryssland, Kina, Kuba, Nordvietnam, osv). Samtidigt är Pannekoek redan klar över att Kapitalet trängt in överallt, också i de mest tillbakastående områdena (s. 23), att det internationella storkapitalet behärskar dessa områden (s. 25) och att det inte är nödvändigt eller önskvärt att alla genomgår samma långsamma och smärtsamma utveckling (s. 26). Detta säger Pannekoek förresten utifrån en *nationell* synvinkel, vilket också visar att den internationella revolutionens tyska avdelning långtifrån är befriad från den ryskas överväldigande problem med de förkapitalistiska kategoriernas inflytande.

* * *

I hur hög grad Pannekoek ännu 1909 som vänstersocialdemokrat var bunden till de traditionella socialdemokratiska ståndpunkterna framgår än vidare av hans behandling i föreliggande text av de existerande organisationerna (parlamenten, fackföreningarna, osv) och deras användbarhet för proletariatet; av förhållandet mellan reform och revolution och av revisionism och anarkism, varvid han bl.a. kom att kritisera några av sina egna senare « vänsterkommunistiska » ståndpunkter.

1909 befinner sig Pannekoek inte på den revolutionära parlamentarismens grundval — såsom denna 10 år senare blev bolsjevikernas och Tredje Internationalens stelnade och i praktiken endast formellt gällande formel. Än avlägsnare är Pannekoeks senare anpassning till de revolutionära proletärerernas förändrade praxis, den anti-parlamentariska aktionen.

I denna text är parlamenten de normala organen för borgarklassens makt, men organ som kan användas på olika sätt för arbetarklassen. Detta finns det i och för sig inget att invända mot om man accepterar att arbetarklassen (eller proletariatet) är en kapitalistisk klass som hela tiden rör sig inom kapitalismens klasskampsfält. Men vill man betrakta proletariatet som en revolutionär klass, en klass som har revolutionen eller den högre samhällsordningen bärande inom sig eller inom sitt parti; eller vilket är radikalare att « arbetarklassen är revolutionär eller intet » (Marx

1865 och i det närmaste t.ex. Pannekoek senare som vänsterkommunist); eller — vilket är riktigare — proletariatet som revolutionsrörelse är ej identiskt med någon kapitalistisk klass, utan kan först uppträda när arbetarna inte längre vill, dvs kan vara (löne)arbetare, då blir den reformistiska (eller « revolutionära ») parlamentspraxisen i respektive fall i motsvarande utsträckning oanvändbar.

Pannekoek menar visserligen att « idén att på parlamentarisk väg kunna erövra den politiska makten (är) en utopi » (s. 50), men hans förklaring till detta har inget alls med våldsam klasskamp eller väpnad revolution att göra: « I varje fall kommer den (härskande klassen) inte att avstå från herraväldet utan att ha uppjudit sina yttersta maktmedel. Så länge den ännu har majoriteten, har den möjlighet att på laglig väg helt enkelt upphäva den allmänna rösträtten » (s. 50-51). Det yttersta maktmedlet visar sig vara det *lagliga* upphävandet av den allmänna rösträtten. Vid denna tid — som vi såg tidigare av Pannekoek betecknad som « klasskampens andra period: parlamentarismens period » (s. 49) — är också vänstersocialdemokraternas tankebanor helt kanaliserade till den gradvisa erövringen av den politiska makten. Med några få undantag är det först med krigs- och kristiden 1917-21/23 som situationen är mogen för vänstersocialdemokratins att utveckla idén om den « revolutionära parlamentarismen », där arbetarpartiets verksamhet i parlamenten skulle inskränka sig till revolutionär propaganda och upplysning inför massorna före det nödvändiga väpnade upproret.

Pannekoek visar på två orsaker till att man trots omöjligheten av enbart parlamentarisk erövring av makten i alla fall skall använda sig av parlamenten som « det utmärktaste medlet att öka arbetarklassens makt » (s. 52). Detta förenas också med en regelrätt reformpolitik i parlamenten (s. 15 och 39). Den ena är att genom agitationen « göra arbetarna på det klara med deras klassläge » och den andra är att « inte genom ord utan genom handlande » uppfostra de redan *klassmedvetna* arbetarna till socialismen. Den parlamentariska kampen uppfattas som « klasskampens kvintessens », klasskamp « i koncentrerad form ». Båda orsakerna till att arbetarna skall använda sig av parlamentet är alltså bundna vid dess upplysande, uppfostrande verkan för arbetarnas medvetande, moral, solidaritet och organisation.

Denna illuministiska vision — som med förändrat mål helt ingår i den ovan beskrivna tredje-internationalistiska « revolutionära parlamentarismen » — lämnar Pannekoek efter kriget och fastslår liksom Bordiga tidigare, att revolutionen kräver parlamentets tillintetgörande och att det därför skulle vara att kompromettera all-

varet i ett sådant antiparlamentariskt krav att sända arbetarrepresentanter in i Kapitalets administrationsapparat. Antiparlamentarismen var gemensam för alla revolutionära riktningar i Västeuropa 1919 (referensnamn: Sylvia Pankhurst, Bela Kun, Chr. Christensen, osv) utan att de för den skull förmådde gå till botten i frågan om demokratin. Uppfattningarna var — som vi strax skall se — inte bara bundna till sin tid, utan också till i vilken utsträckning det kapitalistiska produktionssättet hade utvecklats i de olika områdena.

I föreliggande text säger Pannekoek: «Grundvalen för det borgerliga samhället utgöres av den fiktionen att alla människor är lika och likaberättigade medborgare» (s.50). Därmed riktar han en fundamental kritik mot demokratin som princip, utan att uttryckligen koppla den till demokratin och utan att förstå dess konsekvenser, ty samtidigt talar Pannekoek om att «den demokratiska principen i en på allmän rösträtt baserad parlamentarism» kan förvandlas till «skendemokrati» (s. 52) och i praxis förordar han ju hela tiden kamp mot denna skendemokrati och för den allmänna rösträtten, vilken just grundas på den ovan nämnda fiktionen.

När antiparlamentarismen etablerats 1919 är det intressant att finna en klar skillnad mellan det utvecklade kapitalistiska områdets revolutionära riktningar och de tillbakastående ländernas (Ryssland och i viss mån Italien) i uppfattningarna av demokratin och antalets betydelse. De senare (som bolsjeviker och italienska kommunister) inspirerade sig ännu till den ursprungligen «blanquistiska» formuleringen av «proletariatets diktatur» (i sin tur föregånget av Babeufs sammansvärjnings — jfr senare partiets — «revolutionära diktatur»), som det nödvändiga instrumentet för en arbetarklass' och till och med ett partis minoritetsställning, vilken svarar till en svagare kapitalistisk utveckling. De förre (som t.ex. den tyska vänstern) såg visserligen proletariatets diktatur som nödvändig, men för dem är det hela klassens, massan av arbetares — och inte en minoritet inom klassens — diktatur (40). Å andra sidan finner vi den klaraste *antiformalistiska* uppfattningen av demokratins mystifierande roll i historien (såväl i dess användning på hela samhällets historiska utveckling som på dess användning inom mera homogena organisationer som fackföreningar

---

(40) Se t.ex.: «Ingen 'beslutsam minoritet' kan lösa de problem som bara kommer att kunna lösas genom hela klassens aktivitet.» (Pannekoek, «Världsrevolution och kommunistisk taktik», 1920).

och partier) hos den f.d. (i Socialistpartiet) antiparlamentariska vänsterfraktionen i det Italienska Kommunistiska Partiet (41).

En annan fråga där motsättningarna mellan de olika strömningar som kallade sig kommunistiska skulle framträda tydligast efter kriget var frågan om fackföreningarnas roll och funktion. Skillnaderna, som på representationsplanet främst utvecklades mellan ryska bolsjeviker och den tyska vänstern, bestämdes också här av skillnader i resp. samhällsformationer och deras förändringsprocess. Då man i Tyskland klarast hade sett fackförbunden inta sin plats i det imperialistiska krigets statsmaskineri, blev det också där som den naturliga splittringen inom fackföreningarna kom klarast till uttryck genom att radikala arbetarmassor spontant övergav och förstörde dem. Denna antifackliga rörelse accentuerades än mer av det efter kriget rådande ekonomiska och samhälleliga kaoset och kom till uttryck i bildandet av *olika nya* «revolutionära» organ, som i Tyskland kan sammanfattas som unioner (42) (och som i andra länder hade sina paralleller i Shop-Stewardskommittéerna i England och i återuppsvinget för de nordamerikanska unionerna, IWW (Industrial Workers of the World) och One Big Union samt de revolutionära syndikalisternas förbund i Spanien), vilkas historiska begränsningar ändå låg i deras anknytning till existerande produktionsenheter (fabriker, företag) och avsikt att med bibehållande av dessa själva förvalta den kapitalistiska samhälleliga produktionen för att få igång ekonomin så att reproduktionen av arbetarklassen åter kunde tryggas. Det är därför också naturligt att det blev den mest konsekventa tysk-holländska vänstern som klarast förstod betydelsen av kampen mot de socialdemokratiska fack-

---

(41) Se A. Bordigas «Den demokratiska principen» från 1922: «I fastställandet av sina grundsatser framträder den marxistiska kommunismen som en kritik och en negation av demokratin».

«Den demokratiska principen har inget inneboende värde. Det är inte en *princip*, utan snarare en enkel organisationsmekanism som motsvarar det banala antagandet att majoriteten har rätt och minoriteten fel».

«Alla dessa betraktningar har inget absolut värde över sig och detta för oss tillbaka till vår tes, att inga författningsmässiga scheman har något principiellt värde och att majoritetsdemokratin, i uttryckets matematiska och formella innebörd, bara är en av många möjliga metoder för att samordna de förhållanden, som bestämmas inom de kollektiva organismerna. Det är omöjligt att tilldela den demokratiska principen en inneboende karaktär av nödvändighet och rättvisa».

(42) Jfr också i fortsättningen den i not (14) nämnda splittringstexten.

föreningarna, medan en del andra västeuropeiska revolutionärer (som de italienska abstentionisterna och vissa spartakister) liksom bolsjevikerna avvisade den antifackliga praxisen.

Men de tyska antifackliga riktningarna innebar inte någon total praktisk och teoretisk uppgörelse med fackföreningarna och deras historiska roll. Unionerna och liknande nya med revolutionsrörelsen uppkommande organ synes mera vara att betrakta som ersättare för en socialdemokratisk fackföreningsstruktur som inte längre svarade mot arbetarklassens reproduktionsbehov. Även om unionerna hade en mera politisk karaktär eller sökte samla arbetarna i en gemensam ekonomisk-politisk enhetsorganisation — vilket gör att de måste gå under som formella organisationer när den tyska ekonomin börjar stabilisera sig efter 1921 och definitivt efter krisen 1923 — så måste man betrakta dem som organisationer vilka inom vissa sektorer var bättre anpassade till den reella organiseringen av arbetskraften vid denna kristid. Unionerna hade just sin basorganisation i « Betriebsräte », dvs råden i varje företag. Där unionerna slog igenom kom de i sin stelnade form att blott ersätta de socialdemokratiska fackföreningarna som Kapitalets organisering av arbetskraften och närmast av denna varas ägare, arbetarna, i produktionsprocessen.

Det verkliga praktiska (och ej blott formella och anpassade) upphävandet av arbetarklassens fackliga organisering kommer först att kunna ske med upphävandet av själva arbetarklassen. Som vi såg tidigare uppkom de fackliga och arbetarorganisationerna överhuvudtaget som nödvändiga instrument för att rätta till de första industrikapitalisternas hänsynslösa exploatering av det mänskliga materialet. Arbetskraftens kvalitet måste helt enkelt skyddas mot den försämring den utsattes för, för att kunna trygga Kapitalets framtida utveckling. Detta kom att säkras genom organiseringen av den kapitalistiska klassen av lönearbetare för att försvara sina intressen och därmed uppstod inom Kapitalets rörelse den självjusterande rörelse (lönekampen) som ej skarpt kan avgränsas från dess politiska och samhällsliga uttryck (klasskampen) och som i så hög grad skulle komma att bidra till att Kapitalets ständiga historiska tendens, dess sammanbrott, uppsköts och fördes upp på en högre och därmed också eländigare nivå av kapitalistisk samhällsutveckling.

Även om alltså dessa organ uppkom som produkter av mycket radikala arbetarkamper, kom de att så snart dessas spontana angreppsimpuls — till följd av avsaknaden av en generell och djup ekonomisk/samhällelig krissituation — lidit nederlag att antingen gå under eller inta en plats i kapitalismens generella organisations-

väv. Det kan inte finnas kommunistiska revolutionära organisationer under kontrarevolutionen och därmed var alla Internationallers fackliga och partimässiga organisation, liksom de syndikalistiska fackförbunden, organ med kapitalistiska uppgifter, antingen som direkt formell ekonomisk organisering av totalarbetaren (43) eller som politisk representant för den moderna kapitalismen, vars fortsatta utveckling av produktivkrafterna skulle säkra inflytande och makt för «arbetarnas rörelse», varför denna måste vara motståndare till de *särskilda* tidigare kapitalistiska kategoriintressena och bara önska kapitalismens generella, samhällseliga väl.

1909 måste Pannekoeks åsikter givetvis vara långt från såväl en sådan total som sin egen senare vänsterkommunistiska värdering av fackföreningarnas roll. Utan att på något vis vilja nedvärdera den fackliga kampen — som dock alltid vid denna tid underordnas den parlamentariska (politiska) — uttrycker Pannekoek ändå fackföreningarnas begränsningar när han skriver: «*Deras uppgift ligger inom kapitalismens ram, de går inte utöver kapitalismens gräns*. Därav kommer det sig att många bourgeoispolitiker och sociologer ofta är vänligt stämda mot fackföreningarna. ... I denna riktning verkar de t.o.m. som en konservativ kapitalismen befästande kraft.» (s. 64).

Samtidigt med att vänstersocialdemokrater som Pannekoek och Luxemburg underströk betydelsen av den proletära spontaniteten, så lösrev de sig inte från den ståndpunkt som ännu efter kriget förfäktades av såväl bolsjeviker som abstentionister och spartakister: fackförbunden kan utgöra hinder, *därför att* de leds av en opportunistisk byråkrati, men själva organisationerna är alltid proletära, klassmässiga, ty deras medlemmar är arbetare; och därför skall kommunisterna stanna i fackförbunden och satsa på att *erövra* ledningen av dem, ty fackförbunden kommer att bli klasskampsanslag och sedan inta ekonomiska funktioner under proletariatets diktatur. — Denna fundamentalt gradualistiska syn på organisationernas eviga möjligheter och «omvändelse» till revolutionen hörde också till den generella andrainternationalistiska uppfattningen att en arbetarklass alltid existerar (utan att ens använda den radikalaste marxiska bestämningen av klassen som revolutionär eller intet) nämligen i fackförbunden och i socialde-

(43) Jfr Karl Marx, «Kapitalet», Första Boken, XIV:e Kapitlet, s. 444, där uttrycket «Gesamtarbeiter» dock missvisande översatts med «den arbetande organisationen»; se MEW 23:531.

mokratin, och för en icke-våldsam kanhända reformistiskt-facklig « klasspolitik » i icke-revolutionära perioder.

Ett sådant synsätt genomsyrar också denna Pannekoektext och det kan faktiskt sägas att ovannämnda citat uttrycker den radikalaste synen på de fackliga organen från 1909 till 1915 då industriförbundsprincipen lanserades av de IWW-inspirerade vänsterradikalerna i Hamburg och till 1917 då den tyska revolutionen såg sin vänsterflygel, organiserad kring Bremerlinke, följa den spontana massrörelsens tendenser och lansera parollen « ut ur fackförbunden » (mars 1917) och « enhetsorganisationen » (juni 1917; senare förknippad med Otto Rühle och AAUE, Allgemeine Arbeiter-Union Einheitsorganisation — jfr not (7)).

Dessa antifackliga tendenser kom snart att få sina politiska och organisatoriska uttryck i KAPD:s klara motsättningsförhållande till Tredje Internationalen, då bl.a. Pannekoek och Gorter som KAPD:s mest framträdande teoretiker kritiserade försöken på att överföra den ryska dubbelrevolutionens praxis till Västeuropa och USA (44).

Ett annat utmärkande drag i denna text är Pannekoeks försök att förena reformism och revolution (bestämd som « produktionsättets omvälvning » (s. 28)). Dessa framställs som två sidor, vilka finner en harmonisk enhet i socialismen som rörelse. Genom kampen för reformer visar det sig att kampen bara kan gälla hela systemet. För socialismen gäller: « *Dagsarbetet är allt för den. Men samtidigt är också dess revolutionära slutmål allt för den.* » (s.28). För partiet och fackföreningen gäller: « Bådadera kämpar för omedelbara förbättringar. Båda är samtidigt revolutionära och reformsträvande » (s.69).

Ovanstående syn på reform och revolution, omedelbara mål och slutmål är helt i överensstämmelse med vad som redan sagts och typiskt för denna period. Revolutionen uppfattas endast som ekonomisk-samhällelig omvälvning, och inte också som en våldsam uppgörelse och tillintetgörande av de existerande förhållandena, och reformismen den väg som leder till denna revolution som samhällelig omvälvning; reformarbetet är metoden att använda och revolutionen som omvälvande revolutionsrörelse uppfattas ej som nödvändigt för « produktionsättets omvälvning »; ja, man kan knappast ens säga att detta perspektiv överhuvudtaget existerar före världskriget och världskrisen.

---

(44) Om den tyska vänstern, dess teori och historia, se huvudsakligen H. M. Bock, « Syndikalismus und Linkskommunismus von 1918 — 1923 » (Meisenheim am Glan, 1969; — piratupplaga finnes).

Man skulle — skenbart paradoxalt — kunna ge en karakteristik av den ovan antydda tyska antifackliga spontana massrörelsen med följande citat ur Pannekoeks kritik av den franska syndikalismen:

« Den verkliga arbetarrörelsen skall, enligt denna uppfattning bestå i den kamp, vari arbetarna själva och inte deras representanter uppträder. *Handla själv*, direkt aktion — är dess lösen. Blott massorna själva kan erövra sig frihet. Den kan ej erövrats åt dem av ledare och representanter. Arbetarmassan själv måste tänka och känna revolutionärt. Det är inte tillräckligt att de förenar sig bara för att erövra högre lön och kortare arbetstid » (s. 68).

Pannekoek kritiserar här den ståndpunkt han själv kom att inta senare. Särskilt markant är omsvängningen vad gäller synen på ledare och representanter, även om KAPD och därmed Pannekoek i det senare långt ifrån intog de radikalaste ståndpunkterna i detta avseende; KAPD var i själva verket också ett avantgardistiskt parti som delvis genom egen verksamhet måste invänta att massorna i sin helhet fick revolutionärt klassmedvetande. Mycket tyder på att en närmare undersökning av den tyska massrörelsen skulle bekräfta att dess kulmen nåddes första halvåret 1919 och att de efterföljande organisatoriska uttrycken för denna spontana rörelsens faktiska program, de olika unionerna och partierna var en följd av rörelsens svårigheter, nedgång och nederlag. Detta återstår dock att verifiera genom en närmare undersökning av vad som *verkligen* hände (45).

Behandlingen av ledare/massa-problematiken, som senare skulle bli ett framträdande drag hos Pannekoek möter vi också mera uttryckligt anteciperat i kritiken av den på centralismen fackföreningsrörelsen oundvikliga byråkratismen: « Här inträder samma företeelser som skildrats vid behandlingen av den parlamentariska kampen. Ledarnas ledning träder mer i förgrunden, massan själv träder tillbaka. Framgångarna tycktes bero på ledarnas personliga egenskaper, ... medan massornas entusiasm och insikt inte räknas med som gripbara faktorer » (s.72).

En annan sak som i denna text pekar fram mot senare positioner och framtida kritik är behandlingen av proletariatets definition och förekomsten av en arbetararistokrati i Storbritannien och USA (Gompers fackförbund), som produkt av den specialiserade kapitalistiska utvecklingen av tekniken (s. 88-89).

---

(45) Jfr dock som utgångspunkt för en sådan undersökning s. 83 i Bocks bok!

Också förutsättningarna för den redan omnämnda (not 7) enhetsorganisationspraxisen finns anteciperat: « Politisk och facklig kamp flyter alltmer tillsammans till en enda arbetarklassens kamp... » (s. 73). De praktiska uttrycken för denna enhet exemplifieras på ett annat ställe genom masstrejken, som karakteriseras så här: « Den politiska insikten och fackföreningsdisciplinen fyller här samma uppgifter som den tänkande hjärnan /huvudet/ och den kraftiga armen hos en och samma kämpe » (s. 74). Här möter vi också de uttryck som senare återkommit hos « parti-kommunisterna » som « Partiet må vara revolutionens huvud och vapen. » (46) eller som « Ett parti lever när en doktrin och en aktionsmetod lever. Ett parti är en skola för det politiska tänkandet och alltså en kamporganisation. » (47).

De olika vänsterriktningarnas syn på socialdemokratien kan alltså till en början generellt sett främst karakteriseras med att de själva var socialdemokratiska. Först efter 1914 framstod det klart, att de riktningar som sedan kom att kalla sig kommunistiska måste lämna de socialdemokratiska organisationerna, varvid en del tvekade förhållandevis mycket länge (t. ex. spartakisterna). — Före 1914 är alla illusioner ännu levande: liksom Luxemburg tror Pannekoek att den byråkratiska ledningsapparaten förhindrar basen från att uttrycka sig och demokratiska strängar anslås ofta av de dåvarande vänsteroppositionerna innanför Andra Internationalen. Också efter att de holländska vänstersocialdemokraterna lämnat Andra Internationalens holländska parti 1909 för att bilda SPD så är det — som framgick av denna inlednings första sida — ingen tvekan om att socialdemokratins roll förblir ett mysterium ända till världskriget, och att man till och med gör sig illusioner om en ny demokratisk antibyråkratisk partilednings möjligheter att förnya Andra Internationalens partier.

Frågan om den revolutionära organismens uppstående som en produkt av revolutionen var inte ett problem under den första efterkrigstiden då det rasade revolutionära kamper i flera europeiska länder; alla strävanden gick ut på att undvika att anhängarna av de gamla andra-internationalistiska formerna fick något inflytande på de nya proletära partiorganisationerna; därför kamp mot de organ där de socialdemokratiska riktningarna hade sin natur-

---

(46) Se KAPD: s « Teser om partiets roll i den proletära revolutionen » från juli 1921, tes 7, s. 52 i Kommunismen nr 1 — maj 1972.

(47) Se A. Bordigas « Parti och klass » från april 1921, s. 36 i Kommunismen nr 1.

liga hemvist: parlamenten, fackförbunden och de icke-revolutionära partierna. Tredje Internationalen kom inte att dela denna syn vad beträffar de två första organen och bara för en kort tid vad angår det tredje (de socialdemokratiska och «centristiska» partierna). Detta medförde det mera utvecklade «brott», vars teoretiska uttryck å ena sidan är Lenins «'Radikalismen', kommunismens barnsjukdom» (48), som försvarar den formalistiska entrismen i de nämnda organen (samt i det engelska Labour Party), medan å andra sidan Pannekoeks «Världsrevolution och Kommunistisk taktik» och Gorters «Öppet brev till kamrat Lenin» båda från 1920 (49) i viss utsträckning kan sägas representera den revolutionära antiformalismen.

* * *

Efter det definitiva brottet med Tredje Internationalen (1921) och KAPD:s splittring (1922) skulle Pannekoek snart lämna «aktiv» politik och mera ägna sig åt teoretiska studier av kontrarevolutionens ekonomiska förlopp och politiska ideologi. Detta resulterade i en rad betydelsefulla arbeten varav det viktigaste är hans uppgörelse med Lenins «Materialism och empiriokriticism» (1908) i «Lenin som filosof» från 1938, där han visar hur Lenin kritiserade den borgerliga vetenskapen utifrån en borgerligt revolutionär utgångspunkt (50).

Emellertid skulle de två väsentligaste svagheter, som alltid varit den tyska vänsterns, aldrig lämna Anton Pannekoeks arbete:

— Frågan om revolutionens organ, som i denna text är partiet och fackföreningarna och som blir parti, unioner och företagsråd («Betriebsräte»), «löste» Pannekoek till sist (1946) med texten «Arbetarråd», där han aprioristiskt och formalistiskt lovprisade råden. Lenins partifetischism hade ersatts med en rådsfetischism som ännu idag — i skepnaden av *arbetarrådssocialism* och *rådskom-*

(48) Se Lenin, Valda Verk, II : 2, s. 353-466.

(49) Båda dessa texter finnes när detta skrives (maj 1973 över-satta, men ej publicerade. Den första på danska av en kamrat i Århus, Postbox 1023, 8200 ÅRHUS N. och den andra på svenska genom kamrater i f. d. Manifestgruppens, nuvarande Internationell Arbetarkamps försorg, Box 229, 126 02 HÄGERSTEN 2. På originalspråket finns de båda i den i not (1) nämnda antologin.

(50) Vi hänvisar till själva texten, som nyligen utkommit både på franska och tyska, respektive i serien Cahiers Spartacus och på Europäische Verlagsanstalt, Frankfurt och inom kort på svenska genom «Arbetarpress», Box 221, 551 02 JÖNKÖPING — Lenins text finns på danska, Tidens förlag, 1970.

munism — rider den internationella ultravänstern som en mara (51).

— Frågan om socialismens eller kommunismens innehåll försökte Pannekoek också lösa i ovannämnda text. Denna punkt hade alltid varit den svagaste i hans arbete. Pannekoeks uppfattning förblev emellertid den, att socialismen bara betydde en omläggning av förvaltningen från kapitalisterna till arbetarna. Fackförbunden (1909) blev blott ersatta med industriunionerna och « Betriebsräte » (1919) och dessa i sin tur ersatta med arbetarråd (1946), medan socialismen hela tiden förblev uppfattad som dessa arbetarorganisationers tillväxt och slutliga övertagande av fabriker. Pannekoek förstod således aldrig att socialismen betyder tillintetgörelsen av alla de kapitalistiska produktionsförhållandena och inte arbetarförvaltning av de kapitalistiska lagmässigheterna, något som idag är helt i linje med Kapitalets avancerade intresse: en entusiastisk arbetsinsats för profitproduktion.

För Pannekoek är det kapitalisterna som skall bort, så blir « de enskilda företagen... led i en medvetet reglerad samhällelig produktion. » (s. 5), men det är inte privatkapitalisternas ersättande med direkta producenter (arbetare) i förvaltningen, utan Kapitalet som sig själv förökande värde, ja bytesvärdeproduktionen överhuvudtaget, som skall upphävas. Det räcker inte att produktionen är församhällelig (socialiserad) för att den skall vara socialistisk: « *Produktionsmedlens socialisering, den socialistiska produktionen upplöser kapitalismens motsägelser.* » (s. 6), ty redan kapitalismens egen utveckling har med aktiebolagen undanröjt de ursprungliga privatkapitalisterna. Det räcker inte att bara ta över den kapitalistiska produktionen därför att den förutom produktion av mervärde « *samtidigt* (är) *produktion av nödvändiga föremål* » (s. 44), ty även om det på Marx och kanske också på Pannekoeks tid (1909) ännu kunde sägas att, eller tyckas som om, de kapitalistiskt producerade bruksvärdena (nyttigheterna) i en viss mening och till en viss del fyllde « mänskliga » behov (52), så är det idag alltför

---

(51) För kritiken av dessa ståndpunkter se tidigare i inledningen bl.a. s. 9-10 och nedan. — Jfr. Kommunismen nr 2 — aug. 1972.

(52) Jfr dock Marx beskrivning av kapitalismens behovstillfredsställande i « Ökonomisch-philosophische Manuskripte », 1844 (Reclamutgåvan, Leipzig 1970), s. 198-205, där de behov som tillfredsställes antingen beskrives som förfinade (lyxbehov) eller som råa, *omänskliga*, knappt ens djuriska behov, och tillfredsställandet av dem som skenbar och inbillad. Obs! den här riktade kritiken mot kapitalismens förstöring av den omgivande miljön: « Ljus, luft,

uppenbart att den nuvarande kapitalistiska varuproduktionens bruksvärden i allt väsentligt är bestämda av Kapitalets och inte av mänskliga behov (detta gäller särskilt produktionsmedelsvarusektorn, men också den mindre utvecklade konsumtionsvarusektorn); därmed kan man ej heller överta de nuvarande produktionsenheterna, dvs de nuvarande produktionsanläggningarna med de nuvarande tekniska produktionsmetoderna, den nuvarande organiseringen av totalarbetaren i arbetsprocessen och de nuvarande produktivkrafterna, utan det krävs en omfattande tillintetgörande, och en total omläggning av alla dessa aspekter för att den produktion efter mänskliga behov skall uppstå och utvecklas, där arbetet upphävs och omstöpts så att de mänskliga individernas totala aktivitet omedelbart är till gagn för andra: det globala kommunistiska klasslösa samhället, ett verkligt mänskligt, socialistiskt/kommunistiskt « gemensamväsen » utan bytesvärde (jfr s. 46), realiserandet av människans artväsen.

Såsom Pannekoek uppfattar personernas handlingar och åsikter som uttryck för rörelsens sakliga tendenser (s. 70) och parti-stridigheter som motsättningar mellan olika samhällsskikt och ej som beroende av enstaka kamraters goda eller onda vilja (s.92), vill vi till slut understryka — vilket dock torde ha framgått — att vi varken vill övervärdera denne holländske marxists eller andra « revolutionärers » bidrag. Dessa bär blott sina namn och datum för att kunna anbringas i deras rätta historiska sammanhang.

Men lika lite som exempelvis Pannekoeks text är ett beroende individuellt bidrag, lika lite kommer den framtida revolutionen att vara ett verk av anonyma kollektiviteter. Den kommunistiska revolutionsrörelsen måste komma att upphäva motsättningen mellan « de stora ledarna » och « den kollektiva anonyma massan »: individerna kommer att verka själva och i förening med varandra; individualiteten kommer inte att försvinna, den kommer att utvecklas som massfenomen.

I denna inledning har vi särskilt velat lägga vikt vid att Pan-

---

etc .. renlighet upphör att vara ett behov för människan.» (s. 200). Denna radikala kritik av den kapitalistiska varuproduktionens möjlighet att tillfredsställa mänskliga behov stannar alltså från dess tidiga period och förändras med kapitalismens användande av reformpolitik och arbetarorganisationer. Jfr t.ex. « Kapitalet », s. 31 och MEW 23:49: « Varan är först och främst ett yttre föremål, ett ting, som genom sina egenskaper tillfredsställer mänskliga behov av något slag. » och även på många andra ställen där bestämmningen av behoven som « mänskliga » är i överensstämmelse med den klassiska borgerliga nationalekonomins uppfattning.

nekoeks arbete är en historisk produkt av sin i utveckling stadda kapitalistiska omgivning och tid: den existerande tanke-traditionen, den pågående samhällsutvecklingen, de därav betingade teoretiska och politiska stridigheterna; allt utövar sitt inflytande i ett historiskt materialistiskt nätverk som de facto gör Pannekoeks, såväl som varje annat teoretiskt bidrag till något mer än en individs formulering.

Pannekoek förmådde att fatta de revolutionära tendenserna i sin samtid, men han kunde aldrig gå förbi dessa tendensers svagheter, som det alltid kommer att finnas många av i en revolution som lider nederlag, och sedan blev detta beroende av revolutionens dåvarande praxis ett hinder för honom, så att han inte förmådde lösryva sig från de mindre betydelsefulla fenomenen i den tyska revolutionen och dra en verkligt generell lärdom.

Det följande och andra arbeten av Pannekoek utgör just blott *historiska* redskap och hjälpmedel för den totala kritiken av den kapitalistiska samtiden och för blottläggandet av dess tendenser in i framtiden och därmed för den lilla men ej alldeles oväsentliga revolutionära förberedelse som är möjlig idag.

Lund i januari - maj 1973

Rättelse:

Utifrån den tyska originaltexten skall s. 82, rad 17 nerifrån « Tyskland och Sverige » rättas till « här ».

OLIKA RIKTNINGAR INOM
ARBETARERÖRELSEN

AV

ANTON PANNEKOEK

BEMYNDIGAD ÖVERSÄTTNING

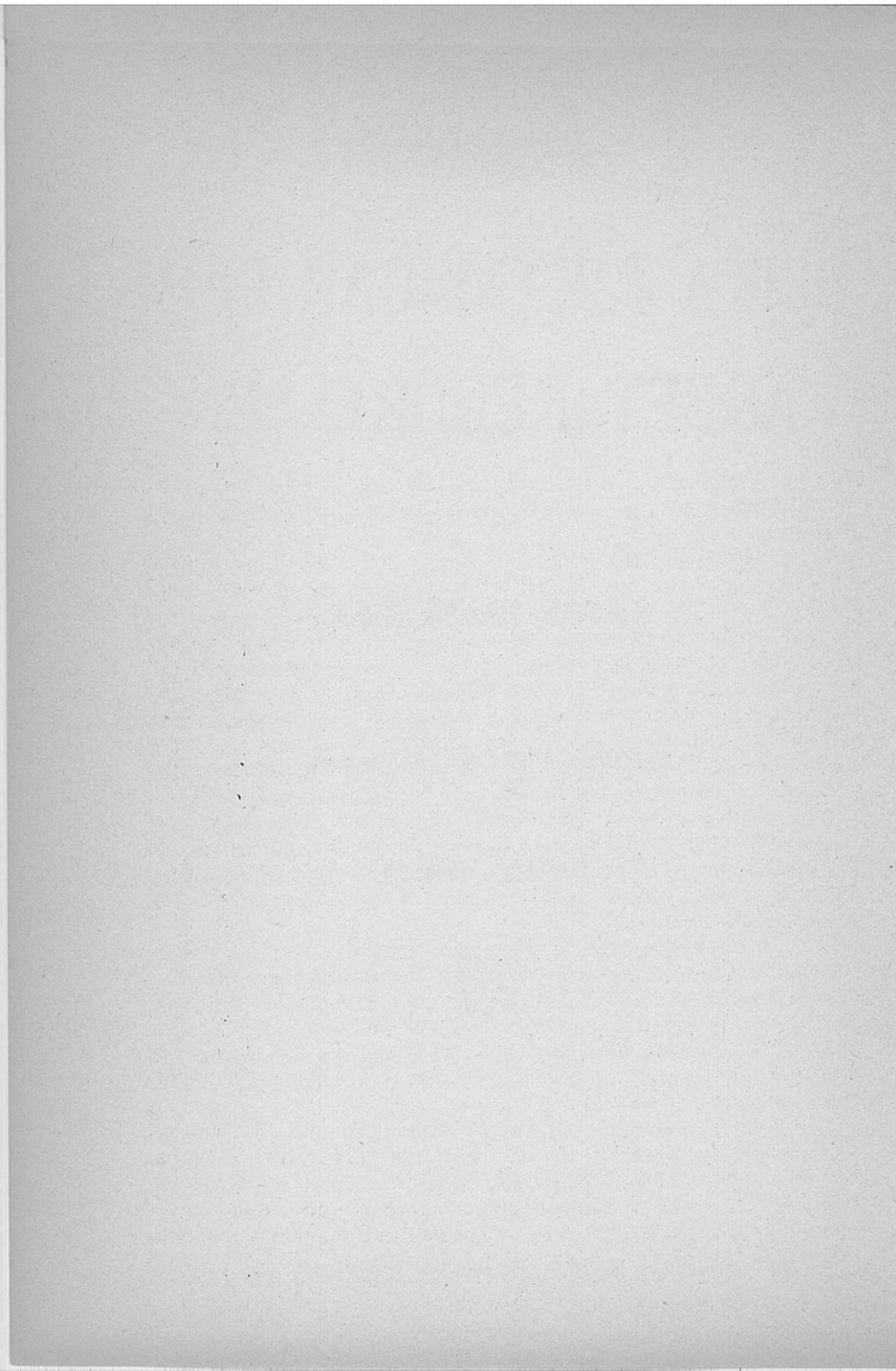
AV

HANNES SKÖLD

FRAMS FÖRLAG, STOCKHOLM, Sö

I.

Klasskampens mål.

Den proletära klasskampens taktik är en tillämpning av vetenskapen, av teorin, som lär oss känna samhällsutvecklingens orsaker och tendenser.

Det kapitalistiska produktionssystemet använder produktionen av de för samhället nödvändiga bruksvärdena som medel att förstora kapitalet. Kapitalägaren köper de inga produktionsmedel ägande arbetarnas arbetskraft, använder den på de honom tillhöriga produktionsmedlen, och honom tillhör arbetsprodukten, det genom detta arbete skapade värdet. Arbetskraften frambringar ett större värde än det behöver för att frambringa sig självt. Exploateringen av denna arbetskraft utgör ett medel till rikedomens förstörande. Det som arbetarna producerar utöver värdet av den egna arbetskraften tillfaller kapitalisterna och tjänar till största delen till att föröka kapitalet (mervärdet).

Kapitalismens viktigaste egenskap ligger dock inte i denna struktur, i denna allmänna exploaterande karaktär, utan i dess raska *utveckling* till allt nyare former. Drivkraften i denna utveckling är konkurrensen.

Konkurrensens lagar åstadkommer att det totala mervärdet, som alla kapitalistiska företag tillsammans frambringar inte fördelas i förhållande till de olika kapitalens storlek. De företag, som har de produktivaste maskinerna och metoderna och därigenom kan producera billigast, erhåller en extraprofit, medan de minst produktiva företagen erhåller lite eller alls inget, kanske t. o. m. lider förluster.

Första följden härav är en ständig stegring av det *samhälliga arbetets produktivitet*. En i hastig utveckling stadd naturvetenskaps resultat begagnas för att förbättra arbetsmetoderna och fullkomna maskinerna. Det uppstår en kapplöpning om att använda den bästa tekniken. De mer ofullkomliga tekniska

hjälpmedlen utrotas, maskinernas prestationsförmåga och arbetets avkastning växer oupphörligt.

I regeln är de största och dyraste verktygen också de produktionsdugligaste. Och med samma verktyg arbetar de stora fabriker, där man kan genomföra en större arbetsfördelning och större kostnadsbesparing, billigare än de små. *Stordriften är i regeln den produktivaste driftformen.* Därför har stordriften ett försprång i konkurrensstriden och undantränger smådriften alltmer. Men det fordras stora kapital för stordriften, för insättande av stora dyra maskiner. Därav uppstår nödvändigheten för kapitalisterna att alltmer öka sina kapital. Men så tillflyter den ojämförligt största delen av det totala mervärdet de stora kapitalen, så att de växer förhållandevis mycke hastigare än småkapitalen.

Följderna av deras utveckling visar sig i en ständig ändring av samhällets struktur. *Den självständiga medelklassens undergång* har nästan fullständigt ägt rum på produktionens område. Här kan man knappt finna smådrift mer annat än inom några specialbranscher, framförallt som reparationsarbete. På detaljhandelsområdet är förvandlingen nu i gång. Denna undergång går hand i hand med *det egendomslösa proletariats förökning*, vilket rekryteras dels ur de forna småborgarnas led, dels ur de från landet invandrande böndernas och vilket uppsuges av storindustrin. *Kapitalets koncentration*, som inte går tillräckligt hastigt på den naturliga vägen över de enskilda storkapitalens förökning, påskyndas genom att de små kapitalen samlas och förenas till stora aktiebolag och genom bankerna. Företagets organisation ändras. Kapitalisten, som förut samtidigt var produktionsledare, träder allt mer tillbaka. De stora företagens ledning tillfaller betalda tjänstemän, direktörer, som har under sig en hel stab av avdelningschefer, uppsyningsmän och verkmästare, tekniska tjänstemän, ingenjörer, kemiker o. s. v. Dessa utgör *en ny medelklass*, som skiljer sig från den gamla genom sin beroende ställning. Kapitalägarna förlorar därigenom varje aktiv roll i produktionsprocessen och nedsjunkit alltmer till funktionen av *rena parasiter*. Produktionen äger rum fullständigt utan dem, men deras intresse förblir dock bestämmande för produktionen.

Kapitalismens utveckling för till allt större motsägelser. De väldiga produktionskrafterna tillåter en nästan oinskränkt ackumulering av produkter, som skulle kunna tjäna till att tillfredsställa de mänskliga behoven. Men så snart dessa krafter släppes lösa utan hejd, så strandar de på massans inskränkta köpkraft, och en *ekonomisk kris* ruinerar talrika små företag och gör

arbetarna massvis arbetslösa. De nya framskapade samhällsförhållandena, som dömer producenternas stora flertal till ständigt fattigdom och allt osäkrare existens och lämnar alla den stegrade arbetsproduktivitetens frukter i ett fåtal parasiters händer, står i motsats till privathushållningens rättsliga grundvalar. *Privatäganderätten till produktionsmedlen, som under smådriften var ett medel att skaffa var och en sitt livsuppehälle genom sitt arbete, blir under kapitalismen ett medel att beröva producenterna deras arbetes frukter.* Produktionen har blivit gemensam samhälllig produktion och står i strid med den traditionella privata äganderättsformen.

Dessa motsägelser blir ändå skarpare därför att den fria konkurrensens resultat, driftkoncentrationen, leder till den fria konkurrensens delvisa upphörande. Har väl den stora massan av små arbetsgivare försvunnit, så är det fördelaktigare för de övriga stora arbetsgivarna att sluta sig tillsammans än att konkurrera inbördes tills krafterna utmattas. *Koalitionen tröler i stället för konkurrensen.* Dessa koalitioner utvecklar sig i riktning av allt större fasthet, börjande med enkla prisavtal och tillfälliga ringar, till syndikaterna och till *trusternas* fasta organisationsform, som sammanfattar alla enskilda företag i ett enda jätteföretag. Här upphäves privatproduktionens gränslösa anarki. En delvis reglering av produktionen inträder. Men denna reglerings fördelar tillfaller bara jättekapitalisterna, som befäller över trusterna och begagnar sitt herravälde över produktionen till att få konsumenterna. Syndikater och trustar utgör en högre organisationsform, då de oproduktiva små företagens och den ömsesidiga konkurrensens kraftförlösning därigenom upphäves. Men därmed upphör också konkurrensens frukt, sporen till ständig stegring av arbetsproduktiviteten.

Dessa motsägelser, som stegrar sig alltmer under kapitalismen, upphäves slutligen genom att produktionssystemet som sådant störtas. Genom upphävande av de snyltande kapitalisternas rättigheter, upphör produktionen att tjäna profitlystnaden. De enskilda företagen står då inte längre mot varandra som konkurrenter, utan blir led i en medvetet reglerad samhälllig produktion. Folkets massa, producenterna, blir åter herrar över produktionsmedlen, som de nu använder för tillfredsställande av sina egna behov. Men inte var för sig, utan kollektivt: som gemenskap arbetar de för det gemensamma behovet. Då kan produktivkrafterna släppas lösa. Ju väldigare de utvecklar sig, dess rikligare mängd produkter frambringar de, dess mindre blir det arbete som samhällets medlemmar behöver göra för sitt livs-

uppehålle. *Produktionsmedlens socialisering, den socialistiska produktionen upplöser kapitalismens motsägelser.*

Kapitalismens utveckling pekar alltså självt på det mål dit den för. Den stegrar sina motsägelser till en sådan grad, att de blir outhärdliga och åstadkommer en omvälvning, en samhällsrevolution, som ersätter dem med ett nytt produktionssätt, det socialistiska.

Men dessa motsägelser åstadkommer inte mekaniskt en sådan revolution. Detta kan de blott försåvitt de av människorna uppfattas som något outhärdligt. *Alla produktionsförhållanden är mänskliga förhållanden.* Allt som sker i historien är mänskligt handlande. Nya maskiners uppfinnande och införande, konkurrensen, kapitalkoncentrationen, uppsättandet av allt större företag, bildandet av syndikat och truster, — allt detta är människoverk. Visserligen inte avsiktligt, målmedvetet mänskligt handlande. Varje människa ser blott sina egna förhållanden, drives blott av omedelbar nöd och nödvändighet. Var och en söker att tjäna sina egna intressen, hålla sig framför andra, förekomma andra i kapptävlingen. Den samhälliga utvecklingen är en produkt av alla dessa enstaka handlingar, detta enstaka viljande. Den framkallas ej avsiktligt av någon. Därför står det totala handlandets resultat som en övermänsklig makt gentemot varje enskild individ. Det verkar som en övernaturlig kraft, obönhörligt, oundvikligt, med naturnödvändighet. *Samhället är som en huvudlös organism utan totaltänkande, där inget sker med medveten överläggning, allt sker efter blinda lagar.* Och dock är det sammansatt av enskilda medvetet reflekterande människor.

Alla samhälliga resultat åstadkommes således blott därigenom att människan handlar. *Motsägelsena i samhällsutvecklingen är av människor uppfattade motsägelser, och störtandet av ett produktionsystem kan också bara vara människornas verk.* Men inte så att förstå, som om de kunde ändra samhällsinstitutionerna med medveten avsikt som över samhället stående, det genomskådande varelser, ty varje individ gör blott det vartill hans omedelbara intresse tvingar honom. Utan i den meningen att de handlingar, som de naturnödvändigt, liksom instinktivt utför för främjande av sina intressen, som totalresultat medför produktionssystemets omvälvning.

Intressena hos medlemmarna av samma klass är överensstämmande och är för skilda klasser olika eller rent av motsatta. Deras främjande medför alltså *kampen mellan klasserna.* Den exploaterade arbetarens intresse är motsatt den exploaterande kapitalistens. Kapitalisten vill i möjligaste mån öka exploate-

ringen, för att mervärdet, som hans kapital skall ökas av, må bli så stort som möjligt. Till den ändan försöker han att nedpressa lönen, förlänga arbetstiden och öka arbetets intensitet. Arbetaren, vars liv och hälsa går under därav, motsätter sig det. Han strävar tvärtom efter högre lön och kortare arbetstid, för att hans tillvaro skall bli något sänär mänsklig. Arbetsförhållandena utgör därför föremål för en strid, varunder arbetarna och kapitalisterna att börja med står isolerade mot varandra, men så småningom, alltefter som de inser sina intressens klasskaraktär, sammansluter sig med sina klasskamrater i organisationer.

Proletariatets klasskamp utvecklar sig så småningom. Det börjar med sporadiska arbetarrevolter på enstaka fabriker mot alltför odrägliga arbetsförhållanden. Så småningom bildas varaktiga sammanslutningar, och det blir klart för dem, att deras intressen inte bara tillfälligtvis en gång råkat i konflikt med arbetsgivarnas, utan står i ständigt motsatsförhållande därtill. Hos dem utvecklar sig medvetandet av att vara en egen klass. Deras blick vidgar sig utöver hela klassen. Men i och därmed föres också striden över på det politiska området, där klassernas allmänna motsättningar avspelar sig.

Så länge staten synes vara en över klasserna svävande högsta makt, vänder sig arbetarna också till den med bön eller krav om att genom lagar sätta en gräns för deras elände och skydda dem från svårt förtryck. Men tvärtom gör de under sin strid med kapitalisterna den erfarenheten, att dessa begagnar sitt herravälde över staten till att försvara sina klassintressen mot arbetarna. Arbetarna är därför tvungna att delta i den politiska striden. Ju bättre de inser statens beroende av exploatörklasserna och inser statsmaktens vikt för de ekonomiska intressena, dess klarare måste de sätta som sitt mål *att erövra den politiska makten*. Men uppsätter arbetarklassen detta mål för sig, så måste den samtidigt göra klart för sig, på vad sätt den vill begagna sitt politiska herravälde, — den behöver ett framtidsprogram. Den insikt om kapitalismens väsen, som den förvärvar genom klasskampens erfarenheter lär den att det inte räcker med att bortskära enstaka utväxter av kapitalismen. Dess nöd beror på kapitalismens innersta väsen. Den är den klass som kommer att känna alla kapitalismens motsägelser som svåra lidanden. Den lider mest av kriserna. Den utgör de egentliga produktcenternas massa, som alltmer berövas största delen av sina produkter genom en minoritet av onyttiga parasiter. Dess intresse fordrar upphävande av kapitalismens grundvalar, detta produktionssystem omvälvning till socialismen. *Dess livsintressen sammanfaller med kapitalismens utvecklingstendenser.*

Den klass måste sätta den bestående ordningens omvälvning, det socialistiska produktionssättet som slutmål för sin kamp, som sitt politiska program, som den vill förverkliga genom den politiska maktens erövring.

Socialismen kan alltså inte förverkligas genom alla förnuftiga människors insikt om att den är bättre än kapitalismen och upphäver dess missförhållanden. Människorna låter bara leda sig av sina omedelbara klassintressen. De måste så vitt det gäller en medveten reglering av sina samhällsförhållanden kallas en medvetlös massa. Bourgeoisin känner sitt omedelbara intresse förbundet med upprätthållandet av det system, varunder den lever av att exploatera arbetarklassen. Den vill inget veta av socialismen. Men socialismen är den nödvändiga följden av en arbetarklassens seger i klasskampen. Blott ur denna klasskamp framgår den. Sålunda blir socialismen, arbetarklassens samhälliga mål, själv objekt — eller riktigare — lösen för klasskampen mellan bourgeoisin och proletariatet.

Socialismen kan inte vara *det omedelbara målet* för varje enskild handling i den dagliga klasskampen. Den kommer först som slutresultatet av en lång stridsperiod. *Socialismen är just klasskampens slutmål*, och man måste skilja mellan slutmål och omedelbart mål. Socialismen som slutmål bringar till den kämpande klassens medvetande utvecklingens riktning, erbjuder den, en framtida verklighet som den är, ett mål till jämförelse med alla kapitalistiska förhållanden, sporrar genom idealets härlighet till största kraftansträngning och uttrycker vår vetenskapliga insikt om kapitalismens väsen i kritisk form. Men det omedelbara målet för alla enstaka handlingar i vardagspraxisen kan bara vara ett omedelbart resultat.

Detta omedelbara resultat av striden är *ökandet av vår makt*. Varje klass förfogar över en större eller mindre makt inom samhället. Hos en uppåtstigande klass stiger den, hos en bortdöende sjunker den. Den klass som har största makten förfogar över herraväldet. En klass som vill erövra herraväldet måste stegra sin makt till den grad att den kan besegra den fiendliga klassen. *Stegring av makten i samhället är alltså klasskampens omedelbara mål*.

De faktorer varpå en klass' makt vilar är emellertid ytterst olika för olika klasser och beror på de allmänna samhällsförhållandena, på produktionsförhållandena och på dess funktion däri. Feodaladelns makt under medeltiden berodde framförallt på krigsdugligheten hos sviten, som den kunde sammansätta av den av sig beroende befolkningen. Bourgeoisins makt i kampen mot absolutismen berodde huvudsakligen på dess pengar: bourgeois-

sin var den klass som förfogade över en regelbundet flytande penningkälla, och av den måste furstarna få de pengar de behöfve för staten.

Bourgeoisins herravälde i de moderna staterna beror i första hand på dess ekonomiska oumbärlighet. Dess medlemmar är ledare för de viktigaste produktionsgrenarna, för industrin och handeln, varav breda lager av befolkningen är beroende. Därigenom äger den en moralisk övervikt över dessa lager, som erkänner den som sin ledare, innan de ännu kommit till insikt om sin klassmotsats till den.*

Genom sin penningbesittning blir den den utslagsgivande klassen i staten och kan den tvinga den omedelbart regerande byråkratin att främja sina intressen. Dess penningbesittning gör den också stark i dess kamp mot proletariatet. Ännu en viktig faktor kommer därtill: det i vida kretsar härskande folkmedvetandet, att dess herravälde är gott och nödvändigt. Delvis beror detta därpå, att ännu en mycket stor mellanklass av självständiga arbetsgivare existerar, som, om de också förtryckes aldrig så mycket av storkapitalet, dock känner sig ha samma intresse av det kapitalistiska systemet som storkapitalisterna själva. Men delvis är detta folkmedvetande negativt, d. v. s. består i brist på klassmedvetande hos en del av arbetarklassen. Av båda orsakerna förminskas denna maktfaktor städse. Å ena sidan avtar ständigt antalet av dem, som har direkt intresse av exploation, och å andra sidan vaknar arbetarna alltmer till klassmedvetande och blir fiender till bourgeoisin i stället för dess följessvenner. För en bortdöende klass blir, ju mer dess övriga maktfaktorer avtar i betydelse, en bestämd maktfaktor den viktigaste i dess makt: *dess faktiska förfogande över statsmakten*. Genom sin politiska makt kan en härskande klass ännu hålla sig mot en ny uppåtstigande klass, om den ock för övrigt förlorat all mark under fötterna. Den moderna staten ställer stora maktmedel — moraliska som fysiska — till förfogande för den klass som härskar över den. Den bildar en fint utgrenad organisation, som genom en ämbetsmannahär överallt ända in i de avlägsnaste avkrokar bringar en bestämd centralvilja till gällande kraft, som överallt handlar efter lika grundsatser och därigenom äger en väldig övervikt över den oorganiserade folkmassan. Den förfogar över en moralisk auktoritet, som den genom sitt inflytande över skola, kyrka och vetenskap ytterligare på konstlat vis upprätthåller och stegrar. Den förfogar över hä-

* Vid de senaste valen i Amerika röstade arbetare och småborgare som massa för de stora trusternas parti, emedan de sade sig, att deras omedelbara intresse av god konjunktur berodde på att trustherrarna segrade.

rens fysiska maktmedel, som i yttersta fall, om rättsskipning och polis inte räcker till, sanmanhållen av fast disciplin, lätt kan kuva en motspänstig befolkning genom sina överlägsna vapen. Om två kämpande klasser eljes skulle kunna hålla varandra stänga, så är den härskande klassen, just därigenom att den är den härskande, därigenom att den förfogar över statsmakten, vida överlägsen sin motståndare.

Arbetarklassen kan alltså inte nöja sig med att för övrigt öka sin makt över bourgeoisins och de med den förbundna klassernas, utan den måste göra sin makt så stor, att den kan besegra och erövra statsmakten.

II.

Proletariatets makt.

Vari består nu arbetarklassens samhälliga makt?

Först och främst i dess *antal*. Proletariatet kommer allt mer och mer att utgöra folkets stora massa. I de mest utvecklade länder utgör lönarbetarna redan ett betydande flertal av befolkningen. Men ett flertal som är beroende av mindretalet, såsom exempelvis ett talrikt trasproletariat, kan inte utveckla någon självständig makt. Till det stora antalet måste alltså tillkomma arbetarklassens *samhällsekonomiska betydelse*. Arbetarklassen blir alltmer den ekonomiskt viktigaste klassen i samhället. För samhällsproduktionen är storindustriens arbetare mycke viktigare än den ännu talrikare klassen av proletariserade småborgare och småbönder. De bor sammangyttrade i de stora centrerna, huvudstäderna, där det politiska livet koncentreras, under det bonden genom sin isolering blir mycket inflyttslösare. De företag som mest behärskar hela samhällslivet: storindustrin, järnbanesamfärdseln, gruvorna, tillhör alla stordriften, och de därinom sysselsatta arbetarna kan, exempelvis genom en strejk, på samhället utöva ett inflytande som vida överstiger det man kunde vänta efter deras antal. Genom vikten av dess ekonomiska funktion, genom sin oersättlighet i samhällsproduktionen är alltså arbetarklassens makt mycket större än den blott efter dess antal tycks vara.

Men blotta antalet och den samhälliga betydelsen ensamma kan ännu inte ge en klass någon makt, om den ej är medveten där-om. Om en klass inte inser sitt läge, sina intressen, om den tanklös eller kraftlös tål förtryckarnas herravälde och tror att detta är en evig världsordning, då gagnas den inte av sitt antal och sin betydelse. Därför måste *kunskap* och *vetande* till. Blott genom *klassmedvetandet* blir det stora antalet i klassens egen tanke ett stort antal, blott därigenom blir den medveten om

den makt som ligger i dess oersättlighet i samhällslivet och kan den begagna sig av denna i sitt eget intresse, för sina egna syften. Klassmedvetandet gör först den eljest döda, jättelika, muskulösa kroppen levande och i stånd till handling.

Det inflytande som ger arbetareklassen makt stannar inte vid detta enkla medvetande om att tillhöra en särskild klass med särskilda intressen. Den kommer att kunna föra striden med sin motståndare dess bättre och framgångsrikare, ju grundligare dess insikt om de samhällsförhållanden är som utgör kampens bakgrund. Och i denna punkt har arbetarklassen ett stort försprång framför sina fiender. Den förfogar över en *samhällsvetenskap*, som sätter den i stånd att klart genomskåda orsaken till sitt elände och målet för samhällsutvecklingen. Genom att vara förtrogen med de krafter som bestämmer de politiska händelserna och genom att kunna förutse det som komma skall erhåller den en lugn fasthet, en inre säkerhet, som uppehåller den i alla stridens växlingar. Därpå beror också den politiska mognad, som den visar i den politiska kampen. Dess vetenskap sätter den i stånd att förutse de längst fjärran liggande följderna av sina egna handlingar och skyddar den från att låta bedraga sig blott av ett ögonblickligt övergående sken. Den visshet som vetenskapen ger den om dess kommande slutliga seger skänker den en fast moralisk hållpunkt, medan de klasser som av brist på vetenskap liksom trevar omkring i mörkret och fulla av ångest känner sin undergång nalkas vankar hit och dit utan hållpunkt. Så utgör den samhällliga insikten och det samhällliga vetandet en av de viktigaste maktfaktorerna för proletarietet, — från dess enklaste form, klassmedvetandets uppvaknande, till dess högsta form, de från Marx stammade lärorna, som vi kallar den vetenskapliga socialismen, den socialistiska teorin eller marxismen.

Insikten om hur man skall handla räcker emellertid inte ensamt, om kraften att handla saknas. Med det tänkande huvudet skall den kraftiga armen förena sig, som utför vad det förra tänker. Till kraftigt handlande räcker inte ensamt det stora antalet. Hela den civiliserade mänsklighetens historia visar oss folkmassor som låtit behärska sig av små minoriteter och förgäves kämpade däremot, emedan dessa minoriteter varit starka genom organisation. *Organisation* är nödvändig för att göra massan stark. Så länge en klass består av splittrade enheter, vilka var och en vill något olika, kan den inte utöva någon makt. Organisationen binder dem tillsammans, förenar deras åt olika håll riktade vilja till en enda vilja, bakom vilken står massans samlade kraft. Den väldiga kraften hos en här, ja, hos hela

statsmakten, beror på dess fastslutna organisation, som liksom en enda kropp ledes av en enda vilja.

Men vad är det som gör ett antal människor till en organisation? Individens underkastelse, den egna viljans tillbakasättande för den vilja som befaller över det hela, *disciplinen*. I häreu är det underkastelsen under en främmande vilja: den militära disciplinen åstadkommes genom fruktan för de höga straff som hotar olydnaden. Hos arbetarna är den vilja den enskilda underkastar sig organisationens egen samfälda vilja, som tar sig uttryck i majoritetsbeslut. Disciplinen är här en frivillig disciplin, en frivillig underkastelse under det hela. Den är inget uppgivande av den egna meningen, ingen förlust av den egna personligheten, utan medveten insikt om att massan kan utveckla kraft, bara när den ledes av en enda vilja och att minoriteten inte har någon rätt att fordra att majoriteten underkastar sig den. Blott genom att förena sin kraft med sina klasskamraters kan den enskilde nå sitt mål. Ensam förmår han inget. Och därför säger honom den förnuftiga eftertanken, om inte redan blotta instinkten, att han måste förena sig med andra till en organisation. Men till den ändan är det nödvändigt att organisationen alltid kan räkna på alla medlemmars krafter, även om de personligen har en avvikande uppfattning och deras vilja avviker från organisationens. Däri består disciplinen, som är murbruket i organisationen, det andliga bindemedel, som sammankittar de eljes kringspredda enheterna till en tung, väldig massa.

Av dessa tre huvudfaktorer: antal och ekonomisk betydelse, klassmedvetande och kunskap, organisation och disciplin, är arbetarklassens makt sammansatt. Genom att de växer, växer även denna makt. Den första av dessa faktorer växer av sig själv utan vår vilja och utan vårt inflytande som resultat av den samhälliga utvecklingen. Denna utveckling gör lönproletariatet till en allt större del av befolkningen. Den tränger också alltmer ihop det i stora företag, gör den samhälliga produktionen alltmer till ett monopol för stordriften och gör alla produktionsgrenars ömsesidiga avhängighet och sammansvetsning till en världshushållning allt intimare. Denna tillväxt av proletariatets ekonomiska betydelse är oberoende av vårt ingripande. Vi kan inte påskynda eller försena det. Det är en verkan av ekonomiska lagar.

Däremot är de båda andra faktorerna en följd av vår egen verksamhet. Visserligen framkallas också de genom den ekonomiska utvecklingen som ger oss kunskap om samhället och bringar oss till organisation. Men de ekonomiska orsakerna verkar här genom människornas förmedling genom att tvinga oss att med med-

veten avsikt arbeta på deras stegring. *Att föröka dem, att allt mer höja alla proletärers vetande och klassmedvetande, att göra deras organisation stark, deras disciplin fastare är målet för all vår agitation, för alla våra sirider. Däri består ökandet av arbetarklassens makt, försvitt den beror av vår vilja. Däri består alltså klasskampens mål.* Här har vi tillika måttstocken att bedöma vår taktik och alla våra handlingar: allt som ökar vår makt är gott och bringar oss närmare slutmålet, allt som minskar den är motsatsen.

Här har man också den enda förnuftiga meningen som ligger i den teori om "rörelsen" som sitt eget mål vilken Bernstein på sin tid satte opp i motsats till slutmålet. Rörelsen utan vidare är oss inget, är oss bara ett tomt ord utan betydelse. Att vagga hit och dit utan att komma ur fläcken är också rörelse. Återgång är också rörelse. Dock vilar Bernsteins uttalande på en riktig känsla, känslan av att det finns en i närvarande tid försiggående, dag för dag skeende ändring, som uttömmar hela vår verksamhet och är dess enda mål. Detta är förstörandet av vår makt. Men det står inte i någon motsats mot vårt mål, utan det är fullt identiskt därmed. I detta mål, det oupphörliga strärkandet av vår makt, är slutmålet redan inneslutet.

Emellanåt hör man den åsikten förfäktas, *att det omedelbara målet för all vår verksamhet består i ernående av reformer.* Men, som här uppvisats, är denna åsikt oriktig. Vissa reformer som i något hänseende förbättrar arbetarnas livsläge kan föröka proletariatets makt. Men det är inte alltid fallet. En lag om arbetstidens inskränkning kan lyfta ett fullkomligt utsläpat, degenererat, andligt förkrympt arbetarlager, återställa dess hälsa, dess kroppsliga och själsliga kraft, kan ge det tid att vila ut, att idka själsverksamhet, att uträtta organisationsarbete och därigenom medföra en makttillväxt. Ännu mer gäller detta om lagar som ger arbetarna politiska rättigheter, t. ex. allmän rösträtt. Men det kan också förekomma att bourgeoisie genom arbetarvänliga lagar åter söver det just uppvaknande klassmedvetandet och hos arbetarklassen väcker tanken, att den allra bäst kan nå förbättringar genom härskarnas välvilja och inte genom de egna organisationernas kraft. Då förökas inte proletariatets makt genom reformen utan försvagas.

Detta förekommer visserligen numera sällan. Sedan proletariatet överallt vaknat till klassmedvetande, utgör varje lag ett mål för strid mellan klasserna. Och denna strid åstadkommer alltid ett förökande av arbetarnas makt, vare sig den krö-

nes med hel, delvis eller alls ingen framgång. Ty bourgeoisins motstånd, politikernas intriger, diskussionen i pressen och på mötana rycker upp de likgiltiga massorna, fyller dem med klassmedvetandets första gnista, ger de mer utvecklade arbetarna åskådningsundervisning, ökar deras politiska insikt och visar dem handgripligt nyttan av organiserat uppträdande. En tillkämpad reform, en för arbetarklassen viktig lag är inte i ovan framställda mening en maktfaktor för proletariatet. Man skulle bättre kunna kalla den en *maktposition*. Skillnaden mellan dessa uttryck framstår klart, när man tänker på kriget. Maktfaktorer bestämmer härarnas egen kraft, maktpositioner är föremål för striden, och de kan vara i antingen det ena eller det andra partiets besittning. Därvidlag ger naturligtvis besittningen av viktiga positioner en stor fördel framför motståndaren, och hela striden är en strid om sådana positioner. De är det omedelbara mål man kämpar om, om de än i och för sig är obetydande och man inte ens åsyftar deras varaktiga bibehållande. Den tyska hären kämpade 1870 med stora offer om kullar och byar som var dem fullkomligt likgiltiga, och den erövrade fästningar som inte var krigets objekt och efteråt utan vidare gavs tillbaka.

Likaså förhåller det sig i klasskampen. De maktpositioner vi innehar och begagnar oss av är inte vårt mål. De är inte grundvalen för, men dock viktiga positioner för vår makt. Varje politisk rättighet, koalitionsrätt, pressfrihet och framförallt rösträtt är sådana positioner. De kan tidvis återtagas ifrån oss. Vi måste då kämpa under ogynnsammare förhållanden, men de djupaste källorna för vår makt blir inte grunlade därav. Vi känner oss bara för stunden tillbakaslagna. Styrkan hos vår parlamentsfraktion är en sådan maktposition; vi tränger här allt längre, erövrar som regel allt fler mandat. Men blir vi genom en politisk konstellation eller en försämring av rösträtten återslagna på detta område, så har vi visserligen förlorat maktpositioner, yttre kännetecken på vår makt, men samtidigt kan vår verkliga makt genom klarare insikt i vida kretsar och genom sammanslutning i organisationerna i verkligheten bli större. Organisationer kan t. o. m. tillintetgöras genom de härskandes tyranni. Men detta drabbar bara den yttre formen, ty vad som utgör organisationens väsen och kraft, den fasta disciplinen och organisationsandan, kan inte tillintetgöras därigenom. Sprängningen av arbetarnas föreningar betyder förlusten av en ytterst viktig maktposition, men den berör inte själva maktfaktoren, så länge stridsmodet hålles oppe.

Man kan se av dessa exempel på skillnaden mellan de egent-

liga maktfaktorerna och de maktpositioner vi innehar, att de senare i sin egenskap av gripbara yttre ting kan vinnas och förloras, under det de förra ligger i arbetarnas själar och är oförstörbart. Det vill säga: yttre våld kan inte förstöra dem. Men som hård granit kan den visserligen inifrån långsamt fördärvas. Om en arbetarklass låter sin egen klara vetenskap och sitt klassmedvetande fördunklas genom borgerliga åskådningar eller genom en oriktig taktik låter sina organisationer, sin sammanhållning förkrympa, så förminskar den sin samhälliga makt och blir svagare gentemot fienden. En sådan oriktig taktik kan naturligtvis blott till en tid under särskilda omständigheter upprätthållas.

Socialreformer är alltså inte, som så ofta säges, etapper på vägen till vårt mål i den meningen, att slutmålet består av summan av en oavbruten serie sådana reformer. Vi kämpar nu för att genomdriva åtgärder som inte alls utgör ett delvis uppfyllande av det som vi vill helt förverkliga i det socialistiska samhället. Sålunda tillhör lagbestämmelser om arbetstidens inskränkning, om förebyggande av olycksfall o. s. v. de viktigaste socialreformererna i våra dagar. Men då det inte mer finns någon kapitalism, är sådana lagar fullkomligt överflödiga, i likhet med alla lagar, som skyddar arbetaren mot kapitalisternas godtycke. Men *tillkämpade* socialreformer utgör etapper på vägen till målet i *den* meningen, att de för med sig en ökning av vår makt. Blott som sådana, som ökning av vår makt, har de ett värde för socialismen.

Vi måste göra ännu en anmärkning angående den andra av de ovannämnda maktfaktorerna. Vetenskap och kunskaper bildar för varje klass som är i besittning av dem en viktig maktfaktor. Men särskilt har alltid de härskande minoriteterna hävdat sitt herravälde genom sin andliga överlägsenhet över den förtryckta klassen. Deras större och allmännare kunskap gav dem i händerna medel att alltid ånyo undertrycka de till det yttersta drivna slavarnas uppror. En förtryckt klass kunde så småningom stiga upp till en härskande ställning och besegra sina förtryckare, först då samhällsutvecklingen lagt nya andliga vapen i händerna på den och genom nytt vetande givit den ny kraft.

Så går det också till i våra dagars klasskamp. Till synes förfogar bourgeoisin över all vetenskap, över all andlig bildning. Vetenskapsmän, professorer, präster, lärare, allt vad "bildning" heter, står på "egendomens" sida. Därigenom håller bourgeoisin ännu alltjämt en stor del av proletariatet i andlig avhängighet.

Men samhällsutvecklingen sätter nya vapen i händerna på proletariatet, emedan det är den uppstigande klassen. Må Bourgeoisin förfoga över all annan andlig bildning, proletariatet är i besittning av *samhällsvetenskapen*. Denna vetenskap, som vi har att tacka Karl Marx' livsverk för, lär oss känna orsakerna, krafterna och målet för samhällsutvecklingen. Den måste vara ett monopol för proletariatet, emedan bourgeoisin betraktar den, som demonstrerar dess undergång, med hat och avsky. Att erkänna dess riktighet skulle för bourgeoisin betyda att hopplöst sträcka vapen för motståndaren, som den ännu överträffar i makt. Men var och en av dess medlemmar som kämpat sig till insikt om riktigheten av denna lära går över till den uppåtsträvande klassens sida, vilken framtiden tillhör, och blir proletariatets medkämpe. Därför kommer all kraft, som härledes av denna vetenskap, blott proletariatet till godo.

Men därmed kommer också proletariatet i ett helt annat läge än alla tidigare klasser. Vi visade i första kapitlet, att de samhälliga krafterna som blinda naturkrafter behärskar människorna, emedan varje människa bara ser sina närmaste intressen, instinktmässigt måste följa sina drifter och inte känner och behärskar följderna av sina handlingar. Ju större hennes vetande är, dess mer kan hon anpassa sina handlingar efter längre bort liggande mål och underordna sina drifter under det längre blickande förnuftet. Ett avgörande steg betyder härvid proletariatets samhällsvetenskap. Denna lär oss känna dessa starka hemlighetsfulla krafter. Vi vet, hur de bygges opp av människornas och klassernas enskilda drifter. Vi är i stånd att till en viss grad på förhand avgöra följderna av våra egna och våra motståndares handlingar. I och därmed försvinner omedvetenheten i det samhälliga handlandet. Det uppstår för första gången hos proletariatet något som vi har rätt att nämna *samhällets självmedvetande*. Samhället blir i denna klass medveten om sin natur och reder sig till att medvetet reglera sitt eget liv, produktionen. Samhällsvetenskapen ersätter det blinda, *instinktmässiga* samhälliga handlandet med målmedvetet, *förnuftigt* samhälligt handlande. Till full utveckling kommer det att komma, då det till härskande klass vordna proletariatet underkastar samhällsproduktionen sin vilja. Då avlöses den huvudlösa hushållningen av en medveten, där inte längre några övermänskliga, obekanta makter härskar utan människan fullständigt blir sitt eget ödes herre. Men i ofullkomlig om än stigande grad gäller detta också redan det kämpande proletariatet. Som massorganisation, utrustad med samhällsvetenskapen, utgör det redan *en kropp, som kan reglera sina handlingar med medveten*

insikt om resultatet. Vissertligen kan det ännu ej befalla över produktionen. Därtill saknar det ännu makten. Dess handlingar kan ännu bara vara stridens. Men som kämpande klass behöver det inte som de andra huvudlöst följa den omedelbara klassdriften, som framkallats av de just förhandenvarande intressena, utan det kan behärska denna av klassintressena framprungna drift med ett vittutseende förnuft.

III.

De taktiska meningsskiljaktigheterna.

Orsakerna därtill.

Efter denna framställning kan det synas som om arbetarklassen med fasta, endräktiga steg går på den ständiga makttillväxtens väg mot socialismens mål, som om meningsskiljaktigheter rörande den vid varje enskilt tillfälle lämpliga vägen blott kan förekomma tillfälligt och övergående och i fråga om underordnade detaljer. Men alldeles tvärtom visar oss arbetarrörelsens historia en ständig inre strid om taktiken, om stridsmetoderna som skall användas mot kapitalismen. Den socialistiska rörelsen i Tyskland var under sitt första årtionde splittrad i två fraktioner som bekämpade varandra på det skarpaste. Vid samma tid erbjöd Internationalen skådespelet av en ständig strid mellan marxistiska och proudhonistiska åsikter. Även efter Internationalens upplösning fortsattes kampen i nästan alla länder som en kamp mellan den anarkistiska och den socialdemokratiska riktningen.

Det säges ofta, att dessa strider utgör ett slags *harnsjukdom*, som måste genomgå i rörelsens början, då arbetarna ännu saknade den nödvändiga erfarenheten och insikten. I viss mening är detta riktigt. Samhällsvetenskapen, insikten om stridens mål och metod kan inte inläras som ett slags skolväsende, innan arbetarna drager ut i striden beväpnade därmed. Alldeles tvärtom är de frukter av striden själv. Instinktmässigt drives arbetarna till mostånd genom förtrycket och exploateringen som de utsättes för. De är då ännu uppfyllda av illusioner och fördomar, som de fört med sig från skolan, kyrkan och sitt förutvarande liv. Det är bara *en* illusion som de förlorat, då de sätter sig till motvärn: den illusionen, att kapitalisterna är deras välvilliga välgörare, av vilkas humanitet de kan vänta sig en förbättring

av sitt elände. Stridens erfarenheter måste sedan så småningom utrota de andra illusionerna och fördomarna, tilltron till regeringen och förtroendet till de borgerliga oppositionspartierna. Därunder tilltager ständigt deras samhälliga vetande, deras taktiska och politiska insikt, deras organisation. De marxistiska lärorna finner alltmer förståelse, emedan de i allt högre grad motsvarar deras egna erfarenheter. Sålunda är *stridsfältet samtidigt skola och övningsterräng*. Arbetarrörelsens historia är inte historien om en strid förd av en fullt rustad här, utan historien om en småningom samlad, uppövad och krigskunskapen inhämtande här. Och det kan inte heller vara på något annat sätt. Ty så snart arbetarklassen utrustats med det mognaste vetande och en kraftig organisation, står också stridens slut, segern, för dörren.

Arbetarna måste alltså under striden söka sig sin väg, förbättra sin insikt. Därvid är visserligen den i de teoretiska skrifterna nedlagda vetenskapen ett väldigt hjälpmedel till att raskt finna vägen, men kan inte ersätta erfarenheten. Därför utgör meningsskiljaktigheterna och de taktiska striderna, de tillfälliga misstagen och de därpå följande misräkningarna en oundviklig beståndsdel av den uppkommande arbetarrörelsen.

Men nu ser vi skärpan och djupet i de taktiska meningsskiljaktigheterna snarare till- än avta med rörelsens tillväxt. Medan anarkismen spelat ut sin roll på nittitalet, uppkom just då nya meningsskiljaktigheter. Från partidagen i Erfurt har ingen tysk partidag varit utan taktiska strider, vid vilka i de skildaste frågor nästan ständigt samma uppfattningar, motsatta den hittillsvarande radikala taktiken, framträtt. Efteråt erhöll de namnet revisionism efter Bernsteins fordring på en revision av parti-programmet. Denna kamp var inte inskränkt till Tyskland. I alla länder framträdde samma motsättning mellan de båda riktningar, som efter sin teoretiska åskådning betecknas som marxism och revisionism, efter sin politiska taktik som radikalism och reformism. Partivänner i alla land deltog i diskussionerna som då och då bragtes till ett tillfälligt avgörande genom kongressbeslut, nationella som internationella — som Hannover 1899, Dresden 1903 och Amsterdam 1905 —, men ständigt uppblussade på nytt över nya ämnen. Samtidigt har i en del land, som Frankrike och Italien, i stället för den forna anarkismen uppträtt syndikalismen, i Tyskland även betecknad som anarkosyndikalism, vilket gjorde splittringen ändå större.

Detta faktum, att arbetarrörelsen egentligen aldrig någonstades varit utan inre strider, måste redan i och för sig övertyga oss om, att dessa strider inte är några onormala företeelser,

inte är blott barnsjukdomar utan oundvikliga, normala verkningar av naturliga omständigheter. Det duger därför inte heller att tillskriva dem blott några grälmakare och bråkhalsar som skulle vara skuld därtill. Detta vore precis lika förnuftigt som bourgeoisins uppfattning, att arbetarrörelsen blott är ett verk av en flock uppviglare. I stället för att harmas över "det evinnerliga grälet" — harnen tjänar verkligen t. o. m. då och då som vapen i striderna —, är det nödvändigt att undersöka orsakerna och förstå dem. Blir upphovet till de olika riktningarna inom den socialistiska rörelsen satt i en klar dager, så kommer brödratvisterna visserligen inte därigenom att omöjliggöras för framtiden. Ty deras orsaker är av allmän natur och ligger utom räckhåll för den insiktsfulla individens goda vilja. Men den skada som rörelsen otvivelaktigt lider av dessa strider blir mindre, om så många partivänner som möjligt vid sitt deltagande i striderna ej längre uppträder omedvetet, följande sin instinktiva känsla utan med klar och medveten förståelse av deras orsaker och verkningar. Man kan då förstå och värdesätta motståndarnas inom partiet åsikter, under det man samtidigt hänsynslöst bekämpar dem i rörelsens intresse.

Från Bernsteindebatternas tid härstammar påståendet, att den inre striden inget annat är än en *uppväxtårens kris*. I dessa ord uttalas en allmän orsak till de taktiska striderna, vilken i och för sig lär oss, att vi inte behöver oro oss däröver. Den som inte mäter den faktiska arbetarrörelsen efter fantasiens och idealbildens mått, utan söker förstå den som en praktisk rörelse av vanliga människor, han skall inse, att just ur dess oupphörliga tillväxt alla dessa svårigheter och meningsskiljaktigheter måste uppstå, som yttrar sig i partistrider. Den socialistiska rörelsens växande kraft medför förskjutningar i klassernas samhälliga och politiska förhållanden till varandra, som ställer arbetarrörelsen inför ständigt nya uppgifter. Den drar till sig allt vidare kretsar av den arbetande befolkningen och åstadkommer därigenom att städse ånyo stora massor av dess anhängare ännu är *öfvade rekryter*, utan erfarenhet eller grundliga kunskaper. Dessa finner sig först småningom genom praktiken — d. v. s. ofta genom felaktig praxis och misstag — tillrätta i de svåra uppgifter som den socialistiska befrielsestriden uppställer för dem.

I dessa nya anhängare upprepar sig alltså till viss grad förhållandena från rörelsens början, då hela partiet ännu måste mödosamt söka sig väg. Dock kan inte endast på grund av detta faktum skilda riktningar uppstå inom partiet. Därför att de

oerfarna nyvunna anhängarna kommer i allmänhet att låta leda sig av de äldre partivännernas mognare erfarenhet, djupare förståelse, vetenskapliga insikt och säkrare framåtskridande. Dessutom är jämförelsen med rörelsens början endast delvis riktig. Därför att det är inte alls nödvändigt att varje enskild städe på nytt genomgår felgreppen och illusionerna hos rörelsens föregående utvecklingsskeden. Frukten av dessa mödosamt tillkämpade erfarenheter och kunskaper står honom i den socialistiska teorin till buds i avkortad, kondenserad form. Ett halft århundrades framåtskridande arbetarrörelse och klasskamp mellan bourgeoisien och proletariatet har medfört en rik mängd av erfarenheter, som den nuvarande socialistiska rörelsen har att tacka sin säkra, beslutsamma stridstaktik för, och dess historia erbjuder de nya anhängarna och de yngre generationerna en aldrig sinande källa av värdefulla lärdomar. Genom den har den lära om samhällsutvecklingen och klasskampen, som Marx och Engels utvecklade redan 1847 i Kommunistiska Manifestet, blivit en fast och välgrundad kunskap som tillhör de bredaste arbetarlagren. Denna kunskap ger arbetarrörelsen den säkerhet i framåtskridandet, som vi alltid berömmar oss av. Man skulle således efter detta kunna vänta en stigande enighet bland stridskamraterna och en avtrubning av de taktiska meningsskiljaktigheterna.

Om detta, som jag redan nämnt, inte är fallet, så beror det på den särskilda naturen hos kapitalismens och arbetarrörelsens utveckling. Som de närmaste orsakerna till de stadigvarande taktiska meningsskiljaktigheterna kan man beteckna följande omständigheter: det olika utvecklingstempot i olika trakter, samhällsutvecklingens dialektiska karaktär samt tillvaron av andra klasser jämte kapitalister och lönarbetare.

Efterblivna trakter.

De socialistiska uppfattningarna och målen är en produkt av iakttagelse av samhällets omvälvning, av kapitalismens utveckling. Men denna utveckling ser inte överallt likadan ut. Kapitalismen utvecklar sig inte överallt i samma tempo. I varje land finnes det trakter, där den nästlar in sig först, utvecklar sig jättelikt, stampar jättefabriker och jättestäder ur marken och samlar väldiga proletärlägar under sitt kommando. Därjämte finns det andra trakter, som förblir nästan oberörda av denna utveckling, där småborgarna och smådriften vegeterar vidare som under forna århundraden.

Socialismen som klassmål och klassorganisation är till hela sitt väsen *en produkt av de utvecklade storindustriella förhållandena*. Dessa förhållanden visar arbetarna möjligheten och nödvändigheten av en socialistisk sakernas ordning, visar dem också deras egen masskraft, som erfordras till denna ordnings förverkligande. De ger dem förtroende till sin egen växande makt och sin förmåga att erövra makten i samhället.

Men en rörelse som vill erövra hela staten, omvälva hela samhället kan inte inskränka sig till dessa centrer. Den måste ut i småstäderna, byarna och på landet. Och överallt finner dess agitatorer där missnöjda och förtryckta som lyssnar till det glada budskapet. Överallt har kapitalet trängt in och har mer eller mindre upplöst de gamla förhållandena. Överallt har den gjort stora folkmassor till sin fiende, överallt existerar lönearbetare, och socialismen finner därför överallt anhängare som vill vara med om striden mot kapitalet.

Men dessa anhängare lever under förhållandena, som ger dem en helt annan syn på samhället och på våra mål. Och då den verklighet man själv känner alltid starkast påverkar ens åsikter, måste de av sig själva komma att betvivla riktigheten i vår teori och den därpå beroende taktiken, som är hämtad från de storkapitalistiska förhållandena. Däri ligger en första orsak till principiella och taktiska meningsskiljaktigheter.

Den högt utvecklade kapitalismen medför en skarp, djup klyfta mellan produktionsmedelsägarnas klass och arbetarnas klass, medan de oberoende mellanlagren försvinner eller förlorar sin självständighet. Under utvecklade förhållanden återfinnes däremot ännu *ett talrikt välstuerat mellanstånd* som tjänar som buffert mellan de yttersta klasserna. Denna medelklass består dels av självständiga hantverkare och små mästare som bara undantagsvis begagnar gesäller, dels av ett småborgerskap som regelbundet sysselsätter ett litet antal arbetare. Gränsen mellan arbetare och hantverkare är inte skarp. Samhälligt umgås de med varandra, och även formerna för umgänge mellan arbetare och arbetsgivare är förtroliga, gemytliga eller hos större arbetsgivare patriarkaliska. Kapitalisten har ofta nyss förut stigit upp ur de små mästarnas stånd. Äldre arbetare erinrar sig den tid när han ännu deltog i arbetet och var dubror med arbetarna. Det fordras en stor abstraktion för att bakom dessa gemytliga former, där löneförhållandena synes bestämda av personliga relationer och tillfälligheter, kunna se exploateringen genom det inträngande kapitalet och början till klasskampen. Ännu mindre stämmer förhållandena, sådana de skildrats av vår teori för storindustrien, på rama landsbygden, där mellan bonde, familj,

drängar och pigor ännu alldeles primitiva förhållanden är rå-dande. Visserligen kan man också där mycket väl märka, hur kapitalismens allmänna regler, exploateringen, profitlystnaden och intresseemotsatsen har gällande kraft. Men de kan dock här, ifall man ej lärt känna deras klara, tydliga form hos storindustrin, ännu knappt märkas bakom det privata skenet.

Arbetarna förefinnes i sådana trakter som en minoritet av befolkningen, söndersplittrande och ofta sedda över axeln av de en smula bättre ställda småborgarna. Socialismen väcker hos dem den tanken att de *också* har rätt och anspråk. Men tanken att vilja vara allt, erövra herraväldet över alla andra klasser måste synas dem som *en omöjlig, avlägsen utopi*. Här kan det inte synas arbetaren som stridsmål att allt mer öka sin klass' makt. Ty de utgör ju en hopplös minoritet.

Ett annat mål ser han då framför sig. I regeln är i sådana trakter lönerna miserabla och alla arbetarnas levnadsförhållanden låga. Att förbättra sitt omedelbara läge är åtminstone ett upp-nåeligt mål. Kapitalisterna har ännu inte kapitalmagnaternas överlägsna vräkighet och står dessutom i beröring med arbe-tarna som de känner var för sig. Den förut knappt beaktade arbetarinnans organisation och första slutna strider skrämmer öpp dem ur deras ro. Den offentliga opinionen bland ett talrikt småborgerskap upprör sig över de påvisade missförhållandena. Vad dessa arbetare eftersträvar: att inte längre trampas ner utan att få gälla som *likaberättigade*, finner hos vida kretsar av denna klass förståelse. Under sådana förhållanden kan mycke ernås genom underhandling, tillmötesgående, överenskommelse.

Härtill kommer också att en betydlig del av småborgerska-pet känner sig hotade av kapitalet och har all anledning att hata det. De har dess mer orsak att harnas över de usla förhållandena på en fabrik, om fabrikören gör dem livet surt genom sin över-lägsna konkurrens. Småborgerskapet har ofta skäl att på det po-litiska området bekämpa kapitalets framträngande och att till detta ändamål förbinda sig med arbetarna. Särskilt i kravet på en rösträttsutvidgning kan dessa klasser ofta samarbeta. Förr i tiden fann småborgerskapet och arbetarna regelbundet varandra vid förfäktandet av demokratin. I smått kan detta upprepas i utvecklade trakter. Under sådana förhållanden tyckes teorin om den skarpa klassmotsatsen oriktig och ensidig och den där-på beroende skarpa klasskamptaktiken olämplig.

Marxismen som det revolutionära proletarietets teori för med sig *en fullständig omgestaltning i tänkandet*. Den kan därför mottagas fullständigt och sympatiskt blott av dem vilkas tän-kande också i grund omgestaltats genom de väldiga omvälvnin-

gar de iakttagit och själv varit utsatta för. Den moderna storindustriella utvecklingen förstör de gamla traditionerna, omstörtar allt hävdvunnet, sopar liksom med en kvast genom hjärnorna och gör dem därigenom mäktiga till att uppta i sig en fullständigt ny världsåskådning. Men i de av denna utveckling knappt berörda vrårna av landet stannar traditionens kvävande luft hängande, där härskar de hävdvunna ideologierna ännu mäktiga, där omstörtas inte de gamla nedärvda idéerna, emedan de gamla nedärvda förhållandena ännu äger bestånd där. Då förblir den småborgerliga världsåskådningen härskande. Då finner man inte i socialismen en fullständigt ny, allt omstörtande proletärisk världsåskådning utan blott en rad av praktiskt inskränkta mål, som lugnt låter de nedärvda borgerliga uppfattningarna bestå vid sin sida.

På så sätt kan man förstå att vårt partis frammarsch i föga utvecklade trakter med nödvändighet måste föra till tvivel på den socialistiska teorin och till andra uppfattningar om den socialistiska taktiken än de som utbildat sig i de storindustriella centrerna. Därmed är ej sagt att de har samma rätt att göra sig gällande som dessa. Det samhälliga skenet i de lågt utvecklade trakterna är vid sidan av den storindustriella kapitalismen blott ett sken, — så att förstå, att denna senare klart lägger för dagen tendenser och verkningar, som hos den förra visserligen finns i frö, men vid ytligt betraktande inte träder klart till synes. Kapitalismens lagar gäller överallt, om de ock under utvecklade förhållanden delvis döljes av traditionella inflytelser. Kapitalets koncentration är och förblir en betydelsefull sanning, om den också inte visar sig i varje avlägsen by. Byn förblir en beståndsdel av hela samhället, får vara med om att utstå dess allmänna öden och behärskas av det. *Och detta samhälle behärskas ej av småstädernas mellanstånd, utan av det internationella storkapitalet. Inte i dessa avlägsna trakter, utan i storstäderna, i världens medelpunkter blir historien till.* En arbetare i storstadens stordrift väger vid politiska avgöranden mer än en arbetare eller bonde i den avlägsna byn, emedan tusen arbetare i staden genom sin slutenhet och sin massa utövar ett större inflytande än tusen över landet kringspredda enskilda personer. Därför är förhållandena i de industriella storstäderna och de därur framväxande åsikterna normgivande för samhällsomvälvningarna.

Förhållandena i utvecklade trakter är inte därför inflytelselösa, men de kan spela en roll bara som *hinder för utvecklingen*. Deras verkan bör alltså så mycket som möjligt förringas och bekämpas. De där uppkommande "moderata" eller "opportunistiska" åskådningarna verkar som hämsko på och försvagning av

den revolutionära klassens anstorm. Om det också är oundvikligt att dessa åskådningar uppkommer ur förhållandena, så är de ändå från allmän samhällig synpunkt sett *falska*, och man får därför inte ta någon hänsyn till dem. Det ligger i det egna intresset för arbetare i utvecklade trakter, att de åsikter som är naturliga för dem inte kommer till gällande. Trots olikheten i åsikter är deras intressen desamma som det storindustriella proletariatets. Det är inte nödvändigt och för dem inte önskvärt att alla vore tvungna genomgå den långa smärtsamma utvecklingen från smådrift till stordrift. De måste i stället hoppas att storsproletariatet så snart som möjligt kan uppbjuda tillräckligt stor makt för att upphäva kapitalets herravälde.

Men finns det något medel att bekämpa dessa ur förhållandena nödvändigt framvuxna åskådningar? Vi äger ett dylikt medel i den teoretiska upplysningen. Denna för ut tankarna ur den egna omedelbara lilla omgivningen i det vida världsvimlet, den visar de storkapitalistiska förhållandena, kapital och proletariat i deras mest utvecklade form och lämnar därigenom möjlighet att förstå också den djupast liggande grunden till de egna förhållandena. Därför är det framförallt i utvecklade trakter bakvänt att blott vilja värva anhängare genom att skona fördomarna. Här är intensivt teoretiskt upplysningsarbete dess nödvändigare, ju svårare det är.

Revisionism och anarkism. — Utvecklingsmotsatser.

En annan orsak till uppträdande av olika riktningar inom arbetarrörelsen utgör *samhällsutvecklingens dialektiska karaktär*. Filosofen Hegels betydelse ligger däri, att först, han klart insåg att världens utveckling rör sig framåt genom motsatser och att iure motsägelser utgör drivkrafterna för all utveckling. Världens väsen kan bara förstås som en *enhet av motsatser*, som till sitt begrepp utesluter varandra och därför förefaller det naiva tänkandet vara oförenliga motsägelser. Därför existerar de inte heller lugnt vid varandras sida utan driver till upphävandet av motsägelsen genom utveckling hänemot nya förhållanden. Denna motsägelse utgör alltså blott ett övergående utvecklingsstadium. Men hela historien består av inget annat än blott dylika stadier som följer och avlöser varandra. Genom denna dialektiska tankemetod var det möjligt för Marx att fullständigt klarlägga kapitalismens natur som *en motsägelsefylld, alltjämt nya motsägelser alstrande och av dem framdriven utveckling*.

Kapitalismen kan äga bestånd bara genom att allt starkare utveckla sina produktivkrafter och allt jättelikare utvidga sig. Men samtidigt gör den sig själv därigenom—allt ohållbarare. *Dess livslåg är samtidigt dess dödsorsak*. Så ofta den vid gynnsam konjunktur väldigt utvidgar sig, störtar den snart samman i en kris på grund av den motsägelse, att produktionen inte äger rum för konsumtionens skull utan för profitens, men dock är beroende av konsumtionen. Denna kris kan den besegra bara genom en utvidgning av sitt område, bara genom de medel, som förbereder en ny, ändå mer omfattande kris. Varje stegring av dess krafter för den närmare sin undergång. Varje yttring av ett kraftigt, sjudande liv är samtidigt en yttring av dess dödskamp. Varje ansträngning att avvända eller uppskjuta undergången frambesvär ödet så mycket säkrare. Alla dessa motsägelser beror på att kapitalismen inte är en evig oföränderlig ordning, utan blott en fas i en utvecklingskedja. Den är inte ett bestämt ting, ett bestämt tillstånd utan *en process*. Den inte bara existerar, utan den är samtidigt *stadd i vardande, i utdöende*. Kapitalismen frambringar ur sig själv den kraft som kommer att störta den, den revolutionära arbetarrörelsen. Ju kraftigare den utvecklar sig, dess kraftigare gör den denne dödsfiende. Den lägger honom själv stridsvapnen i händerna, lär honom sköta dem, tills den slutligen besegras av honom.

Denna kapitalismens dialektiska karaktär bestämmer också *den moderna arbetarrörelsens motsägelsefyllda karaktär*, som alltid är så fullständigt obegriplig för den borgerligt tänkande.

Än uppfattar de den socialistiska rörelsen som ett konstlat försök att genom upphetsande av fredliga människor i en bakvänd samhällsordnings ställe sätta en ny genom mänskligt skarpsinne uttänkt ordning. Än intalar de sig själva mod: socialdemokratien är ju bara ett reformparti, vilket som representant för arbetarintressena hör till kapitalismens normala innehåll och strävar efter upphävande av en del missförhållanden, men efter dessas upphävande kommer att försvinna av sig själv, således "ett övergående fenomen". Vid den första uppfattningen förbiser man att den nya ordningen framväxer organiskt ur den gamla. Vid den andra glömmar man att denna strid för arbetarintressen och reformer kommer att leda till en fullständig revolution av samhället. Båda uppfattningarna är oriktiga, emedan de tar bara en sida av arbetarrörelsen i betraktande och därigenom utesluter den andra såsom dess motsats. Arbetarrörelsen i sin verklighet sammanfattar båda sidor, som ytligt sett utesluter varandra, till en enhet.

Socialismen växer upp ur kapitalismens verklighet som en *naturlig frukt* därav och är dock *dess dödsfiende* som undergräver och tillintetgör den. Den är inte en yttre våldsmakt som en gång kommer att angripa och störta fienden, utan den lever i dennes inre och erhåller all sin kraft från den. Dess kamp är ej blott en framtida kamp utan en som varar så länge som kapitalismen själv. Dess praxis är nutidsarbete, knåparbete, som dock samtidigt har någon mening bara som beståndsdel av det hela. Kapitalismen uppeggar genom det outhärdliga elände den medför arbetarklassen till strid däremot, och den kan inte hindra att denna klass därvid vinner förbättringar i sitt livsläge. Men samtidigt söker kapitalismen alltid åter nedtrycka den i elände, och försvaret av det redan vunna kräver ofta svårare strider än själva erövringen därav kostade. Må det ock vid första ögonkast se ut som om det bara gäller att skära bort utväxter på kapitalismen och därigenom göra den uthärdlig och beständig — som borgerliga reformvänner tror —, så visar det sig dock snart under tidernas lopp, att dessa "utväxter" utgör kapitalismens egentliga väsen och att en strid däremot bara kan bli en strid mot hela systemet som sådant.

De båda sidor som på detta sätt förenas till en harmonisk enhet i socialismen kan man kalla den *reformerande* och den *revolutionära*. Socialismen söker vinna alla möjliga ögonblicksfördelar och ser dock sitt mål blott i den framtida revolutionen i produktionssystemets omvälvning. Den försummar inte heller det ringaste småarbete. *Dagsarbetet är allt för den. Men samtidigt är också dess revolutionära slutmål allt för den.* Den be-

gagnar för sin strid alla det kapitalistiska samhällets institutioner, som ger den möjlighet till en ökad makt, och den står dock i skarp, principiell motsättning mot dem. Den ställer sig helt på det beståendes mark och står dock samtidigt på alldeles ny mark, varifrån den förkastar och kritiserar allt bestående. Den lever i svärmisk hänförelse för det härliga framtidsmålet som sätter dess anhängare i stånd till de mest uppförfraude, osjälviska, hjältemodiga dåd. Och samtidigt är den den nyktraste realism, som blott rör sig på vetenskapens, på faktas fasta mark och för vilken praxisen är allt. Att socialismen enar dessa enligt vanlig uppfattning varandra uteslutande och motsägande drag till ett enhetligt helt beror därpå, att den är en naturlig, *ur verkligheten framsprungnen rörelse*, som är ett led, ett steg i en oupphörlig vardandesprocess.

Men nu ligger det i människosjälens natur att på grund av erfarenhetens inskränkthet alltid se bara en av en saks olika sidor väl, framhäva den och tillskriva den en allmän och uteslutande giltighet, utan att tillbörligt uppskatta de andra, motsatta sidorna. Därigenom kommer arbetarerörelsens båda sammanhängande sidor att uppfattas som två varandra uteslutande motsatser, som ser ut som allmänna karaktärer hos två varandra motsatta riktningar. Allt efter det sociala läget, de personliga och samhälliga förhållanden framhäves den ena eller den andra. När arbetarnas ställning är gynnsam — vare sig på grund av lokala förhållanden som i England i andra hälften av det 19:de århundradet eller genom temporära förhållanden som vid gynnsam konjunktur — och försök till förbättring av deras läge har framgång, då går rörelsens revolutionära karaktär förlorad för medvetandet, då kommer man lätt att tro att en småningom skeende omgestaltning av samhället kan genomföras på de fortskridande förbättringarnas väg under hjälp av eller åtminstone utan allvarligt motstånd från den besittande klassen och utan våldsamt revolution. Alldeles omvänt under kristider, då stora politiska katastrofer bringar upphetsning och missnöje in i vida kretsar. Då tror man sig lätt kunna störta kapitalismen med en kraftig stöt, med en enda revolutionär aktion utan att behöva det ihärdiga, förberedande småarbetet.

Den ena av de båda riktningar i vilka dessa stämningar och uppfattningar förkroppsligats utgör *revisionismen*. Den framhäver blott det praktiska reformarbetet och anser alla betraktelser rörande revolutionen eller den revolutionära karaktären i vår rörelse för tomma fraser, som bara för blicken bort från praxisen. Slutmålet är inget för den, rörelsen är allt. Den förbiser det skarpa motsatsförhållandet mellan socialism och kapi-

talism och ser bara deras organiska sammanhang. Den ser samhället utan skarpa övergångar omärkligt växa in i socialismen. Den svär på den långsamma revolutionen och betecknar läran om de politiska och samhälliga katastroferna som katastrofteori. Den anser de redan ernådda reformerna för ett stycke socialism. Därför kan den inte heller dra opp en skarp gräns mellan oss och de borgerliga socialreformererna, som likaledes önskar reformer (om än med ett annat syfte än vi, nämligen att befästa kapitalismen mot oss), utan ser bara en gradåtskillnad mellan tvekande och konsekventa socialreformvänner. Omvändelsen till socialismen är i dess ögon inte en fullständig omvälvning i tänkandet, ett brytande med förtiden, utan ett nytt positionstagande till enkla praktiska frågor. Därför vill den föga veta av ett upplysningsarbete som strävar att utrota de gamla borgerliga fördomarna, då den fruktar att därigenom sära fördomarna och stöta från sig den ouplysta massan.

Alldeles tvärtom är det med den motsatta ensidiga uppfattningen av socialismen. Denna vill inte veta något av småarbetet utan ser bara hän mot slutmålet, mot revolutionen. Revolutionen skall plötsligt föra med sig en fullständig omvälvning, genomföra en ny tingens ordning, medan f. n. inget annat kan göras än att alltid hänvisa därpå. Den ser i kapitalismen bara orättvist tyranni och exploatering. Av det organiska sammanhang, varigenom socialismen naturnödvändigt framväxer ur kapitalismen, kan den inte se något. Den betraktar sociala reformer inte som ett framsteg utan som en fara, då de skulle kunna göra arbetarna tillfredsställda och därigenom obenägna för en revolution. Den vill inte veta något av ett långsamt arbete för att komma fram utan snarast möjligt med ett enda slag störta kapitalismen. Denna uppfattning fann man förut representerad i *anarkismen*. Nu förstås med anarkism de mest olika ting allt från den fredsamma, världsfrämmande tolstojanismen till den sjukliga mordmanin hos olyckliga samhällsvrak. Vi fäster avseende vid den blott så tillvida som den spelat en roll inom arbetarrörelsen och därvid skilt sig från socialdemokratien genom ovannämnda karaktäristika. Sedan den på Londonkongressen 1896 utstöttes ur den internationella rörelsen återfinnes dess flesta kännetecken hos den sedan dess uppkomna *syndikalismen* eller *anarkosocialismen*.

Då dess naiva, instinktiva klasskänsla som bittert hatar kapitalismen inte förstår hur man samtidigt kan använda det bestående grund som klasskampplattform, vill den inte veta något av användandet av borgerliga institutioner. Den anser dem — särskilt parlamentet — som lika många snaror som utlagts för

dess rebelliskhet. Den vädrar i parlamentarismen, som kommer arbetarrepresentanter att som kamrater diskutera och handla gemensamt med bourgeoisirepresentanterna, en korruptionshärd. Därför drar den sig tillbaka till den fackliga organisationen, där den finner de rena proletärererna med inget annat än sina mot bourgeoisin omedelbart fiendliga intressen. Dessa skall bli de revolutionära organen till kapitalismens störtande. Men också här väntar den knåparbetet, ofta ändå mer inskränkt nutidsarbete än i parlamentet. Här visar det sig att massorna kan vinnas och upplysas bara genom ihärdigt småarbete. *Anarkismen, som hatar detta småarbete, kan inte i praktiskt dagsarbete omsätta den revolutionära anda den väcker.* Men vad som inte låter sig praktiskt omsättas i fruktbarande, kraftigt arbete förflyktas åter. Med ett par försökta stora aktioners misslyckande intänder missträknung och modlöshet i stället för hänförelse. De sammanfogade organisationerna grusas, om de inte i rätt tid börjar följa den andra taktiken, — vardagsarbets taktik. De nedsjunker till små diskussionsklubbar, som väntar och hoppas på framtidens "stora dag" utan att kunna väcka de krafter som skall framkalla den.

Revisionismen är lika lite i stånd att förhjälpa arbetarklassen till stor makt. För att åstadkomma reformer söker den så mycket som möjligt närma sig de borgerliga partier som kämpar för demokrati och reformer. Uppväckandet av ett klart klassmedvetande hos arbetarna genom skarpt framhävande av motsatsen mellan bourgeoisin och proletariatet befordrar inte detta syfte. Den fruktar därigenom förskräcka denna del av bourgeoisin, driva den i armarna på reaktionen och göra den obegärlig för reformer. Därför lägges ingen vikt vid principiell upplysning, som framhäver arbetarnas motsättning mot hela bourgeoisin, den framstegsvänliga såväl som den reaktionära. Den försummar denna och riktar i stället striden mot bourgeoisins reaktionära, reformfiendliga del. Inte: "På ena sidan bourgeoisin, på andra sidan proletariatet" är dess lösen utan: "På ena sidan reform, på andra sidan reaktion." För att hjälpa den liberala framstegsvänliga bourgeoisin mot reaktionen sluter den förbund med den förra i en blockpolitik eller bidrar med socialistiska ministrar till en borgerlig regering. Tyvärr upplever den därmed bara missträknungar. De väntade reformerna blir det inget eller blott föga av, ty alla krafter är nödvändiga för att tillbakslå reaktionens angrepp. Men har detta lyckats, och kommer den tid då en sådan regering skall uppfylla sina löften och göra väsentliga eftergifter åt proletariatet, så sker samma sak som skedde mannen som ville vänja sin häst av med att äta. Just som den

hunnit inhänta konsten, dog den händelsevis. Just som blockregeringen skall ta itu med de stora reformerna, förlorar den tillfälligtvis sina anhängare bland bourgeoisin och störtas.

Om å denna sida vinsten är ringa, är förlusten å andra sidan stor. Därigenom att revisionismen söker inge arbetarna förtroende till bourgeoisins arbetarevänlighet, *tillintetgör den det mödosamt vunna klara klassmedvetandet* och går därmed bourgeoisins ärenden. Därigenom att arbetarna lär sig vänta mer av bourgeoisins välvilja eller klokhets än av sin egen kraft eggas de inte till att bilda starka mäktiga organisationer. Proletariatets såväl yttre som inre kraft, såväl organisatoriska som andliga kraft blir därigenom förlamad. Samtidigt *förlorar rörelsen därigenom sin värvande kraft* inom proletariatet. Den del av arbetarna som är fylld av ett starkt instinktivt klassmedvetande utan att grundligt förstå socialismen vänder sig bort från partiet, som i dess ögon ser ut som ett borgerligt parti och är medansvarigt för alla den härskande maktens förtrycksåtgärder. I Frankrike och Italien har den reformistiska taktiken, blockpolitiken och ministeralismen hos en stor del av arbetarna uppammat syndikalismen, fiendtligheten mot varje politiskt arbete, medan organisation och klassmedvetande — dessa grundvalar för arbetarnas makt — inte kunnat uppkomma.

Det är självklart att den teoretiska uppfattningen här inte är den enda grundorsaken. Låg ekonomisk utveckling och vissa givna politiska förhållanden utgör tvärtom orsak till att dessa inskränkta uppfattningar av socialismen kunnat uppkomma. Där en kraftig storkapitalism jättelikt utvecklar sig, tvingar arbetarna till en skarp klasskamp, driver dem till att bilda stora organisationer, där en stark statsmakt i kapitalismens tjänst förtrycker arbetarna, — där måste de föra en principiell strid, skrida segt framåt, kämpa för reformer men dock samtidigt till ena ögonsikte ha erövringen av hela makten. Där måste politisk och facklig strid föras i närmaste kontakt med varandra. Där finns inget svängrum för den anarkistiska lära som vill avhålla från politiskt arbete och småarbete såsom "försumpning" och lika lite för Millerands lära om klassernas solidaritet. Där drives arbetarna städse ånyo till enhetligheten hos de båda sidorna av arbetarrörelsen, som förkroppsligar sig i den marxistiska teorin. Men där utvecklingen stagnerar, där en talrik medelklass av småborgare och bönder med en blandning av demokratiska och reaktionära åsikter lever och arbetarna inte har något förtroende till sin egen kraft, där ett stort mått medborgerlig frihet försvårar arbetarklassens insikt om sitt klassläge, där de härskande klasserna söker muta den med små eftergifter och den politiska mak-

ten utgör stridsföremål för ärelystna klickar av politici, — där sönderfaller socialismens båda sidor i två varandra bekämpande ensidiga doktriner och riktningar, som främjar och stärker varandra såsom motsatta karrikatyrer på marxismen.

Bourgeoisins taktik.

Den besittande klassens hållning utgör själv en av de omedelbara orsakerna till arbetarrörelsens pendelsvängningar fram och tillbaka mellan olika riktningar. Vore dess hållning alltid densamma, fast utstakad efter en bestämd linje, så skulle också arbetarrörelsen vara tvungen till en fast, alltid oföränderlig stridsposition och stridsmetod. Men detta är omöjligt för den besittande klassen. Den vacklar fram och tillbaka mellan olika metoder. Visserligen åsyftar den alltid ett bestämt mål: *att uppehålla sitt politiska herravälde*. Ty därpå beror exploateringen och hela dess tillvaro. Detta eftersträvar den med all kraft, med all energi. Men hela kapitalistsamhällets dialektiska, motsägelserika natur gör att bourgeoisins hållning vid kampen för detta mål måste bli motsägelsefylld och osäker. Det är inget att undra på, ty dess mål är ouppnåeligt, dess undergång dikteras av samhällsutvecklingen själv. Vad den gör, så hjälper det den ej. Varje medel den använder visar sig odugligt i praktiken, och därför övergår den från det ena medlet till det andra utan att någonsin tillfredsställas av något.

Kapitalet har skapat det borgerliga samhället, vars juridiska grundval är alla människors frihet och likaberättigande. *Det har fört med sig den borgerliga friheten, den juridiska friheten och jämlikheten*. Det har befriat folkets stora massa från feodalismens personliga beroende och ofrihet och gjort dem till fria, med politiska rättigheter utrustade medborgare. Detta historiska stordåd var inte verkan av någon humanitet, något rättsmedvetande eller någon etisk drift utan det var en *nödvändighet* för det kapitalistiska produktionssystemet. Detta produktionssystemets behov skapade därför detta rättsmedvetande, som för den revolutionära bourgeoisin var den omedelbara grunden till "arbetets befrielse". Det kapitalistiska produktionssättet förutsätter att arbetaren som fri, jämlik varuägare möter kapitalisten och ingår en byteshandel med denne. För att kunna sälja sin arbetskraft åt kapitalisten måste han själv kunna oinskränkt förfoga däröver och ej exempelvis vara förpliktad till personliga arbetsprestationer åt en feodalherre. Ingen annan får härska över honom än han själv, d. v. s. hans hunger, som tvingar honom

i tjänst hos kapitalisten. Hans juridiska frihet är den nödvändiga förutsättningen för hans ekonomiska slaveri. Kapitalismen är ett högt utvecklat produktionssystem, som ej kan drivas med slavar vilka bara lyder piskan eller med rättslösa kulier. Dess högt utvecklade teknik och dess kommersiella fordringar kräver arbetare som ledes av en utvecklad ansvarskänsla och en — i jämförelse med slavar och livegna — hög bildning.

Denna motsägelse i proletarietets läge, att det *samtidigt är fritt och ofritt*, utgör kapitalismens ödesdigraste självmotsägelse. Och det är ju även framför allt denna motsägelse som för kapitalismen mot dess undergång. Denna motsägelse gör det omöjligt för kapitalismen att förbli ett varaktigt tillstånd. Den frihet den givit och varit tvungen att ge arbetarklassen utgör ett vapen i dess händer till upphävande av sin ofrihet. Ty arbetarna stödjer sig i sin klasskamp på de politiska fri- och rättigheter som det borgerliga samhället måst bevilja dem (mötesfrihet, föreningsrätt, tryckfrihet, strejkrätt, rösträtt), och i den mån de ännu inte äger dem, stödjer de sig på sin ställning i produktionsprocessen för att erövra dem.

Arbetarklassen bekämpar alltså kapitalismen med de vapen den själv givit den. Men däri ligger det olidliga för bourgeoisie, ty den tycker sig ha givit bort dessa av fri vilja och ha rätt att återtaga dem. Den kan därför inte tillåta arbetarna att använda dessa fri- och rättigheter mot den själv. Föreningsrätt, rätten till fria meningsyttringar, tryckfrihet, mötesfrihet begagnas till kritik mot den härskande klassen, till angrepp på den bestående ordningen, till bildande av stridsdugliga organisationer som avtvingar kapitalisterna mången fördel. Med rösträttens hjälp sändes arbetarrepresentanter till parlamentet, vilka principiellt kritiserar kapitalismen, tvingar borgarpartierna till reformer och sprider upplysning bland massorna. Proletarietets makt-tillväxt tyckes ej vara en produkt av den ekonomiska utvecklingen utan en frukt av användandet av de medborgerliga fri- och rättigheterna, en frukt av "uppviglingens rätten". Vad ligger närmare till hands för den härskande klassen än att inskränka dessa rättigheter och därigenom bryta den makt varav den hotas? Den förfogar ju ännu över den politiska makten, över lagstiftningens drivfjädrar.

Men den kan inte ostraffat kränka den borgerliga ordningens grundlagar. Den har en gång försökt att förbjuda spridningen av revolutionära idéer och belägga dem med tunga straff. Men arbetarna struntade i lagen. Arbetarna utgör det egentliga innehållet i samhället, producenterna, fullbordarna av allt handlande som är nödvändigt för samhället, de breder ut sig som ett tätt,

finmaskat nät över landet, de är i ständigt beröring med varandra som kuggarna i ett maskineri. Vad kan då ett par tre poliser uträtta? Socialistlagen åstadkom raka motsatsen till vad som åsyftades. De socialistiska idéernas spridning blev inte förhindrad. Men inte nog därmed, utan förtrycket och våldsdåden ingav allt större kretsar sympati för de förföljda, tilldrog dessa de ännu likgiltigas uppmärksamhet och band arbetarna fastare samman.

Eller den härskande klassen förfar annorlunda och berövar arbetarna rösträtten. Dess kraftigare kastar sig arbetarna över begagnandet av press- och mötesagitationen eller gatudemonstrationer. Därigenom tvingas den härskande klassen antingen till återtåg eller till att gå vidare på reaktionens vägar. Ju fler rättigheter den antastar, dess mer erhåller regeringen formen av en illegitim våldsmakt, dess mer stiger förbittringen, dess mer uppretar den mot sig de hittills nöjda och tillgivna lagren av befolkningen, vilka därigenom samtidigt förlorar sina rättigheter. Skulle den gå så långt att den berövade arbetarna alla politiska fri- och rättigheter och slutligen strejkrätten och den personliga friheten samt gjorde dem till kulier, så skulle den i och därmed förstöra produktionens grundvalar och bringa den till dess undergång. Den polska industrin led under den ryska revolutionstiden svårt av att på grund av politiska skäl arbetarorganisationerna krossats, vilka många kapitalister själva ansåg nödvändiga för att beröva intressestriden mellan dem och arbetarna dess oberäknliga, förbittrade, förhärjande karaktär. I regeln går det inte så långt. Så länge arbetarklassen är svag, har den härskande klassen inget skäl att sätta munlås på den, och när den förra blivit stark, så har proletariatet i sin ekonomiska oumbärlighet och sin massa kraft nog att hindra sådana rättskränkningar. Genom massdemonstrationer och i yttersta fall genom massstrejk kan det utöva ett så starkt tryck, att det inte bara förstärker att använda nya rättskränkningar utan rent av erövra nya rättigheter.

Det måste alltså nödvändigtvis bekomma bourgeoisin illa, om den slår in på den reaktionära rättskränkningens väg. I stället för att försvaga fienden stärker den den. Arbetarrörelsen växer väldigt i anhängartal och slutenhet. Och denna maktförstoring visar sig åter inte som produkt av den ekonomiska utvecklingen utan som resultat av våldsregimentet. Hos de bildade vidsynta elementen inom borgerskapet växer motståndet mot denna dumma stridsmetod. De önskar genom att bevilja arbetarna full medborgerlig frihet beröva dem material för deras agitation.

Sålunda vacklar den härskande klassen fram och tillbaka mellan två regeringsmetoder, som förkroppsligar sig i två varann bekämpande politiska riktningar. De politiska motsatserna inom den besittande klassen är visserligen i första hand intressemotsatser mellan de olika grupper varav denna klass består. Historiskt sett bottenar motsatsen mellan de båda stora borgerliga partierna, som man finner i alla länder, i motsatsförhållandet mellan industri och storjordagods, med vilket senare det klerikala småborgerskapet förbundit sig. Detta motsättningsförhållande försvinner alltmer i den mån som proletariatet genom kapitalismens utveckling blir en fara för alla exploatörer och denna gamla motsats mellan de båda klasserna småningom träder i bakgrunden genom kapitalets inträngande i jordbruket och den rika adelns deltagande i industriella företag. Då framträder mest en ny motsats som blandar upp sig med återstoden av den gamla: den olika uppfattningen om bästa metoden att hålla proletariatet kvar i förtrycket. Godsherrarnas och småborgarnas "konservativa" och "klerikala" parti blir förkämpe för våldsmetoderna, det framstegsvänligt-liberala blir förkämpe för full rörelsefrihet. Därvid nedbrytes samtidigt de gamla klassgränserna alltmer och slutligen finns det godsägare, fabriker, bönder och småborgare både i det ena och i det andra partiet. Därvid erhåller också namnen "konservativ" och "liberal" ett nytt innehåll. Den framstegsvänliga delen av bourgeoisie kan inte nöja sig med att ge arbetarna blott rörelsefrihet och rättigheter. Den måste också söka att upphäva orsakerna till deras missnöje, kapitalismens "utväxter", alltså i motsats till den gamla dogmatiska liberalismen, den s. k. manchesterliberalismen, vara reformerande och förfäktat statsingripande i de sociala förhållandena. Denna "nya liberalism" måste därför samtidigt vara reformvänlig och demokratisk.

Fullt utbildad finns denna omdaning blott inom Västeuropas verkligt konstitutionella länder. I Tyskland har den aldrig fullständigt genomförts, emedan här ingen konstitutionalism härskar utan regeringen utgör en självständig makt och söker utöva inflytande på varje klass. Här har liberalismen alltid förblivit en trångbröstad klassrepresentation för industri-bourgeoisin gentemot junkrarna och arbetarna. Den "nya liberalismen", den demokratiska kursen och arbetarvänligheten har här aldrig kommit ut ur frasens och de omärkliga, genast upphörande ansatsernas stadium.

Allt efter de speciella socialekonomiska och politiska tilldragelserna vinner den ena eller den andra riktningen omväxlande överhanden och vacklar massan av borgerliga valmän fram

och tillbaka mellan den ena och den andra metoden. Därigenom kastas ock arbetarrörelsen hit och dit, om den ej vid väderleksförändringen i sin teoretiska insikt äger en säker kompass, varmed den kan glatt och oförsagt styra kurs på sitt mål. Under en reaktionär våldspolitik från den härskande klassens sida, som krossar varje organisation, måste den åsikten gripa omkring sig, att man inte kan uträtta mer på laglig väg, att det blott gäller att ställa våld mot våld. Den maktlöshetskänsla som bemäktigar sig arbetarna driver dem till ofruktbar negation. Praktiken, som utesluter det positiva småarbetet och bara lämnar den hemliga agitationen kvar, för till den teori som fördömer småarbetet och förlägger all framgång till "hämdens dag". Att ställa sig på det beständes grund och förhandla parlamentariskt med förtryckarna tyckes nästan vara förräderi mot arbetarsaken.

Alldeles motsatt är känslan, om en omsvängning inträder och den härskande klassen vill försöka komma med sockerbröd. Upphäves det tunga trycket, så kan arbetarklassen dra en lättnadens suck, utveckla och organisera sig fritt. Då tycks en ny vår ha brutit in. Den härskande klassens nya hållning anses som en varaktig utvecklingslag för de politiska institutionerna, som *en varaktig mildring av klasskampen, en tilltagande demokratisering av samhället och en sig städse utvidgande reformverksamhet*, som slutligen måste föra till socialismen.

De liberala idéerna, vars blomstringstid då de var uttryck för uppåtstigande kapitalistiska intressen helt och hållet tillhör det förgångna, tycks den nya generationen vara något splitternytt, som genom sin framstegsvänliga prägel är i nära släkt med socialismen, i stället för — som de verkligen är — uttryck för en förnuftig kapitalism som intager den brutala kapitalismens ställe. Den politiska jämlikställigheten förefaller efter rättslöshetens svåra tryck så schön, att den nästan kommer arbetarna att glömma det ekonomiska slaveriet, — vilket visserligen händer ledarna lättare än arbetarna själva. Läran om den skarpa klassmotsatsen och nödvändigheten av en hänsynslös klasskamp tyckes oriktig och överflödigt, fast ju inget mera skett än att *den egentliga kampplattformen* återställts. "Den öppna handen åt den goda viljan, knytnäven åt den dåliga", — i denna Vollmars lösen framträder uppfattningen att vår knutna hand inte gäller exploateringen och klassherraväldet som sådant utan blott deras reaktionära skärpning.

På så sätt kan man förstå, varför efter socialistlagarnas utfärdande de anarkistiska uppfattningar Most propagerade kunde vinna en smula inflytande. Blott det kraftiga teoretiska med-

vetandet, att socialdemokratin är kapitalismens naturliga produkt och att våldsmedlen inte på längden låter sig genomföra mot den, höll partivännernas flertal kvar vid den riktiga taktiken. Motsatsen skedde efter socialistlagens fall. I sina Eldoradotal "Över den tyska socialdemokratins närmaste uppgifter" förklarade Vollmar att nu en ny tillmötesgåendets taktik vore på sin plats. Men även i detta fall beslöt sig partiet för att behålla den gamla taktiken: kamp för alla reformer under fasthållande av den skarpa klasskampsståndpunkten. Här var avgörandet inte svårt redan därför att det bedrägliga i denna "nya kursen", som var allt annat än en liberal framstegsvänlig kurs, var lätt att genomskåda.

Just vid taktikdiskussionerna på partidagen i Halle framträder klart, hur de ensidiga karrikatyrerna av socialismen åt skilda sidor befordrar och stärker varandra. De "unga" i Berlin åberopade sig som stöd för sin teori om att den parlamentariska verksamheten och småarbetet för till uppgivande av klasståndpunkten på Vollmars uttalanden, och Vollmar angrep de "ungas" ofruktbara politiska ståndpunkt som bannlyste småarbetet, som om detta vore den vid principerna fasthållande revolutionära ståndpunkten.

Frågan om den inre taktiken som i Tyskland, där anarkismen aldrig vunnit ett betydande inflytande, utkämpats mellan den marxistiska och den revisionistiska taktiken är i grund och botten frågan om hur mycket man kan vänta sig av de borgerliga partiernas demokrati och framstegsvänlighet. Vid det förtroende revisionisterna skänker bourgeoisins goda vilja spelar alltid den egna önsknigen in i betydande grad. Alla socialister är eniga om att *önska* en allvarlig reformpolitik och politiskt likaberättigande. En verklig radikal reformpolitik skulle göra samhällsomvälvningen så smärtfri och jämnt skeende som möjligt. "Ju fredligare, mer välordnat och organiskt denna utveckling går för sig, dess bättre för oss och hela samhället", — med dessa ord av Vollmar är varje socialdemokrat ense. Den nu skildrade användningen av alla politiska rättigheter ger den moderna klasskampen de civiliserade former vi i vårt intresse och hela samhällets intresse önskar, under det reaktionen påtvingar den förgångna tidens barbariska metoder. Kämpande på den fulla politiska jämlikhetens grund och mötande en allvarlig vilja till förbättring av de uppenbara samhällliga missförhållandena, skulle arbetarklassen ha möjlighet att genom sina sammanhängande åtgärder, som återfinnes i vårt dagsprogram, utan våldsam revolution fullborda övergången från kapitalismen till socialismen. För oss vore det bättre, för

våra motståndare vore det bättre, om kapitalismen ville bekväma sig efter vår önskan att lugnt dö, då dess timme är slagen utan att krampaktigt klamra sig fast vid livet, utan fåfång döds-kamp.

Men det är inte våra önskningar som bestämmer samhälls-utvecklingen. Ingen döende klass har ännu förstått att dö med värdighet och ära. Ingen samhällsordning har ännu gått under utan krampaktiga försök att hålla sig kvar. Och inte heller känner kapitalistklassen minsta lust att bana vägen till socialismen genom en konsekvent socialreform och en demokratiskt framstegsvänlig regering. Det är inte en föregiven "faktanas logik", som driver framåt på den en gång beträdda socialreformatoriska vägen, vilken bestämmer historiens förlopp, utan de samhälliga intressenas strid, vilken driver den härskande klassen från denna väg så snart den fruktar att motståndaren på den blir starkare i stället för vilseledd.

Ty den liberala framstegsvänliga politikens positiva syfte är att vilseleda arbetarna. En härskande minoritets makt beror alltid på att folkmassan inte genomskådar sina egna intressen och deras motsättning till de härskandes intressen. Bourgeoisin måste därför söka hindra uppkomsten av ett klart klassmedvetande hos proletariatet eller fördärva och förvirra det där det redan uppstått. Detta är så mycket nödvändigare ju starkare klassmedvetandet redan utvecklats, och nödvändigheten blir så mycket kännbarare ju mäktigare proletariatet och ju mer hotande faran är. Den fruktansvärda exploateringen och eländet driver massorna till motstånd. De kräver upphävande av kapitalismens värsta utväxter. Vill bourgeoisin försona dem med kapitalismen måste den visa vilja att upphäva dessa utväxter genom sociala reformer.

Fruktan för proletariatet är den drivande kraften för alla borgerliga sociala reformer. Inte fruktan i den meningen att eljest en revolution skulle utbryta utan *en fruktan för dess matts tillväxt*. Ju större proletariatets makt blir, i dess större fruktan försättes bourgeoisin av tanken, att den kan stiga ytterligare, och dess starkare blir driften att lugna massorna med sociala reformer. Denna verkan slår, sedan en viss höjdpunkt nåtts, om till sin motsats, då arbetarklassens makt är så stor att varje försök att på detta sätt försvaga den, ser hopplöst ut och bourgeoisin bara kan räkna på gevären för att hålla sig oppe.

Gentemot sådana försök från den härskande klassen måste proletariatet inta den hållningen, att det i *möjligaste mån understödder* den liberala regeringens reformförslag men inte ett enda ögonblick låter bedåra sig av dem. Det får inte ett ögon-

blick sväva i tvivel om avsikterna med denna kurs. De borgerliga reformvännerna och framstegsmännen är inga välvilliga vänner som står oss nära utan fiender och det vida farligare fiender än de reaktionära, emedan de söker fördärva vår inre kraft, kunskapen och klassmedvetandet. Därför måste just under sådana förhållanden, då det praktiska arbetet uppvisar de största yttre framgångarna, den teoretiska propagandan bedrivas desto ivrigare, arbetarna dess kraftigare upplysas om den borgerliga framstegsvänlighetens väsen och betydelse.

I regeln sker raka motsatsen. I regel när bourgeoisin sitt mål. En större eller mindre del av arbetarna och en del av deras ledare låter blända sig av reformerna, tror på arbetarvänligheten hos denna del av bourgeoisin och kapitalismens möjlighet att förbättras och kastar överbord de äldre idéerna om den skarpa klassmotsatsen som "föråldrade dogmer". Däri består revisionismens lära. Genom ögonblickets inskränkta erfarenhet, vars korthet och förgänglighet de inte genomskådar, låter de vilseleda sig, och så kommer denna den härskande klassens politik att föra till arbetarrörelsens försvagning och splittring och betydande hinder i dess frammarsch genom inre strider.

Är alltså den liberala framstegspolitiken, om den konsekvent genomföres, den slugaste för de härskande klasserna, så har den dock en stor brist: den kan inte konsekvent följas och störtar snart ihop på sin egen motsägelse. Den betyder fiendens avvärjning, men blott därigenom att denne erhåller allt det han drog svärdet för. Det betyder *ingen räddning* för bourgeoisin att den kan avhålla arbetarna från den skarpa revolutionära klasskampen genom grundliga sociala reformer, genom beviljande av alla politiska rättigheter, genom framskapande av en verklig demokrati och genom lagstadgad inskränkning av kapitalismakten. Ty därmed skulle den bara själv förfäktat arbetarnas intressen och bana vägen för socialismen i stället för att överlåta detta åt arbetarna. Demokrati betyder ökning av folkmassans politiska makt. Och varje social reform som hjälper arbetarna, skadar de omedelbara intressena hos vissa kapitalistgrupper. Därför kommer den borgerliga sociala reformen aldrig att kunna bära en stor, frikostig, vidhjärtad karaktär. *Bourgeoisin försöker alltid att ge så litet som möjligt och att få detta lilla att tyckas så stort som möjligt.* Där den känner att den måste, emedan den eljes inte kan utstå de socialdemokratiska talesmännens angrepp och de ännu borgerliga arbetarnas påtryckningar, blir reformen alltid futtig, smått tilltagen, snålt tillmätt. Det omedelbara intresset bryter sig alltid väg och genom undantagsstadganden och klausuler återtas

det som måst ges i huvudbestämmelserna. *Humbug och reklam är den borgerliga socialreformens signatur*, och bara arbetare-representanternas kritik, vilka oupphörligt framför arbetarnas krav, åstadkommer att det över huvud taget blir något av. De vackra satsar som står i de borgerliga partiernas program för att vinna arbetarna lider regelbundet skeppsbrott, så snart dessa partier kommer i det läge att de skall införa dem. Kommer ett borgerligt-demokratiskt parti till styret, så erbjuder det blott alltför ofta tvillingbilden av en demokratisk reaktion, den reaktion som höljer sig i demokratiska fraser. Ett klassiskt exempel erbjöd för kort tid sedan Clémenceaus radikala regering i Frankrike.

Borgerlig och proletärisk världsåskådning.

Vid första anblicken ser de båda riktningar, som vi betecknat med de generella namnen anarkism och revisionism, ut bara som motsatser till varandra. Men de är samtidigt, just emedan de står vid sidan av varandra som ensidiga karrikatyrer av den socialdemokratiska taktiken, på det intimaste besläktade med varandra. De är båda emanationer av samma *borgerliga åskådnings*sätt, som är väsensskiljaktigt från det proletäriska.

Speciellt proletärisk eller socialdemokratisk är ingen speciell stridsmetod, varken den våldsamma hastiga omstörtningen eller det ihärdiga, stegvis framskridande småarbetet, varken revolutionen eller evolutionen, varken hängivenheten för ett fjärran framtidsmål eller den inskränkta, på ögonblicket inriktade praktiken. Alla dessa åsikter och metoder har också borgarklassen känt och använt. Den har också svärmat, längtat efter och gjort revolter. Den har också svurit på den långsamma evolutionen och de små reformerna. I den ena som den andra åsikten ligger alltså inget som kunde vara särskilt egendomligt för proletariatet.

Särskilt egendomligt för proletariatet är blott åsikten om en nödvändig samhällsutveckling som har en dialektisk karaktär. D. v. s. att dess moment av tankar bara kan uppfattas som motsatser, vilka som begrepp är varandra motställda, såsom exempelvis revolution och evolution, teori och praktik, slutmål och rörelse. Speciellt proletärisk är uppfattningen att alla enskilda bestämmelser, som är skenbart motsatta varandra, blott utgör moment i en stor utvecklingsprocess. Proletaria-

tet svär varken på revolutionen eller på evolutionen, utan inser att båda blott är två olika sidor av samma utveckling. Denna dialektiska insikt om enheten hos det skenbart motsägande — en enhet som bara kan förverkligas som fortskridande utveckling — utgör det väsentliga, som skiljer det *nya proletäriska, socialdemokratiska tänkandet* från det borgerliga tänkandet.

Det borgerliga, odialektiska tänkandet har ingen aning om den historiska utvecklingens orubbliga gång och verkliga karaktär. Det ser bara det tillfälliga som då och då tränger sig på och faller därför ur den ena ytterligheten i den andra. Där det ser motsatser, ser det dem blott som ett dels-dels utan att kunna inse dem vara drivkrafter för utvecklingen. Där det ser en utveckling, får denna bara ha formen av en långsam evolution, som ändrar en smula i kvantiteten, men inte omgestaltar kvaliteten, det väsentliga.

Denna första motsats mellan borgerligt och proletäristiskt åskådningssätt hänger på det intimaste samman med den andra. *Det proletäristiska åskådningssättet är materialistiskt, det borgerliga ideologiskt. Men dialektiskt och materialistiskt är två begrepp som hör samman precis som odialektiskt och ideologiskt.* Proletariatet anser materiella krafter som ligger utom den enskildes maktområde behärska utvecklingen, bourgeoisin anser människoandens skapande kraft behärska den. Den materiella verkligheten är dialektisk, då den fullständigt kan uppfattas bara som en enhet av motsatta begrepp. I de begrepp och idéer som det borgerliga åskådningssättet anser som drivkrafter ligger dock motsägelsen oförmedlad. *Som begrepp är evolution och revolution, frihet och organisation varandras motsatser och utesluter varann.*

Den som bara ser på dessa abstrakta idéer, anser dem som det väsentliga och inte beaktar den där bakom stående materiella verkligheten, honom måste de faktiskt förefalla som oförsönliga varandra uteslutande motsatser. Han måste hålla antingen på revolutionen eller på evolutionen, — det finns inget tredje. För honom är småreformsprincipen ett ont, om han anser omstörtningen som det riktiga, eller, anser han småreformerna som det eftersträvansvärda, så är i och därmed av sig själv dess motsats, omstörtningen, utesluten. Slagord ersätter klarheten.

På så sätt är anarkism och revisionism båda borgerliga riktningar inom arbetarrörelsen. De förenar en borgerlig världsåskådning med ett proletäristiskt sinnelag. De ställer sig på proletariatets sida och vill förfäktas dess sak men utan

att bli delaktiga av den stora omvälvning i tänkande och vetande, som kännetecknar den vetenskapliga socialismen. Sina åsikter och tankeformer lånar de från borgerskapet, och de skiljer sig från varandra blott däri att de söker dem i olika epoker av den borgerliga perioden. Frånsett detaljer kan man säga att bourgeoisin först vid sin frammarsch hyllade revolutionära uppfattningar och sedan under sin nedgångsperiod inte mer ville höra talas om katastrofer, inte ens i naturvetenskapen, samt bekände sig till den omärkliga långsamma evolutionen. Anarkismen fortsätter de borgerliga revolutionernas traditioner och är alltid sysselsatt med att inscenera revolutioner, medan revisionismen tillägnar sig den nedgående bourgeoisins fredliga evolutionsteori.

Bättre än som borgerliga riktningar kan man beteckna dem som *småborgerliga riktningar*. Ty i motsats mot den självförlöjliga storbourgeoisin har småborgerskapet allt från hedenhös varit en missnöjd klass, som velat motsätta sig det bestående. Då samhällsutvecklingen ej står på dess sida, har det inte kunnat iaktta en fast kurs, utan med nödvändighet måst falla ur den ena ytterligheten i den andra. Än har det frossat i revolutionära fraser och försökt genom kupper sätta sig i besittning av makten. Än har det fejt krupit i storbourgeoisins kölvatten och sökt avlura eller främtiga den reformer. *Anarkismen är den uppretade småborgarens, revisionismen den tama småborgarens ideologi.* På grund av denna intima släktskap är det lätt att förstå, varför de så lätt slår över i varandra. Blott alltför ofta har arbetarrörelsens historia haft att uppvisa exempel på hur de hetsigaste "revolutionärer" förvandlats till de fredsammaste reformister. Mången revisionist trodde sig år 1906 plötsligt kunna igångsätta en liten revolution för att, då detta inte lyckades, åter förfalla till den plattaste reformism. Blott i den yttre formen undergick de då en förvandling, i sitt innersta väsen förblev deras uppfattning dock samma mot marxismen fientliga uppfattning som inte ser motsatsernas enhet i utvecklingen.

Gemensam för dessa båda riktningar är också personkulten och den personliga frihetens hävdande. Även däri visar de sig vara borgerliga riktningar. Marxismen ser i de väldiga ekonomiska krafter som driver människomassorna samhällets drivande faktorer, medan den borgerliga läran ställer den *fria, självhärligt handlande personligheten* i sin filosofis mittpunkt. Anarkismen är i sin teoretiska grundval en konsekvent utveckling av den borgerliga individualismen. Den anarkistiska friheten övertrumfar t. o. m. den liberala. Den gamla liberalismen — exempelvis hos Herbert Spencer — uppställde den absoluta person-

liga friheten som sitt ideal, varmed den menade producentens borgerliga frihet emot inblandning från statens sida. Anarkisterna har inte insett att denna frihet bara var ett ideologiskt uttryck för bourgeoisintressena. De tog slagordet som sådant och fann att anmärka däremot bara att den liberala friheten inte var den fullkomliga friheten. Ty staten höll genom sin makt de arbetande klasserna i förtryck. Först statsmaktens och all auktoritets fullständiga upphävande skulle därför kunna förverkliga den absoluta friheten.

Syndikalismen skiljer sig på denna punkt från den gamla rent individualistiska anarkismen, emedan den uppkommit bland redan organiserade arbetare. Därför ställer den arbetarklassens organisation över den enskilde individen och tar i anspråk full autonomi för den förra. Men därvid förlorar den inte den fria kraftiga personligheten ur sikte. "Själslig och sedlig utveckling av den enskilde" anföres därför av Friedeberg i hans resolutionsförslag på Amsterdamskongressen som första betingelse för proletarietets slutliga befrielse.

I nära överensstämmelse därmed åberopar sig också revisionismen upphörligt på den fria personlighetens rätt, vilket hos dess talesmän ofta är en följd av deras anhörighet till intelligensklassen, vilken med svårighet låter sig infogas i den proletariska disciplinens fasta kropp. Revisionismen har också uppstämt ropet: "Tillbaka till Kant!" Den nykantiska kulturen av personlighetens sedliga frihet, som står i skarp motsättning till Marx' lära om moralens samhälliga ursprung, finner bland den revisionistiska riktningen sina mest bemärkta förespråkare.

På grund av denna bristande förståelse för den historiska materialismen och dialektiken, som är revisionismen och anarkismen egen, måste också deras uppfattning av den marxistiska ekonomin, som blottlägger kapitalismens inre struktur, vara bristfällig. Den kapitalistiska produktionen uppvisar en dubbel karaktär; som härleder sig av varans dubbla karaktär att vara både bruksvärde och värde. Allt arbete är samtidigt ett konkret, nyttigheter framskapande arbete och abstrakt, värdebildande arbete. Arbetet under kapitalismen är därför samtidigt produktion av bruksvärden för samhället och produktion av mervärde. För kapitalisten är den sistnämnda funktionen, bildande av mervärde, produktionens mål och syfte. Men bådaddera sakerna är oskiljaktigt förenade. Den kapitalistiska produktionen är därför *samtidigt produktion av nödvändiga föremål*, varför utan samhället inte kan äga bestånd, och *exploatering av arbetare*.

Anarkismen ser inte denna dubbla karaktär. Den förbiser

produktionens karaktär och ser i den borgerliga samhällsordningen *blott ett onaturligt, fördömligt, våldsamt förtryck*. Den drömmer om att helt och hållet förstöra detta, och på den gamla grusade världens spillror uppbygga en ny bättre värld. Denna uppfattning ligger också till grund för den anarkistiska generalstrejksidéen. Genom denna till sin form efter arbetarnas läge avpassade resning en gång för alla skall förtrycket avkastas och den fri vordna mänskligheten inrättar sig sin värld helt och hållet på nytt. Denna föreställning passar framförallt till småborgarnas och de småborgerliga arbetarnas tankesfär. För dem är inte som för det storindustriella proletariatet kapitalet den stora organiserade makten som bygger upp framtidssamhället redan nu i vissa detaljer utan blott en förtryckande, utsugande makt. Så förefaller det småfabrikernas yrkeslärda arbetare, vilka ser sin konstnärliga eller tekniska färdighet överflödiggöras av de nya maskinerna och därmed ser sin höga levnadsstandard hotad. De är därför särskilt tillgängliga för de anarkistiska lärorna. Urmakarna i schweiziska Jura var anarkismens första kärntrupper inom Internationalen, och nu finner de syndikalistiska lärorna i Frankrike sitt anhang bland de yrkeslärda arbetarna, vilka genom den tekniska utvecklingen hotas med proletarisering.

Revisionismen förfaller till det motsatta felet, som är mycket värre, emedan kapitalismens exploaterande karaktär är dess viktigaste sida. Den kapitalistiska produktionen är i första hand produktion av mervärde. Detta uttrycker dess egentliga väsen. Därför står den i absolut snörrät motsättning till en socialistisk produktion, som är omedelbar produktion för behovet och inte känner till någon exploatering. Denna produktion växer visserligen fram ur den förra, men blott genom en brytning med det förgångna, ett omslag som ändrar den till sin motsats. Denna kapitalismens karaktär förbiser revisionismen, i det den talar om en långsam inväxning av kapitalismen i socialismen och betraktar redan varje social reform som ett stycke socialism. Dess uppfattning är begriplig därför att den framhäver det gemensamma hos de båda produktionssystemen — det faktum, att varor produceras med jättemaskiner i världssammanhang — och ställer motsatserna dem emellan i andra ledet. Därvid blir *skillnaden mellan de båda produktionssystemen en gradtskillnad*, och därmed överensstämmer det, när man betraktar varje liten förbättring som en tillsats av en portion socialism till kapitalismen. Blott en ökning av denna portion, blott energi och konsekvens i reformarbetet är då nödvändigt för att omärkligt föra oss över till socialismen. Alla speciella

revisionistiska uppfattningar kan förstås ur förbiseendet av den principiella motsats, som kommer att ta sig uttryck i *den slutliga striden om den hela fulla politiska makten*.

Med stor tydlighet framträdde denna revisionismens borgerliga natur under debatterna om *kolonialpolitiken*. Kolonialpolitiken är den avskyvärdaste formen för exploatering, emedan här kapitalets profitlystnad inte inskränkes av några hänsyn till en politiskt fri och därigenom försvarsduglig arbetarklass. Revisionismen framhäver hos den moderna kolonialpolitiken *dess oväsentligaste sida*: det faktum att varor utbytes och en personlig och merkantil samfärdsel mellan kolonien och Europa äger rum. Då också ett socialistiskt samhälle troligen — om än väl i ringare grad — kommer att stå i bytesförbindelse med lägre utvecklade folk, uppfattar revisionismen den moderna kapitalismen och den praktiska socialismens ställning till kolonierna som väsensbefryndad och blott i bisaker och yttre ting olika. Den skarpa motsatsen mellan kapitalismens exploaterande, mervärdesökande hållning och den kulturbringande, blott bruksvärde eftersträvande socialismen förbises fullständigt. Sålunda uppstår inbillningen om en human, kulturbringande kolonialpolitik, avklädd all sin grymhet och barbari, vilken skulle kunna förverkligas redan under kapitalismen, på grund varav socialdemokraterna inte mer borde principiellt bekämpa kolonialpolitiken.

Saknar alltså båda riktningarna i lika grad förståelse för den marxistiska ekonomin, så ställer sig båda också lika avvissande till dess resultat. Kapitalismens utvecklingsgång, som vi betecknar med uttrycket *kapitalets koncentration*, bekämpas av revisionister och anarkister på samma sätt. Bernstein grundade, som bekant, sina angrepp mot den revolutionära taktiken på en föregiven vederläggning av teorin om kapitalkoncentrationen. Likadant finner vi i en skrift av anarkisten Tscherskows över socialdemokratins läror och gärningar en bekämpning av lagen om kapitalkoncentrationen: "Från vilken sida man än ser saken, finner man alltid en ökning av exploatörernas antal. Man måste vara ytterst naiv för att kunna upprepa meningslösheten att bourgeoisin lugnt skulle foga sig i den av parlamentet beslutade expropriationen, emedan kapitalisternas antal genom koncentrationslagen nedbragts till en försvinnande minoritet." Därmed ställer båda riktningarna i tvivelsmål det revolutionära grundfaktum, varpå socialismens visshet beror. Ena riktningen för att dra den slutsatsen att man utan de borgerliga framstegsvänliga elementens hjälp eller välvilja ej kan nå målet och att man måste nöja sig med reformer, — den andra för att söka bevisa att man förgäves väntar på en materiell katastrof och

alltså bara måste hålla på att jämt och ständigt slå till i fall man vill åstadkomma en ändring. På så sätt måste alla *dier falla tillbaka i den gamla utopismen*. Marxismens stora bragd att ha framställt socialismen som ett nödvändigt resultat av samhällsutvecklingen uppgives av dem igen. Då de inte ser socialismens annalkande som ett säkert resultat av den ekonomiska utvecklingen, måste de tillgripa konstruktioner och paucyriker. Anarkisterna gör som bekant ytterst ivrigt i dylika konstruktioner och gör i sina skrifter utförliga jämförelser mellan de olika kommunistiska frihetssystemen. De håller också socialdemokraterna för folk som vill förverkliga en bestämd samhällsform, den kollektivistiska, vilken är skild från deras slutmål. På precis samma sätt plågar sig Bernstein med frågan, vilka produktionsmedel vi på vårt program bör säga att vi vill förstatliga. I båda fallen saknas insikten om att ett nytt produktionssystem måste utveckla sig och inte kan införas efter en på förhand fastställd plan.

Vi ser således hur revisionism och anarkism är varandra motsatta ensidiga förvrängningar av socialismen. Då de inte förstår den marxistiska uppfattningen som sammanfattar båda sidorna till en enhet, så anser vardera riktningen marxismen för den andra och bekämpar den som denna. Revisionisterna bekämpar den marxistiska taktiken som revolutionsromantik och försöker gång på gång, trots alla praktiska erfarenheter om motsatsen, att framställa marxisterna som motståndare till det alldagliga småarbetet och reformerna. Det är naturligt, emedan reform och revolution för dem är oförenliga motsatser och de nu en gång inte kan förstå, hur någon som ställer proletarietets revolutionära uppgift i förgrunden samtidigt kan kämpa för småreformer. Anarkisterna och syndikalisterna gör raka motsatsen: de betraktar den revisionistiska taktiken som socialdemokratins nödvändiga konsekvens och bekämpar socialdemokratien med hänsyftning på reformisternas läror och gärningar.

V.

Parlamentarismen.

Den parlamentariska stridens betydelse.

De politiska institutionerna är till för att stadga och genomföra sådana regler för människornas inbördes förhållande, som är nödvändigt just för det härskande produktionssystemet. De inskränker den enskildes frihet till förmån för det hela eller det som gäller därför. Statsmakten måste nödvändigtvis uppkomma i och med samhällets uppdelning i härskande och behärskade, utsugna klasser som verktyg i de härskandes hand för att hålla den behärskade klassen kvar i förtrycket. Ju mer komplicerat samhällslivet blev, dess längre gående blev statsmaktens funktioner, dess mer höjde den sig i egenskap av självständig, mäktig organisation, som behärskade hela samhällslivet. Statsmakten blev föremål för klasskampen. Ty den klass som förfogar däröver förfogar över statens starka maktmedel och kan genom lagar påtvinga hela samhället sin vilja. Bourgeoisin har i de borgerliga revolutionerna ryckt statsmakten ur händerna på adel och konungadöme. Den behövde den för att upplåsa de för sig skadliga lagarna — särskilt de som inskränkte "arbetets frihet" — och för att införa för sin hushållning nyttiga lagar. Samtidigt tjänar också denna statsmakt till att upprätthålla dess herravälde och undertrycka den arbetande klassens försök att göra sina intressen gällande. Lagstiftning, polis, lagskipning, myndigheter, här, — alla dessa institutioner användes nu i allt större utsträckning mot den kämpande arbetarklassen. Detta tvingar just proletariatet att som mål för sig uppsätta statsmaktens erövring.

Parlamentarismen är den normala formen för bourgeoisins politiska herravälde. I konstitutionellt regerade länder som Frankrike, England och Holland där bourgeoisin förfogar över staten, utgör parlamentet den verkliga statsmakten. Den s. k.

regeringen, den exekutiva makten, ministerierna, är ett utskott valt av parlamentsmajoriteten. Kungadömet är utan verklig makt, och alla övriga statsorgan, domstolarna, armén, hela byråkratin står under parlamentets domvärjo. Striden mellan de skilda klasserna och intressegrupperna föres som parlamentarisk strid. Varje klass söker erövra så många platser som möjligt i parlamentet, vare sig genom ett gynnsamt valsysteem eller genom sitt moraliska inflytande på väljarmassorna, som beror på att dess intressen stämmer överens med vad flertalet valmän anser vara det viktigaste och nödvändigaste allmänna intresset.

I denna strid deltar också arbetarklassen. Den utgör, så snart den kommit till klassmedvetande, ett självständigt politiskt parti, som bekämpar de övriga partierna, de borgerliga intressenas representanter. Visserligen har proletariatet inte från början betraktat parlamentarismen som sitt viktigaste stridsmedel. Då det uppträdde på den historiska skådeplatsen var bourgeoisin själv ännu upptagen av revolutionära strider om statsmakten. Därtill behövde och begagnade den proletariatets hjälp. Därvid kunde proletariatet hoppas att trots bristen på stark organisation genom blott utnyttjande av den gynnsamma situationen — medels de vapen bourgeoisin själv måste ge det — genast genom beväpnat uppror erövra den politiska makten. Men detta försök misslyckades. Med gengångarmakternas hjälp krossade bourgeoisin sina förutvarande bundsförvanter. Den förstod att sätta sig i fast och obestridd besittning av makten. En det grundfasta borgarväldets tid inbröt. Därmed var också första perioden i den proletära klasskampen slut, som räckt från 1848 till 1871. Man hade förlorat all utsikt att säga genom överrumpling rycka från bourgeoisin makten. Proletariatet måste långsamt och småningom arbeta sig upp till makten. Därmed började klasskampens andra period: parlamentarismens period. Vid denna nya stridsmetod använder proletariatet likaledes vapen som bourgeoisin skänkt det. Här är dessa vapen *de politiska rättigheterna*. Och därmed erhöll proletariatet möjlighet att tränga stadigt framåt, oupphörligt vinna mark genom fredligt upplysnings- och agitationsarbete, utan att bourgeoisin hade möjlighet att använda sina överlägsna statsliga maktmedel, såsom exempelvis militären. Rasande måste den äse, hur dess fiende blir allt mäktigare och hur dess egen väldiga härskarmakt är maktlös däremot. Förgäves söker den efter medel att få sätta den i bruk genom att med provokationer söka locka arbetarna framför gevärsmyningarna.

Visserligen ser det vid första ögonkast ut som om den härskande klassen hade möjlighet att spärra vägen till den parla-

mentariska kampen för arbetarna genom att helt enkelt avskära dem från rösträtten. Men bourgeoisins herravälde beror i första rummet på att arbetarna inte kommer till klassmedvetande, inte uppfattar sig själv som egen klass. Grundvalen för det borgerliga samhället utgöres av den fiktionen att alla människor är lika och likaberättigade medborgare. Denna uppfattning hyser också arbetarna innan de kommit till klassmedvetande. Blott genom att förneka sina egna grundsatser kan därför bourgeoisin vägra arbetarna rösträtten, och det finns inget bättre medel att för arbetarna bevisa falskheten i dessa grundsatser. Så länge proletariatet är politiskt indifferent, kan en inskränkt rösträtt vara rådande. Men så snart det fordrar rösträtt också för sig, måste bourgeoisin *välja mellan två onda ting*: antingen att ge arbetarna detta politiska vapen eller att stöta dem ifrån sig och avslöja sig själv som härskande klass genom att vägra. Tyskland är ett exempel på uppkomsten av ett självständigt politiskt arbetarparti till följd av den liberala bourgeoisins vägran att kämpa för allmänna rösträtten. I demokratiska länder där allmänna rösträtten råder har arbetarna mycket svårare att komma till ett klart klassmedvetande.

De stora framgångar deltagandet i den parlamentariska striden bragt proletariatet har ofta låtit den illusionen uppkomma att röstsedeln är det enda riktiga medlet för att så småningom sätta oss i besittning av den politiska makten. I samma mått som våra åsikter genom agitationen tränger ut till allt större kretsar av befolkningen stiger antalet socialdemokratiska riksdagsmän, tills vi slutligen nått *över hälften* och kan stifta lagarna efter våra meningar. En förutsättning därvid är alltid att den allmänna lika rösträtten råder och att verkligen parlamentet förfogar över statsmakten, — vilket exempelvis i Tyskland ingalunda är fallet. Men även i andra länder är *denna idé att kunna på parlamentarisk väg erövra den politiska makten en utopi*.

Bakom de politiska formerna står den samhälliga verkligheten, klasskampen. Då är det lätt att förstå att den härskande klassen inte låter skjuta sig ur sadeln bara av förlamande vördnad för de av den själv skapade formerna. Den har inte skapat de parlamentariska formerna av abstrakt beundran för deras upphöjdhed utan av praktisk hänsyn till sitt eget intresse, och vid varje omdaning av dessa former ledes den blott av sitt eget intresse. Den kommer naturligtvis inte lugnt att tillåta att dessa former begagnas till dess expropriation. I varje fall kommer den inte att avstå från herraväldet utan att ha uppjudit sina yttersta maktmedel. Så länge det ännu har majoriteten,

har den möjlighet att på laglig väg helt enkelt upphäva allmänna rösträtten.

Vi såg att bourgeoisin hade att välja mellan två onda ting, då det gällde frågan om den skall ge de pockande arbetarna flera politiska rättigheter. Så länge arbetarrörelsen ännu är svag, kommer den helst att göra det, emedan den har många anhängare att förlora. Men ju betydelselösare den arbetarmassa är som står att förlora, ju mer hotande faran för ett arbetarvälde synes, dess skarpare kommer den att avvisa arbetarnas krav, dess mer kommer den att tvingas tänka på att förminska arbetarnas politiska rättigheter i stället för att föröka dem. Det behöver inte alltid ske genom sådana åtgärder, som rösträttens inskränkning, vilka skakar och upprör massorna. Det finns bättre, baksluga metoder, och ofta är det tillräckligt bara att låta bli att förbättra ett genom utvecklingen så småningom föräldrat valsystem. Den tyska riksdagsrösträtten injarar knappt längre någon fruktan hos den härskande klassen. Lantbefolkningens invandring till städerna har gjort valkretsarna så olika till valmanstal, att en majoritet av socialdemokratiska valmän dock inte kommer att erhålla majoritet i riksdagen. Bourgeoisin behöver bara fasthålla vid den gamla valkretsindelningen, och *socialdemokratins parlamentariska seger blir omöjlig till och med under allmänna rösträtten.*

Ett annat medel består i att förminska makten hos det parlament, inom vilket socialdemokraterna blir allt inflytelserikare. Vi ser i nästan alla länder en tendens att göra regeringen allt mer en självständig politisk betydelse som skyddsvakt för England tilltar konungadömets självständiga makt åter. De under namnet senat, första kammare, herrehus till parlamentet hörande, men inte på demokratisk grundval valda korporationer, vilka förr ägde en formell sanktions- och kontrollrätt, erhåller allt oavhängigare av parlamentet. T. o. m. i det konstitutionella bourgeoisintressena gentemot folkparlamenten. De lämnar i England och Frankrike tillfälle till ett vackert dubbelspel, i det de borgerliga partierna i andra kammaren antar vackra reformer för att bibehålla sina arbetarvalmäns ynnest i den fasta förvisningen, att första kammaren ändå kastar dem i papperskorgen*. Där bourgeoisin på grund av de proletära fordringarna nödgas ut-

*) Vi svenskar behöver inte gå så långt för att återfinna det av Pannekoek skildrade dubbelspelet. Episoden med Åkarpslagen på riksdagen 1913 är betydande. Regeringen föreslår dess "humanisering", som den antar första kammaren skall förkasta. Efter det detta skett, röstar liberalerna i andra kammaren för socialisternas förslag om lagens fullständiga avskaffande. Vilket hjättemod! Öv. anm.

vidga rösträtten, söker den samtidigt i stället öka dessa aristokratiska korporationers befogenhet. Eller den försöker efter amerikanskt mönster lägga rätten att pröva av parlamentet beslutade lagar i handen på en ej ur val framgången korporation, domarna. På detta sätt har i Amerika alla i arbetarnas intresse beslutade sociala reformer upphävts genom domstolsutslag, som förklarar dem stå i strid med författningen och därför annullerat dem.

Det visar sig således att den härskande klassen förfogar över tillräckligt med medel för att förvandra den demokratiska principen i en på allmänna rösträtten baserad parlamentarism till en *skendemokrati*. Uppfattningen att man med röstedeln skall kunna erövrå den politiska makten går ut på den absurditeten att arbetarna kan erövrå makten blott om bourgeoisie tillåter det.

Men om så är förhållandet, varför söker de med så stora offer erövrå den allmänna rösträtten? Parlamentarismens betydelse ligger på ett helt annat område. Den har överallt visat sig *vara det utmärktaste medel att öka arbetarklassens makt*. Om vi nu i alla kapitalistiska länder ser stora socialdemokratiska partier, som alltmer sammansvetsar och upplyser proletariatet och överallt kämpar mot det bestående, så har denna storartade makttillväxt i väsentlig grad varit en följd av den parlamentariska striden.

Orsakerna till att parlamentarismen måste ha denna verkan är lätta att angiva. Den parlamentariska striden har först och främst den verkningen att den gör *arbetarna på det klara med deras klassläge*. Visserligen kan man åstadkomma detta även genom flygblad och möten. Men tillämpningen av dessa medel är inskränkt, framförallt då rörelsen ännu är svag och stöter på en kinesisk mur av fördomar och likgiltighet. I många trakter kan man inte erhålla några lokaler, eller också uteblir folket. Men proletärrrepresentantens röst i parlamentet genljuder överallt in i de avlägsnaste avkrokar. T. o. m. i det vanställda skick vari deras ta återges i den borgerliga pressen väcker de anklagelser, de slungar de härskande i ansiktet, genljud i de förtrycktas hjärtan och en stilla sympati och ett första svagt skimmer av klassmedvetande. Ändå viktigare var parlamentets talarstol för agitationen, då undantagslagen omöjliggjorde varje annan art av agitation. Och då under en reaktionär regering alltid en suulla undantagstillstånd utom lagen existerar och det aldrig råder full församlingsrätt och agitationsfrihet, är parlamentet då alltid oombärligt som agitationsplattform.

Men däri ligger inte huvudbetydelsen. Denna ligger i den stigande upplysning som den parlamentariska striden bjuder de klassmedvetna arbetarna själva. *Våra representanter finns inte*

där för att hålla agitationstal i luften, utan för att strida med de borgerliga partierna. Det är inte deras ord, utan deras handling som uppfostrar arbetarna till socialismen, — om denna särskilnad tillåtes i fråga om en verksamhet som bara kan bestå av ord.

I parlamentet stöter de olika klassernas och gruppernas motsatta intressen ihop med varandra. Där måste de i talarstriden försvara sina anspråk mot varandra. Så länge det inte finns några socialdemokrater inom ett parlament är herrarna hemma hos sig. De schackrar och grälar om bytet som om det inte funnes några arbetarintressen till i världen. Men, så snart det kommer socialdemokrater till förändras bilden. Alla deras anspråk ifrågasättes och kritiseras från proletariatets ståndpunkt. Därför finner de borgerliga parlamentarikerna det så fördömt obehagligt då de genom socialdemokraternas inträngande störes i sitt gräl och sina intriger. Kunde de förut låta det bero vid allmänna fraser om det allmännas bästa och om rätt och sanning, så tvingar socialdemokratien i parlamentet dem att ta ställning till faktiska arbetarintressen och därvid visa sitt rätta anlete. De vill bevisa sin arbetarvänlighet genom sociala reformer och därvid om möjligt inskränka sig till skenreformer. Men arbetarrepresentanterna avrycker dem genom sin kritik och sina förslag denna mask. Det står strid om varje lag, varje reform, varje paragraf, och denna praktiska parlamentariska strid, som själv växer ut till ett stycke klasskamp, lär arbetarna att riktigt känna sina fiender. *Blott genom att noga följa denna politiska strid, skaffar sig arbetarna den grundliga politiska insikt de behöva.* Och då alla partier för att motivera sin ståndpunkt i dagens aktuella frågor griper till sin allmänna teori, sin världsåskådning, så lär sig arbetarna grundligt förstå sitt eget åskådningssätt i motsättning till de andras. Den parlamentariska striden är visserligen inte klasskampen själv, utan så att säga *klasskampens kvintessens*. Den bringar under några få representanters personliga talardrabbning i koncentrerad form klassernas, människomassornas intressen och tankar till uttryck.

Den parlamentariska striden är alltså *ett av de verksamaste upplysningsmedlen* för arbetarklassen. Genom den ökas dess vetande, dess sannhälliga och politiska insikt, alltså dess makt. Visserligen är den inte ensam tillräcklig till att ge en fast basis åt denna åskådningssundervisning. Man måste komplettera luckorna med böcker, broschyrer och bildningskurser. Blott däri-genom lär arbetaren känna den fasta grunden som är det förblivande och bestående under den politiska stridens mångfaldiga

vaxlingar i detalj. Blott därigenom kan han skyddas från felaktiga uppfattningar om denna strid.

Men den parlamentariska striden verkar inte blott på förståndet utan också på den spontana känslan. Den gör arbetarna inte blott visare, utan också sedligare i proletär mening, mer solidariska, begåvade med starkare gemensambetskänsla. Den stärker inte blott insikten utan också organisationen. All organisation vilar på samhörighetskänslan, och denna väckes genom den parlamentariska striden. Förut följer arbetarna de borgerliga partierna i kölvattnet, antar deras lösen och tror att den politiska striden gäller så upphöjda ting som religion, samvetsfrihet, framsteg eller den heliga statsordningen. Att deras egna bekymmer, deras sorg och elände bör vara politikens föremål skymtar blott för dem, då deras läge är fullständigt ohållbart. De känner sig som katoliker, framstegsvänner eller evangeliska luteraner, inte som arbetare. De känner inte sin samhörighet. Uppträdandet av en socialdemokrat i parlamentet, som där behandlar *deras* läge som det viktigaste politiska ämnet, som där *talar i arbetarnas namn*, tänder plötsligt klassmedvetandets gnista i dem. Redan blott genom detta faktum gryr hos dem medvetenheten om att alla arbetare hör ihop, även om de ännu inte övervunnit de borgerliga ideologier, som skiljer dem.

Även fackföreningsrörelsen alstrar en stark samhörighetskänsla. Den smider arbetarna samman, men omedelbart blott yrkeskamraterna. I den fackliga organisationen kämpar arbetarklassen i små spridda bataljoner mot skilda kapitalister eller kapitalistgrupper. Den politiska striden famnar om alla dessa och ytterligare tusentals inte organiserade. Den *för hela arbetarklassen*, utan hänsyn till yrke eller position, *i drabbningen mot hela kapitalistklassen*. Inte bara mot industrikapitalet utan också mot bankkapitalet, jordkapitalet, kolonialkapitalet riktar sig socialdemokratins angrepp. *Den politiska striden är den allmänna striden*. Därför medför deltagandet i denna strid i hög grad en känsla av *alla* arbetares samhörighet. *Den politiska striden medför hela klassens uppträdande som en enda enhet*. Där den saknas, utvecklas de fackliga organisationerna lätt i en inskränkt skräanda som i England i 19:de århundradet. Den politiska striden omspänner hela klassen, alla enskilda organisationer med ett fast band. Den gör dem till en enhetlig kropp och ökar därigenom den makt, som arbetarklassen finner i sin organisation.

Detta är de verkningar varigenom parlamentarismen gjort det proletariat, som bildats genom kapitalismens väldiga utveckling till en kampduglig, klassmedveten, organiserad klass. Däri

ligger dess stora betydelse och inte i inbillningen att röstsedeln skulle kunna bringa vårt skepp på fredliga vägar utan stormar in i framtidsstatens hamn.

Blott-parlamentarismen.

Denna uppfattning om parlamentarismens betydelse för arbetarklassen är motsatt en annan uppfattning, som är revisionismens mest utbredda form. Ty teorin om det långsamma inväxandet i den politiska makten kunde praktiskt blott förverkligas på rent parlamentarisk väg. Detta kan bestå blott i en ständig ökning av våra mandats antal och därmed av vårt inflytande.

Enligt denna uppfattning är den parlamentariska striden inte *ett medel att öka proletariatets makt, utan själva striden om den politiska makten*. Proletariatets makt består enligt den som hyser denna uppfattning blott i dess parlamentariska makt, i antalet av dess mandat. Därför anser de varje minskning av antalet mandat, exempelvis vid hottentottvalet 1907, som en försvagning av, en tillbakagång i vår makt. Politisk strid och parlamentarisk strid är för dem ett och detsamma. Därför kan man även beteckna denna riktning som blott-parlamentarismen.

Är det riktigt att den politiska striden utkämpas bara i parlamentet, så är parlamentarikerna de personer som utkämpar den. Det är inte arbetarmassorna själva som kämpar utan deras representanter kämpar för dem. Massan uppträder på scenen blott i valmannens roll. Vad den kan göra för sin befrielse är att välja de rätta männen och agitera för deras val. Den regelbundna agitationen i tal och skrift utom parlamentet tjänar till att bearbeta det genom de parlamentariska debatterna lämnade materialet för att därigenom förbereda följande val. Att vinna så många väljare som möjligt blir till partiets viktigaste, ja, enda uppgift.

Partiets parlamentariska representanter erhåller därigenom en framträdande ställning. De blir en särskild klass partivänner, de blir "ledare". Nu är det alltid något naturligt att de bäst utrustade partivännerna, som känner socialismen grundligast, genom sina ord utövar ett stort inflytande på partiet. Men det är mest beroende på slumpen, vilken av våra agitatorer eller talesmän som just blir invald i parlamentet. I en valkrets kan en partivän väljas och i en annan kan en annan, som har mycket större förutsättningar och grundligare kunskaper, falla igenom. Ja, det förekommer t. o. m. att en partivän uppställs, som är motståndare till en skarp principiell klasskamp och vars åsikter

därför inte överensstämmer med flertalet partivänner, men med vilken man *just därför* hoppas kunna fånga borgerliga röster och därigenom erövra kretsen. Det är självklart att den numeriska förstärkning fraktionen i detta fall erhåller, i själva verket är en försvagning av klassrörelsen. Den har ett ändå sämre inflytande, när — såsom det under undantagslagarnas tid var nödvändigt — parlamentsrepresentanterna stadgeenligt erhåller ett större inflytande än de övriga partivännerna. *

Därtill kommer ytterligare en annan uppfattning av den speciellt parlamentariska verksamheten. Våra parlamentsrepresentanters kraft sökes då *inte längre i främsta rummet i socialismen* som de försvarar och i kraften hos den organiserade massan som står bakom dem utan *i deras personliga egenskaper* och i deras politiska skicklighet. Genom sitt sakkunniga inträngande i lagstiftnings- och förvaltningstekniken, genom sitt ständiga sysslande med de små kombinationerna, intrigspelet och beräkningarna i dagspolitiken känner de sig överlägsna icke-parlamentarikerna. Det är, enligt deras mening, bara de själva som sakförståndigt kan bedöma, hur de skall rösta varje särskild gång, ty blott de förfogar över tillräckliga detaljkunskaper. Där deras uppfattning kommer i konflikt med de andra partivännernas, måste de slutligen komma till att helt enkelt undanbe sig deras kritik. Partivännerna bör, menar de, inse sig sakna tillräcklig förståelse för frågorna. De bör möta sina "förtroendemän" med förtroende, då dessa ju träffar sitt avgörande "efter heder och samvete". Sålunda ställer sig fraktionen på grund av sin "högre politiska insikt" över massan och partiet. Där massan låter sig nöja med detta förnyerskap, går den demokratiska instinkten inom partiet förlorad.

Den motsättning som här träder i dagen är en motsättning mellan en storstilad, vittskådande politik baserad på den socialdemokratiska vetenskapen och en liten på detaljerna inriktad politik, som är en parlamentarisk konst. Det senare är en borgerlig, det förra en socialdemokratisk uppfattning av politiken. Genom den socialistiska teorin har proletariatet för första gången fått möjlighet att bestämma sitt handlingssätt med medvetande om framgång. Politik har alltid varit ett uttryck för klassvilja, men denna vilja var instinktiv utan kunskap om resultatet. Samhällsvetenskapen gör denna vilja medveten. Därigenom blir politiken ett planmässigt, avsiktligt, medvetet inflytande på sam-

* Två omständigheter som i Sverige i många fall rent av premierar, socialistiskt sett, lägre kvalificerades val är *bostadsbandel* och *första kammararens valbarhetscensur*. Fallen varmed detta påstående kunde belägas ligger i så öppen dag att man ej behöver speciellt hänvisa till dem. Öv. anm.

*häm*sutvecklingen, *en samhällsteknik*. Denna vetenskap lever i det klassmedvetna proletariats bröst. Enligt denna sin kunskap om de stora sammanhangen tar det position och bestämmer det sin taktik.

Blott-parlamentarismen rör sig däremot fullständigt efter samma linjer som den borgerliga politikens tankegång. För bourgeoisin och samtliga borgerliga klasser är den parlamentariska striden självändamål. Den är inte ett medel till att nå något annat utan ett medel att tjäna deras dagsintressen, — inte ett medel att crövrä den politiska makten utan att utnyttja den. Den parlamentariska striden mellan de olika fraktionerna och grupperna är inte en strid för att förverkliga ett ideal utan en strid för omedelbara fördelar. De intressen de politiska partierna representerar gentemot varandra är inte heller fullständiga motsatser, utan motsatser blott på samma sätt som mellan de olika medlemmarna av ett rövarband, som grälar om bytets delning. Därför avgöres dessa intressen inte heller genom en storstilad klasskamp utan genom intriger och klickar, genom koalitioner och blockbildningar, genom små beräkningar och sluga ränker. Politikerna förbinder sig med eller bekämpar varandra alltefter det ögonblickliga fäget. I dag störtar de en ministär som de i går understödde för att i morgon själva bli ministrar. Bakom kulisserna på heniliga konventiklar och vid festmåltider räknas och underhandlas, medan under de offentliga sessionerna uppföres skenfäktningar med högrälvande fraser. Inte striden, utan schackrandet avgör mellan de stridiga intressena.

De som anser det socialdemokratiska partiet för ett parti alldeles i stil med de borgerliga och inte genomskådar dess grundväsentligt olika karaktär, måste i sin praktiska politik oavbrutet närma sig den borgerliga politikens metoder. Med namnet "arbetarpolitik" förstår de en politik, som är ämnad att ge de flesta möjliga sär fördelar för arbetarna, liksom de övriga partierna söker vinna de flesta möjliga sär fördelar för mellanståndet, för storindustrin, för svinavelsbönderna, för börsmännen. En småskuren "intressepolitik" ersätter den socialdemokratiska politiken, som representerar proletariats revolutionära och varaktiga intresse. Man försöker utöva omedelbart "politiskt uttalande" genom koalitioner och blockbildningar i stället för att röra en skarp principiell klasskamp. Därvid lämnar man ur siktet socialdemokratien genom sitt principiella uppträdande indirekt fullkomligt behärskar den borgerliga politiken. Deltagandet i en regeringsmajoritet eller en socialistisk ministers uttalande i en borgerlig regering är den naturliga konsekven-

sen av denna ståndpunkt. Den försvaras av revisionisterna under föregivande att vara en delvis erövring av den politiska makten, som ett första steg på vägen till en långsam fullständig erövring. Detta stämmer, ifall man alldeles liksom de borgerliga partierna anser den politiska makten som möjligheten att tillskansa den av oss representerade samhällsgruppen eftergifter och små fördelar. Från socialdemokratisk ståndpunkt betyder en socialistisk ministerportfölj inte alls någon maktökning. Den kan på sin höjd vara ett symtom på, att ett borgerligt parti behöver arbetarnas hjälp. Emedan den härskande, exploaterande och den förtryckta, exploaterade klassens intressen är varandra absolut motsatta, är en delning av makten dem emellan fullständigt omöjlig. Antingen den ena eller den andra måste härska och genomdriva sina intressen.

En politisk taktik som behärskas av den blott-parlamentariska uppfattningen beror inte blott på illusioner, utan måste också ovillkorligen skada rörelsen och minska arbetarklassens makt. Genom sin jakt efter omedelbara praktiska resultat — nästan alltid en fåfång jakt — hejdar den arbetet för vårt stora mål, arbetarklassens upplysning och enighet.

Först och främst emedan dess viktigaste mål är att er hålla så många valmän som möjligt. De valmän som ännu står att vinna är ännu inte socialdemokrater utan är fast fjättrade i småborgerliga uppfattningar. Man kan vinna dem för några av våra närmaste mål och nutidskrav. Men från våra avlägsnare mål, från våra allmänna åskådningssätt skiljes de genom en värld av fördomar och inskränkthet. För att göra dem till verkligt fast övertygade anhängare måste man ta upp striden mot dessa småborgerliga fördomar och genom ett svårt och långvarigt upplysningsarbete slita sönder de gamla spindelväven. Men därigenom stöter vi dessa kanske att börja med från oss. Det är mycket lättare att vinna dem blott som valmän och hellre hålla inne med det som kunde ge näring åt deras fiendliga fördomar. Men därigenom går just målet för allä våra ansträngningar förlorat. Så länge de småborgerliga fördomarna inte utrotats hos arbetarna, så länge de inte är verkliga socialdemokrater, har vi inte kommit ett enda steg längre, om de ocker den socialdemokratiska kandidaten sina röster, emedan han förfäktar deras omedelbara intressen. Ändå värre blir det om man söker erövrå bönders och småborgares röster genom att uppta deras önskningar om omedelbar förbättring, vilka står i strid med vår teori, med den faktiska utvecklingen. Genom en sådan agitation för erhållande av en omedelbar valframgång

stärkes just de småborgerliga uppfattningarna och motarbetas socialdemokratins upplysningsarbete.

Blott-parlamentarismen skadar också organisationen. Om arbetarna hänger sig åt tron att deras parlamentsrepresentanter kommer att göra allt för dem, så har de alls inget skäl att skapa starka organisationer för att därigenom hjälpa sig själva. Deras självhjälp inskränker sig till att välja en gång på så och så många år och hela deras andliga ansirängning till att avgöra sig för den rätte kandidaten. Allt övrigt sköter parlamentarikererna om för dem. Där denna åsikt råder, måste organisationerna nödvändigtvis tyna bort, emedan inget skäl vidare förefinnes för att utveckla dem av alla krafter.

En annan skadlig följd av blott-parlamentarismen för arbetarklassens organisatoriska kraft är den splittring den åstadkommer i arbetarklassen. Om de socialdemokratiska riksdagsmännen uppför sig alldeles som de borgerliga parlamentarikererna, tillsammans med dem på deras sätt bedriver block- och schackerpolitik, så stötes många revolutionärt kännande arbetare bort. Dessa saknar då i den socialdemokratiska politiken just det som de instinktivt anser för det väsentliga, den skarpa fiendskapen till hela utsugarklassen. Därför verkar det parlamentariska arbetet inte på dem till att övertyga dem om den politiska stridens nödvändighet utan alldeles tvärtom, så att den inger dem misströende till hela den politiska aktionen. Sålunda måste som nödvändig följd av den revisionistiska blott-parlamentarismen den oklara revolutionära riktningen inom arbetarrörelsen ha en antipolitisk prägel, emedan den reformistiska riktningen finner sitt fullkomligaste uttryck i den borgerliga parlamentarismen. I Frankrike och Italien har blockpolitiken och ministerialismen ännu syndikalismen och gjort fackföreningarna förtientligt stämda mot partiet.

Anarkism, stat, byråkrati.

Anarkismen vilar på ett förkastande av all statslig och annan auktoritet. Den ser allt onts källa i det våld och förtryck, som utövas av ett maktinstitut som staten. Därför förkastar den vårt mål, statens erövring, emedan därmed makten blott skulle gå över i andra händer men bli kvar som princip. Den önskar statsmaktens störtande överhuvudtaget, upphävandet av all slags auktoritet, för att människorna skall bli fullständigt

fria. Den förkastar allt deltagande i de politiskt-parlamentariska striderna, emedan arbetarna därigenom, påstår den, korrumperas och hos dem väcker tron att de står att hjälpa genom en blott förändring i de regerandes personer. Varje parti — heter det — lovar att hjälpa dem men regerar alldeles som de andra, när det väl kommit till makten. Så gick det med de liberala, de klerikala, de radikala, så kommer det också att gå med socialdemokraterna. Eller egentligen hade redan erfarenheten med de socialistiska ministrarna visat, att socialdemokraterna är ett parti fullständigt i stil med de övriga. Partierna är endast grupper av politiker, som begagnar arbetarnas röster som medel att svinga sig i sadeln, att stiga upp till regeringsstolarna.*

I denna anarkistiska uppfattning anses staten som en självständig maktorganisation, ett maktinstitut, som beror blott på våld och slughet ovanifrån, vidskepelse och slavsinne nedifrån. Det saknas varje tillstymmelse av sammanhang mellan de politiska institutionerna och den samhälliga strukturen. Stat, partier och politiker, — allt svävar i luften, och man inser inte, att klasser står bakom partier och politiker, klassintressen bakom politiska program. Alltså samma fel och samma grunduppfattning som hos revisionisterna. Bland revisionister och bland anarkister har man absolut samma felaktiga uppfattningar. Båda låter bedåra sig av samma vidskepelse rörande de politiska formerna. De ena anser "demokratien" eller "republiken" som den frälsande gudinnan, de andra staten som den onda demon från vilken allt ont leder sitt ursprung. Bådadera anser det socialdemokratiska partiet för ett parti alldeles i stil med de borgerliga. Båda förbiser den principiella väsensskillnaden mellan dessa partier och oss. Bådadera kan inte tänka sig en annan politik än den borgerliga parlamentarismens metod. Men de kommer från samma principiella utgångspunkter till fullständigt motsatta slutledningar. Ena parten deltar i denna parlamentarism emedan den ej har ögon för någon annan politik. Den andra förkastar all politik emedan den ej håller någon annan politik för möjlig.

De anarkistiska och revisionistiska politiska åskådnings-sätten befrämjas ytterligare av statens egenartade karaktär. Marxismen intänger alltid i sammanhanget mellan alla

* Sålunda yttrade nyligen på fackförningssekreterarnas sjätte internationella konferens det franska ombudet Yvetot: "Arbetarrörelsen har inget att göra med de politiska partierna. Under de sista åren har vi sett personer som bara begagnat sig av arbetarklassen för att komma i höjden, — och då de så nått sitt mål, förrådade de arbetarklassen."

samhällsföreteelser. Bakom de politiska formerna ser den alltid de samhälliga, klassförhållandena. Men detta sammanhang är ej så enkelt att det kan återges genom en enkel lätt inlärd formel. Detta gäller redan just om staten. Staten, regeringen är en organisation som den härskande klassen framskapar för att tillvarata sina intressen. Men de personer som omedelbart innehar statsmakten begagnar den inte blott i hela klassens, sina kommittenters, intresse utan ock för sitt eget omedelbara intresse. Statsmakten i bourgeoisins tjänst gör sig till en viss grad självständig och förefaller då vara oavhängig. *Byråkratin blir en egen klass med egna intressen*, som den till och med söker genoindriva på bekostnad av bourgeoisins intressen.

Denna oavhängighet är självklart bara ett bedrägligt sken. Byråkratin kan i smått tillåta sig att tillgodose sina egna intressen, emedan den i stort tjänar bourgeoisins intressen. Bourgeoisin tar detta mindre onda med på köpet, emedan den för större intressens tillgodoseende inte kan reda sig utan denna byråkrati. Sålunda tål den i Tyskland junkerregeringen, som riktar sig på dess bekostnad, emedan den behöver en stark statsmakt mot det hotande proletariatet. Byråkratin rekryteras ur bourgeoisins egna led, som i de otaliga, städse växande regerings- och förvaltningsposterna ser en bekväm placering av sina söner och släktingar, där dessa utan större pretentioner på begåvning eller flit kan erhålla ett gott livsuppehälle. *Byråkratin är alltså också en klass av utsugare* som av statsskatternas och statsmonopolernas avkastning erhåller sin andel i totalvärdet och emellanåt grälar med de övriga utsugarklasserna om denna andel. I parlamentariskt styrda länder som Frankrike bildar byråkratins spetsar *en klick av politiker* — eller, där tvåpartisystemet är utbildat, som i England och Amerika, två klickar som omväxlande regerar — som skaffar sina vänner plats vid statskrubborna. Bourgeoisins flertal indignerar väl en eller annan gång över en äntför utpräglad vanhushållning och nepotism, men med systemet är den nöjd, då byråkratin sörjer för att tillvarataga dess allmänna profitintressen.

Denna statsmaktens skenbara oavhängighet av bourgeoisin verkar i Frankrike lika mycke den syndikalistiska uppfattningen i händerna som den i Tyskland gör med den revisionistiska. I det förra landet bekräftar den uppfattningen, att staten blott är ett förtryckarinstitut i äregiriga polikers händer, om vilket arbetarnas ekonomiska kamp inte har att bekymra sig, och att de arbetare som driver politik dock blott drages vid näsan av dessa personer. Här i Tyskland förleder den till tron att bourgeoisins flertal är lika fientligt stämd mot den härskande byrå-

kratin som proletariatet är och att proletariatet således bör ingå förbund med detta "borgerskap" för att erövra statsmakten. Denna lära, som våren 1908 predikades av Bernstein, Heine m. fl., vederlades praktiskt omedelbart därpå vid lantdagsvalen, då de frisinnade* borgare allmänt röstade för de konservativa junkrarna.

---

* 'De frisinnade' (die Fortschrittlichen, der Freisinn) motsvarar ungefär våra radikala liberaler. De står till vänster om nationalliberalerna, som utgör den tyska liberalismens kärntrupper och vilkas värdiga efterare de svenska staaffliberalerna är. Öv. anm.

VI.

Fackföreningsrörelsen.

Fackföreningarna i den proletära kampen.

Fackföreningarna utgör en naturlig organisationsform för proletariatet. Denna form härleder sig omedelbart ur dess samhälliga funktion som säljare av varan arbetskraft. Arbetarnas omedelbara ögonblicksintresse består inte i något annat än att erhålla bättre villkor för försäljande av sin vara. I deras "arbetsgivare" som omedelbart exploaterar dem är kapitalistklassen för dem förkroppsligad. Kampen mot honom för arbetsförhållandenas förbättring är den första instinktiva formen av klasskamp.

Fackföreningarna är inte omedelbart organ för den revolutionära klasskampen. De uppställer inte kapitalismens störtande som sitt mål. De hör i stället till det nödvändiga innehållet i ett normalt kapitalistiskt samhälle. Där arbetarna ännu inte har organiserats och därför är ur stånd till allvarligt motstånd dikterar kapitalisterna helt enkelt arbetsvillkoren för dem. Därvid betalas för liten lön för att vidmakthålla hälsan och återframställa arbetskraften och ruineras arbetarens livskraft genom omåttligt lång arbetstid. *Varan arbetskraft betalas under sitt värde.* Köparen missbrukar säljarens svaghet, och bedrägeriet träder i det ärliga varubyttets ställe. Men just denna omänskliga exploatering driver arbetarna till motstånd, till organisation. Där det lyckas fackföreningen att sätta stopp för denna barbariska exploatering och framskapa en smula hyggligare arbetsvillkor, genomför den egentligen blott grundprincipen för en normal kapitalism som lyder: Lika värden utbytes mot varandra. Genom fackföreningen brytes arbetsgivarens övermakt. Kapitalist och arbetare möter varandra som i det närmaste lika starka parter och avslutar arbetskontrakt, i vilka arbetskraften verkligen betalas till sitt värde.

Detta är fackföreningarnas första stora uppgift, vilken överallt gäller som deras väsentliga mål. Alla deras institutioner, deras organisationsform och deras uppträdande utåt måste anpassas efter denna uppgift. Därför måste de vara "neutrala", d. v. s. inte avkräva sina medlemmar någon bekännelse till bestämda politiska eller andra åsikter. De måste omfatta alla arbetare, som vill kämpa mot arbetsgivarna för bättre arbetsvillkor, fränsett deras åsikter. De måste kräva höga bidrag, då inga strejker kan föras och inga lockouter utstås utan stora kassor. De måste anställa *avlönade funktionärer*, då administrationen, stridernas ledning, underhandlingarna med arbetsgivarna inte kan skötas som bisysslor och dessutom fordrar speciell skicklighet och kunskaper som förvärfvas först genom praktisk erfarenhet. I början, då arbetargrupper för första gången vaknar och vågar resa sig mot sin "brödherre", är strejkerna spontana utbrott av förtvivlan. Fackföreningarnas utveckling gör dem alltmer till lugnt förberedda episoder i ett oavbrutet affärsmässigt lett krig, varunder man än på ena än på andra sidan, och där gynnsamt tillfälle yppar sig, avtvingar fienden fördelar. Eller egentligen kan man inte tala om något oavbrutet krig, utan förhållandet mellan fackföreningarna och arbetsgivarna samt deras organisationer är i viss mån jämförligt med stormakternas förhållande inbördes. De befinner sig i en outhärlig motsättning. De står alltid på krigsfot och lurar på att angripa varandra för att på motståndarnas bekostnad tillskansa sig fördelar. Kriegen avslutas, t. o. m. ersättes och förebygges genom underhandlingar och fördrag.

I dessa strider ställer sig fackföreningarna således icke i *fientlig motsättning mot kapitalismen*, utan ställer sig på *dess grund*. De kämpar ej mot det faktum att arbetskraften är en vara utan söker blott erhålla ett så högt pris som möjligt för den. De kan inte uppläva kapitalistens herravälde på fabriken — den naturliga följden av att han är herre över den av honom inköpta varan och förfogar däröver för sina syften —, utan blott hämma det despotgodtycke, som inte utgör annat än en utväxt och ett missbruk. *Deras uppgift ligger inom kapitalismens ram, den går inte utöver kapitalismens gräns*. Därav kommer det sig att många bourgeoisipolitiker och sociologer ofta är vänligt stända mot fackföreningarna. Deras strid gäller enstaka arbetsgivares snikenhet, inte hela klassen, hela systemet. Tvärtom: genom att tillkämpa sig reala förbättringar för arbetarna förminskar de eländet och de exploaterade massornas förbittring, vilka eljest hotar hela systemet. I denna riktning verkar de t. o. m. som en konservativ, kapitalismen befästande kraft.

Men denna karaktär utgör blott den ena sidan av dess väsen. Arbetsgivarna mot vilka den fackliga kampen föres utgör tillsammans den klass — denna samma bourgeoisie — som behärskar statsmakten. De arbetare som för denna kamp är samma arbetare som måste föra den politiska kampen, kampen för socialismen.

Vore kapitalismen en orubblig produktionsform som inte utvecklade sig vidare, så vore denna sida av fackföreningsväsendet den enda. Då skulle ett jämviktstillstånd inträda, under vilket kapitalisterna nöjde sig med att ge arbetarna anständiga löner och dräglig arbetstid. De fick hela mervärdet över åt sig själva.

Men kapitalismen befinner sig i oavbruten och hastig utveckling. Teknikens framsteg driver kapitalisterna framåt i rastlös konkurrens. Ingen är säker om sin profit. Var och en hotas av faran att bli efter tekniken, och han måste av sin yinst ackumulera så mycket kapital som möjligt för att kunna utvidga och förbättra sitt företag. Profitlystnad är den drivande kraften, den härskande makten hos kapitalisterna. Därför möter de med förbittrat motstånd fackföreningarnas försök att höja lönen och bryta enväldet på fabriken. Den tekniska utvecklingen ersätter oupphörligt arbetare med maskiner och yrkeslärt folk med olärd arbetskrifter, som kan fås för billigt pris. Den drar in i industriområdena skaror av anspråkslösa lantbor och utlänningar vilka pressar ned lönen. Den kapitalistiska utvecklingen kommer uppgångstider att växla med kriser under vilka arbetsgivarna på grund av massarbetslösheten är i stånd att tillintetgöra förut av fackföreningarna tillkämpade fördelar.

Denna rastlösa utveckling hindrar också fackföreningarna från att bli de konservativa institutioner deras borgerliga vänner helst skulle vilja göra av dem. De måste trots all neutralitet träda i intim beröring med det politiska partiet och fylla sin speciella uppgift, kampen om arbetsvillkoren, inom den allmänna arbetarkampens ram. Det kan inte vara tal om ett lugnt åtnjutande av de tillkämpade fördelarna. De är som en kraftig simmare som kämpar emot en häftig och hastig ström. Än tränger han fram, än drives han tillbaka. Men inte heller då han inte kommer framåt är hans ansträngningar fruktlösa, när han eljes skulle ryckas ner i djupet av strömmen. Fackföreningarna utgör också inom den rastlösa kapitalismen ett nödvändigt element. Endast de är genom stadig kamp i stånd att hindra den kapitalistiska utvecklingens tendens att trycka ner arbetarklassen på ett så lågt stadium av elände och nöd att själva produktionen skulle lida därav.

Men de är ändå mer. De är samtidigt ett element i samhällets revolutionära omgestaltning. Inte genom att jämte de just anförda målen och uppgifterna uppställa nya för sig utan blott genom att så gott som möjligt fylla sin uppgift, kampen för bättre arbetsvillkor. Inte någon medveten avsikt eller något program, utan verkligheten själv gör dem till revolutionens organ. Däri visar sig åter hur intimt proletarietets revolutionära mål är förbundet med den praktiska vardagsstriden och framväxer därur.

Det uppvisades härövan att det revolutionära framsteget består i ökning av arbetarklassens makt. Till denna ökning bidrar fackföreningskampen lika mycket som den politiska. Man har visst kallat fackföreningarna en förskola för socialdemokratien. Detta är riktigt blott så tillvida som de lämnar den praktiska elementarundervisningen i klasskampen. Fackföreningspraktiken ger arbetarna det första klassmedvetandet och den första samhällskunskapen. Anslutningen till fackorganisationen betecknar deras första gryende klassmedvetande. Men första erfarenheterna under den fackliga kampen lär dem inse exploatörernas drivkrafter, kapitalismens väsen och nödvändigheten av oavbruten kamp. De illusioner de uppfostrats i försvinner under denna praktiska erfarenhet.

Visserligen är den kunskap om kapitalismen som därvid erhålles ännu ofullkomlig. Den är grundlig men inte brett anlagd, inte allmän. I den fackliga kampen ser man bara arbetsgivaren eller arbetsgivareföreningen, inte hela klassen. Kampen är inte riktad mot hela kapitalet. Staten möter man bara i dess egenskap av polis och straffdomare. Här står man vid samhällets rot, där alla förhållanden framträder i sin klaraste, enklaste, mest genomskinliga form. Därför är den här förvärvade kunskapen, som fattas mången politiker vilken rör sig blott i de mer komplicerade sammanhangens regioner, så övermåttan värdefull genom sin grundlighet.

Men den är inte tillräcklig för den kämpande arbetaren. Denne måste känna också de mer komplicerade sammanhangen, måste förvärva sig politisk kunskap. Han måste se, hur bakom arbetsgivarna och bakom honom själv står hela klasser, hur klass kämpar mot klass om den politiska makten. Blott som helhet, genom att hans klass angriper hela kapitalet och uppträder på den enda terräng där man kan komma åt hela kapitalet, kan den besegra kapitalisterna slutgiltigt. Den därtill nödvändiga allmänna kunskapen, den grundliga insikten om alla samhällsinrättningar och ett riktigt omdöme om sin allmänna stridstaktik kan bara den politiska kampen ge honom.

Huvudbetydelsen av fackföreningsrörelsen för proletariats makt ligger på ett annat område. Fackföreningarna utgör för arbetarklassen *naturliga organisationer*. De arbetare som tillsammans med sina klasskamrater vill bilda en stark organiserad makt gör detta genom att ansluta sig till fackföreningarna. Men ändå mer än för organisationens yttre form betyder den fackliga kampen för dess inre lödighet, för *den proletariska disciplinens utbildning*. Den dagliga fackföreningsstridens praktiska erfarenheter är det som lär arbetaren att ställa det omedelbara personliga intresset efter det gemensamma intresset, offra den personliga fördelen för klassens seger. Varje genom ståndaktig sammanhållning vunnen strejk, varje genom bristande solidaritet förlorad strid inhamrar i hans själ den sanningen att alla förlorar om den enskilde följer sin egen vilja, men alla vinner och kommer framåt om varje enskild underkastar sig samtligas vilja. Denna i striden förvärvade erfarenhet inarbetar disciplin hos arbetarna. Från att ha varit individer vilka från sin småborgerliga härkomst medbragt vanan att handla självständigt efter eget förgottfinnande blir de nya människor med nya vanor, människor hos vilka det organiserade handlandet blivit natur, vilka känner sig på det intimaste förbundna med kamraterna som del av en enhetligt viljande massa. I denna nya karaktär ligger det kämpande proletariats kraft. Blott genom att alltid uppträda som fast sammanfogad, oklyvbar massa kan det hoppas på att en gång besegra klasstatens mäktiga organisationer. Av proletariats båda stora maktfaktorer, kunskap och organisation, är den senare i väsentlig mån en frukt av den fackliga kampen. Det väldiga sedliga uppfostringsarbete som är nödvändigt för att utbilda de svaga arbetarna till kapitalismens besegrare är fackföreningarnas verk. Däri består deras revolutionära betydelse.

Borgerliga tendenser inom fackföreningsrörelsen.

Denna uppfattning av den fackliga rörelsens roll och betydelse förefinnes blott hos marxismen, som ser betingelserna för samhällets revolutionära omgestaltung uppväxa ur nuets dagliga strider. Den omarxistiska borgerliga uppfattningen ser antingen bara dessa dagliga strider om direkta förbättringar i levnadsstandarden utan att ha en aning om dess sammanhang med proletariats stora revolutionära befrielsestrid. Eller ock-

så känner den med sig den fackliga organisationens revolutionära betydelse och vill på denna grund bestämma fackföreningarnas praktiska arbete. De engelska fackföreningarna utgör ett klassiskt exempel på den förra — reformistiska — uppfattningen. Den andra — den syndikalistiska — låter mycket tala om sig i den franska fackliga rörelsen.

I Frankrike har det socialistiska partiets reformistiska, en skarp klasständpunkt saknande politik som reaktion inom fackföreningarna framkallat en skarpare, revolutionär stämning som ställer sig i motsättning till parlamentarismen. Inte den politiska maktens erövring, utan arbetarnas herravälde över industrin är dess mål. *Den verkliga arbetarrörelsen* skall, enligt denna uppfattning bestå i den kamp, vari arbetarna själva och inte deras representanter uppträder. *Handla själv*, direkt aktion — är dess lösen. Blott massorna själva kan erövra sig frihet. Den kan ej erövras åt dem av ledare och representanter. Arbetarmassan själv måste tänka och känna revolutionärt. Det är inte tillräckligt att de förenar sig bara för att erövra högre lön och kortare arbetstid.

Fackföreningarnas dagliga kamp skall nu avpassas efter denna tanke. De är de enda verkliga arbetarorganisationerna, — de skall alltså föra den politiska striden mot regeringarna, åtminstone om regeringen gör dem svårigheter. Eljest lämnar de staten obeaktad, såsom varande en likgiltig sak. Erövringen av makten över samhället skall då äga rum genom en generalstrejk, varigenom de fackligt organiserade arbetarna försätter allting i vila och helt enkelt uppsäger kapitalisterna sin lydnad. Den därtill erforderliga revolutionära stämningen skall också utbildas av fackföreningarna, naturligtvis inte bara genom predikningar utan framförallt genom att praktisera strejker. Dessa strejker blir därigenom självändamål eller, ändå bättre, en *revolutionär gymnastik*, och det kommer mindre an på om deras omedelbara resultat är en seger eller ett nederlag i fråga om levnadsstandardens höjande.

Praktiken har visat att dessa principer inte är i stånd till att framskapa en kraftig facklig rörelse och därför förfelar sitt eget mål. Denna föregivet revolutionära praktik är inte i stånd att samlas massan av de ännu ej klassmedvetna proletärerna till massorganisationer, ty i stånd därtill är blott en uthållig kamp, som tar bara de små långsammas förbättringarna i sikte. Den *förutsätter* en revolutionär sinnesstämning hos de arbetare, som ansluter sig till organisationen, men denna stämning kan bara vara *resultat* av en lång praktik. Fackföreningarna förblir små grupper av revolutionärt sinnade arbetare; vilkas eldiga mod

inte förmår ersätta svagheten i organisation. Den tillväxt som då och då äger rum kvarhålles inte genom en fast centralisation. Fackföreningen förblir, emedan den söker anpassa sig efter en annan funktion än sin egen — ett politiskt partis funktion —, ur stånd att väl fylla sin egen funktion, arbetsförhållandenas förbättring. Vad den för övrigt skulle kunna göra för revolutionen — massans organisering — underlåter den, och vad den söker utträtta — arbetarnas revolutionära uppfostan — gör den upp- och nedvänt.

Mycket viktigare för arbetarrörelsens praktik är revisionismen i fackföreningsrörelsen. Revisionismen finner i fackföreningarnas naturliga livsvillkor en mycke gynnsammare jordmån än i den politiska rörelsen. Vissertligen är — som vi ovan framvisat — den gängse upfattningen oriktig, att politisk rörelse och facklig står i det förhållandet till varandra, att den senare kämpar för förbättringar inom kapitalismens ram och den förra för kapitalismens upphävande, att alltså partiet till sin natur är revolutionärt, fackföreningen till sin natur reformsträvande. Bådadera kämpar för omedelbara förbättringar. Båda är samtidigt revolutionära och reformsträvande. Men det ligger dock en riktig kärna i denna kontrastställning. I den dagliga striden för dessa förbättringar som föres politiskt gör sig allmänna intressen och synpunkter gällande. Därför måste argumenten i den politiska striden höja sig till en högre nivå. Från ögonblicksfrågorna syftar man mot de fjärran liggande målen. Slutligen möter varandra de djupaste allmänna övertygelserna, världsåskådningarna. De socialistiska talarna begagnar varje enskilt fall till ett angrepp på hela den kapitalistiska samhällsordningen. Motståndarna svarar med försök att kritisera de socialistiska lärorna. Sålunda står slutmålet för proletarietets kamp alltid bakom ögonblicksstriden, som får sin riktiga belysning först av detta slutmål. Den politiska kampen är klasskampens *allmänna* form, varunder varje specialfall uppträder under det allmännas synvinkel, varje specialintresse uppträder som en del av hela klassintresset. Därför tar den politiska kampen ofta gestalten av blott en revolutionär kamp om socialismen. Därför riktas arbetarnas sinne i den politiska kampen på det allmänna, stora, fjärrbelägna.

Detta saknas i den fackliga kampen. Där ligger argumenten omedelbart vid handen och rör sig blott om de enklaste intressen. Där är det inte av nöden att tillgripa fjärrare liggande skäl och uppfattningar, ja, det är inte ens önskvärt. Ty den omedelbara uppgiften att sammanhålla hela arbetarmassan om ett och samma, av alla klart insedda mål befrämjas ej, utan skadas

genom ytterligare synpunkter som alla inte förstår, som kränker deras fördomar och därigenom kanske stöter bort dem. Därför måste fackföreningsrörelsen leda till att inskränka blicken till det allra närmaste, det omedelbara och förklara allt som är därutöver för "revolutionär romantik", som är av ondo.

Det finns emellertid ännu ett skäl till att fackföreningarna blir tillgängliga för revisionismen. De kämpar på den borgerligt politiska samhällsordningens, den liberala rättsstatens grund. För att utvecklas behöver de oinskränkt föreningsrätt, strängt genomförd likhet inför lagen och inget vidare. Deras politiska ideal som *fackföreningar betraktade* är inte en socialistisk samhällsordning, utan den medborgerliga frihet och jämlikhet som varit även den demokratiska liberaismens ideal. Där detta ideal är förverkligat och de i sin kamp inte hindras av några lagliga skrankor behöver de inte bekymra sig om politiken mer än som är nödvändigt för att upprätthålla detta tillstånd. Därav kom sig de engelska fackföreningarnas politiska indifferens till ett domstolsutslag förbjöd utsättande av strejkposter och hotade deras kassor. Där det ännu fattas mycket i full medborgerfrihet, som i Tyskland, måste de delta i striden mot det rådande systemet. Men fackföreningarnas intressen går här åter inte längre än till det reaktionära junkerväldets störtande, *den politiska demokratiens genomförande*. Alldeles fränsett frågan, om en sådan rent politisk omvälvning är möjlig utan en proletär revolution, är det i varje fall klart, att fackföreningarnas politiska intresse här sammanfaller med revisionisternas strävan som tror sig kunna med borgerlig hjälp erövra den politiska demokratin utan samtidigt upphävande av klassväldet. Behovet av ekonomisk rörelsefrihet leder dem att närma sig de borgerliga regeringar och politiker som talar för eller vill genomföra den.

De revisionistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen erhåller alltså sin näring i deras naturliga livsvillkor. De är därför varken följder av en del personers bristande insikt eller av en felaktig taktik från partiets sida. Detta måste betonas desto återtryckligare som kritiker av dessa tendenser ofta uppfattas som ett angrepp på fackföreningsledarnas personer. Det är därvid inte fråga om personliga fel, utan de ledandes gärningar är alltid uttryck för sakliga tendenser hos rörelsen. De skador och svårigheter som möter rörelsen för den skull beror inte på att den avviker från rätta vägen utan på att den följer den. De inre konflikterna inom arbetarrörelsen frambringas inte av felaktiga metoder och åskådningar utan av ensidig överskattning av de enskilda sidorna hos den riktiga metoden, av att man stirrar sig blind på det som gott beprövade utan att se de gränser

och betingelser inom vilka det gäller. Det gäller alltså inte att förbättra fel och avstå från falska vägar utan att utforska de krafter som motverkar de skadliga tendenserna och medvetet stärka dessa krafter för så vitt på oss ankommer.

De revisionistiska tendenserna inom fackföreningsrörelsen försvagar arbetarrörelsen först och främst därigenom att de förminskar den klara insikten och det skarpa klassmedvetandet. I det uppmärksamheten städse riktas bara på det omedelbart föreliggande och lösgöres ur det samhälliga sammanhanget i stort uppstår blott allt för lätt en inskränkt småborgerlig anda, som står oförstående för socialismens stora mål. Lyckas en fackföreningsrörelse åstadkomma större förbättringar i levnadsstandarden, så uppkommer lätt tron att proletärernas läge redan inom kapitalismens ram kan erhålla en varaktig gynnsam gestaltning. En konservativ, självtilräcklig anda uppstår, som är fientlig mot alla revolutionära strävanden. Det bildas en arbetararistokrati, som, emedan den höjt sig av egen kraft, högmodigt blickar ner på de oorganiserade eländiga proletärernas fattiga massor. Därigenom motarbetas socialdemokratins strävan att bringa arbetarna till revolutionärt medvetande.

Fackföreningarna utgör proletariatets massorganisationer. Men ensamma för sig själva, utan den insikt, den vidsynthet och de ideal som den politiska rörelsen framförallt utvecklar, kan de dock blott högst ofullkomligt samla proletariatet. Fackorganisationen förblir uppdelad i vissa fack- eller industriförbund. Fackkollegorna kämpar tillsammans och är hänvisade till fast sammanhållning sinsemellan, och endast undantagsvis är hjälp från andra förbund av nöden. Här visar sig den politiska stridens betydelse för arbetarklassens enhet, varpå redan förut pekats. Där denna revolutionära politiska kamp saknas, såsom fallet varit i England till för kort tid sedan, och fackföreningsrörelsen helt behärskar arbetarnas sinne, utvecklar den lätt en skrämsig karaktär. De enstaka förbunden avstänger sig från varandra, utvecklar en stark kåranda, i vilken det allmänna klassmedvetandet går förlorat, och utkämpar skarpa gränsstrider med varandra.

Fackföreningskampens omedelbara mål — att tillkämpa sig gynnsammare försäljningsvillkor för varan arbetskraft — måste behärska hela dess praktik och genomdriva allt som synes erforderligt och ändamålsenligt därför, ifall det ock framkallar aldrig så många oangenäma sidoföreteelser. I samma mån som storindustrin utvecklas, släpper lös klasskampen i väldiga former och kommer stora arbetsgivarorganisationer att uppstå, vilka besvarar varje delvis strejk med en allmän lockout, antar striderna

en större utsträckning och måste fackföreningarna själva centralisera sig fastare. Styrelserna och ledarna erhåller allt större inflytande då det gäller att avgöra om krig eller fred. De lokala gruppernas frihet att själva börja eller sluta en strejk inskränkes alltmer. Striderna blir jättestrider i vilka, liksom i folkkrigen, stora härar föres och ledes ovanifrån. Om man då för att hävda organisationens demokratiska karaktär griper till ett slags parlamentarisk representation, så åstadkommes därigenom blott en ny stegring av byråkratismen. Här inträder samma företeelser som skildrats vid behandlingen av den parlamentariska kampen. Ledarnas ledning träder mer i förgrunden, massan själv träder tillbaka. Framgångarna tyckes bero på ledarnas personliga egenskaper, deras fältherreblick, deras riktiga bedömande av läget, medan massornas entusiasm och insikt inte räknas med som gripbara faktorer. Liksom i staten utbildar sig i arbetarrörelsen byråkratin från tjänare till härskare, vilkas specialåsikter ofta går igenom mot massorna.

De revisionistiska tendensernas skadliga verkningar på proletariatets makt består alltså i att de framkallar en självföfnöjd, antirevolutionär stämning och tillintetgör socialdemokratins upplysningsarbete, att de framkallar en skrämmissig anda och sönderdelar proletariatet och att de försvagar det demokratiska medvetandet och tilltron till egen kraft hos massorna. Sätillvida som dessa revisionistiska tendenser framspringer ur fackföreningsrörelsens väsen är det naturligt att fackföreningsrörelsen genom egen kraftigare utveckling i högre eller lägre grad framkallar dessa missförhållanden, — liksom också den politiska rörelsen naturnödvändigt framkallar sina missförhållanden. Men de når sin fulla mognad först då uppfattningarna anpassar sig efter dessa tendenser, anser deras ensidiga nödvändighet som obetingat riktig och blicken på de stora sammanhangen går förlopad. Tvärtom förminskas dessa faror i betydande grad genom en principiell propaganda, som fyller arbetarna med socialistisk anda, bringar dessa till medvetande om klassenheten och politiskt uppfostrar dem.

Men denna propaganda är inte något artificiellt uttänkt hjälpmedel och står inte i motsättning till verklighetens materiella tendenser. Verkligheten själv frambringar inte blott de revisionistiska tendenserna i rörelsen, den berövar dem också på nytt deras grundval. *Kapitalismen är inte blott en bestående verklighet utan samtidigt en oavbruten omvälvning av allt bestående.* Det ligger i den bestående kapitalistiska verklighetens natur att göra de fackliga striderna till ett kallt beräknande småkrig, under vilket allt måste betraktas ur den omedelbara

praktiska nyttans synvinkel. Men den åsikt som anser allt, som är gott och nyttigt och ändamålsenligt därför för det absolut goda och riktiga, skulle vara riktig, blott om dessa förhållanden vore eviga och oföränderliga. Alla kapitalistiska förhållandens rastlösa *omvälvning* visar deras inskränktethet och medför själv deras upphävande. I den mån denna syftar hän mot revolutionen måste också fackföreningarnas revolutionära roll bli från ett framtida till ett omedelbart praktiskt faktum.

Industrins moderna utveckling sammanför allt större arbetarhärer i tjänst hos mäktiga syndikat och industrikungar, vilka samtidigt behärskar staten. Därjämte tilltar antalet arbetare i statsföretagen alltmer. Den gamla illusionen om en liberal rättsstat, som inte blandar sig i medborgarnas personliga angelägenheter utan önskar ge alla — även arbetarna — full och hel rörelsefrihet, måste då så småningom försvinna. De stora strejker som sträcker sig ut över hela land och drar in hundratusenden inom sin bandkrets, blir politiska händelser av första rang. En framåtskridande klass' masstrider låter inte reducera sig till ett schackspel med stora pjäser, inte ens till moderna folkkrig, under vilka ju som bekant den enskilda soldatens initiativ betyder något. I varje stor strejk bor något av en explosion, av en revolution i smått. Därvid är fackföreningarna tvungna att lyfta blicken från de omedelbara intressena och rikta dem på de stora politiska sammanhangen. Den gamla fackinskränktetheten kan inte hålla sig. Det är klart att denna förvandling lättast äger rum, där allt från början en stark socialistisk propaganda varit verksam.

I och med tillväxten av proletariatets makt, som synes de härskande klasserna allt hotfullare, måste dessa alltmer bruka statsmakten för att hålla arbetarna kuvade. Arbetarna som lider av detta förtryck och denna reaktion är samma arbetare vilka också är organiserade i fackföreningarna. Politisk och facklig kamp flyter alltmer tillsammans till en enda arbetarklassens kamp mot de härskande klasserna.

Det är också bara de speciella tidsförhållandena under en bestämd period av den proletära klasskampen som skilde dem åt och tillät vardera att utveckla sin speciella egenart. Under den "parlamentariska" perioden måste proletariatet anpassa sina stridsmetoder efter yttre förhållanden, efter bourgeoisins obeslidda välde i staten, som utan väsentliga förändringar höll sig en hel människoålder. Här hade dessa stridsmetoder, politiska och fackliga, tillfälle att utveckla sig intill ensidighet var i sin stad. Så fast har förhållandena under denna period inpräglats sig i sinnena att många anser det som dårskap att överhuvud

taget sätta ifråga deras upphörande eller grundliga omvälvning på den "praktiska" politikens område. De ser ut att vara fast grundade för en lång framtid, och att överväga möjligheten av en annan stridsterräng ser ut som fantastisk romantik. Ett exempel på detta erbjöd motviljan hos fackliga kretsar att ens studera masstrejken, dess förutsättningar och möjligheter.

Dock driver den ekonomiska utvecklingen med jättesteg hän omt en sådan omvälvning av kampvillkoren. Så småningom börjar *en tredje period i den proletära klasskampen*, under vilken den förutgående långsamma frammarschen mot makten kulminerar i en strid om makten. Under denna proletära strid sammanflyter till en enhet de olika sidor hos den proletära kampen som under den parlamentariska perioden gjorde sig självständiga och uppträdde som motsatser till varandra. Masstrejken, som är en opraktisk barnlek om man vill ha den till vardagstaktik under den parlamentariska perioden, till "revolutionär gymnastik", blir här en mäktig verklighet.

Uppträder proletariatets massorganisationer politiskt, så är masstrejken det enda lämpliga medlet att påtvinga de härskande klasserna arbetarklassens vilja. Motsättningen mellan den fackliga rörelsen är här, i fackföreningskampen för politiska mål, upplävd. Arbetarna måste här uppträda som en enda fast sammansluten klass med ett bestämt politiskt mål, alltså som politiskt parti. De måste därvid samtidigt uppträda som massorganisation, alltså föra ut sina fackföreningar i drabbningen. De måste använda fackföreningsvapnet, strejken, för politiska syften som massaktion mot statsmakten. I masstrejken sammanflyter proletariatets båda stridsmetoder. Den politiska insikten och fackföreningsdisciplinen fyller här samma uppgifter som den tänkande hjärnan och den kraftiga armen hos en och samma kämpe.

Blir de fackliga striderna politiska jordskalv, de politiska striderna massrörelser, så räcker det inte längre med de gamla politiska och fackliga metoderna. Inte representanternas och talesmännens skicklighet, utan massornas kraft bestämmer stridernas utgång. Även i denna mening sammanflyter de båda stridsmetoderna: i ledarnas personer var de skilda, men massorna i båda är samma arbetare. De organiserade massorna själva träder ut på slagfältet, rustade med det klassmedvetande, den disciplin och den energi, som de förvärvat sig i tidigare strider. Deras organisationer utgör fackföreningarna, deras politiska insikt utgör socialismen.

VII.

De andra klasserna.

Mellanlagren.

Vore det i industrin sysselsatta proletariatet och kapitalisterna samhällets enda klasser, så skulle striden bära en ytterst enkel prägel. Då skulle det i bokstavig mening existera endast ett antingen — eller. Men så enkelt ligger inte förhållandena. Mellan bourgeoisien och proletariatet finns det *talrika mellanlager*, som småningom med knappt märkbara gradationer för över från den ena klassen till den andra. Delvis är det återstoden av det forna oberoende mellanståndet: småkapitalister mellan vilka och storkapitalisterna man inte kan uppdraga en bestämd gräns, men som svårt ansättes av storkapitalet, storbönder, småborgare som delvis står i storkapitalets tjänst, ned till småbönder och hantverkare som direkt exploateras av storkapitalet. Delvis är det nya klasser, officerare och underofficerare i den industriella hären, från verkmästare och tekniker, överingenjörer, doktorer, disponenter ända upp till direktörerna, en oavbruten tjänstemannakedja som de utgör. I de nedersta lagren tillhöra de de exploaterade, i de högre deltar de i exploateringen.

Alla dessa mellanlager med sina specialintressen deltar i klasskampen. Delvis sammanfaller deras intressen med proletariatets, delvis är de dessa motsatta. Därigenom blir stridens konturer oklara och uppstår meningsbrytningar inom partiet rörande den hållning som bör intagas gentemot dem.

Det industriella proletariatet är inte den enda av kapitalet exploaterade klassen. Kapitalet har funnit andra medel att förskaffa sig mervärde än att sammanföra i fabriker arbetare, vilkas arbetskraft det direkt köper. Det förstår också att exploatera befolkningslager vilka det samtidigt skenbart låter behålla sitt forna produktionsätt och sin forna oavhängighet.

Av de skildaste skäl drives en bonde eller hantverkare vilken genom sin hemhushållning är ägare av värdefulla produktionsmedel såsom ett hus, en butik eller en tomt att låna pengar på sin egendom som hypotek. Genom förbättringar i jordbruket, genom rörelsekapitalets ökning, genom ombyggnad av boden, genom förstoring av åkern hoppas han kunna öka avkastningen av sitt arbete. Men han måste samtidigt även belasta sin egendom med skulder som inte inbringar honom något, såsom vid tillträde av och utlösandet av de övriga arvingarna eller lån vid särskilda olyckshändelser. Av sitt arbetes avkastning måste han då framgent ständigt först betala räntorna. Stiger genom olycklig hushållning, genom ogynnsamma konjunkturen, genom konkurrens med storkapitalet skulderna alltmer, så kommer räntorna att utgöra en allt större del av arbetsavkastningen. Så länge han med yttersta kraftanstängning och största sparsamhet kan få ihop till räntorna uthärdar han, därför att han vet att hans egendom kommer att auktioneras bort ifall han upplör att betala den.

En sådan småborgare eller bonde är *inget annat än en av kapitalet exploaterad proletär*. Han får av sitt arbetes avkastning inte behålla mer än han behöver för sitt livsupphälle: *värdet på sin arbetskraft*. Allt annat tillfaller kapitalisten, *utgör alltså mervärde*. Men exploateringen äger här rum i en förtäckt form och är därför vida värre än exploateringen av arbetarna i storindustrin. Dessa exploaterade tror att de arbetar för sig själva. Därför släpar de till det yttersta och ger sig till tåls med det uslaste lövnads sätt. De lever mycket sämre än industriarbetarna och har en mycke längre arbetstid. Därför kan de trots den tekniska bristfälligheten i sina arbetsmetoder dock åstadkomma hög profit åt kapitalet.

På detta sätt exploateras vida småborgerliga kretsar av kapitalet. Småbönder, vilkas täppa är belastad med tunga hypotek, lika väl som affärsmän med djupt skuldsatt affär hör hit. Till samma kategori hör de små arrendatorerna. I stället för hypoteksränta till hypoteksbanken erlägger de en arrendeavgift till godsägaren. Själv får de behålla blott en tordigt ersättning för sin arbetskraft. Och för kapitalägaren är det också likgiltigt, om han placerar sitt kapital i pantbrev eller köper en egendom. I båda fallen arbetar bonden för att skapa honom mervärde. Det finns alla övergångsformer från den lilla bodägaren och hantverkaren, vars produktionsmedel när allt kommer omkring tillhör kapitalisten, som lånat honom pengar, till hemanbetaren som kapitalisten levererar råmaterial till och köper den färdiga varan av. De förra ser ut som självständiga småbor-

gare, medan de senare av alla är kända som det mest förtryckta proletärlagret. Men alla har de det gemensamt att kapitalet utsuger dem men låter dem behålla sina gamla arbetsmetoder.

Dessa samhällslager har lika stort skäl att bekämpa kapitalet som någonsin lönarbetarna. Deras intresse som exploaterade kräver likaså upphävandet av all exploatering. Men de förhållanden under vilka de arbetar och utsuges för inte av sig själva deras tänkande och handlande till socialismen. De ser inte som proletariatet i storindustrin socialismens elementer växa opp runt omkring sig. De ser inte att samhället självt nödvändigt driver hån mot socialismen. Ty deras arbete har inte blivit väl organiserat och gjort produktivt av kapitalet. *Deras arbetsförhållanden är ännu de gamla små primitiva förhållandena.* De kan inte ur sitt eget läge skapa fram tanken på en samhälllig stordrift som framtidens produktionsform. De materiella förhållandena ger dem ingen socialistisk insikt, inget medvetande om att vara en egen klass av lönarbetare, den viktigaste produktiva klassen.

Kapitalet som sammanför och organiserar de industriella lönarbetarna, organiserar inte dessa exploaterade. De förblir ensamstående individer, var för sig vanmäktiga gentemot kapitalisterna. De kan inte erhålla en kompakt organisation och känner därför inget av den segervissa kraft som lever i de stora industriella arbetarnas hjärtan.

Av sig själva skulle därför aldrig dessa samhällslager nå socialdemokratiens mål och program. Men socialdemokraterna är representanterna för den enda klass som principiellt bekämpar deras förtryckare, kapitalet. Därför drages de till detta parti som kämpar för upphävandet av kapitalets herravälde. Det finns för dem inget annat parti som på samma sätt kämpar för deras intressen.

De hör alltså på grund av gemenskap i de viktigaste och allmännaste intressen till socialdemokratin, — om det ock ofta är med yttersta svårighet som de kommer till medvetande här-om. Men när de ansluter sig till socialdemokratin, så uppfattar de dess mål på helt annat sätt än proletariatet i storindustrin. *De känner av egen erfarenhet kapitalet inte som revolutionär makt, som förbereder socialismen, utan blott som ockerkapital som utsuger dem.* Kapitalets besegrande betyder för dem inte övergången till ett högre produktionssystem, som banar vägen för en väldig stegring av produktionskrafterna, utan befrielse från den vampyr som sitter på deras rygg. *Det socialistiska samhälle de eftersträvar består för dem i ett samhälle med övervägande smådrift,* vars frukter inte längre skall kunna rövas av

den kapitalistiska ockraren utan tillfaller producenten själv. Deras socialistiska ideal är alltså i grund och botten ett reaktionärt ideal, återvändandet till en primitiv, småborgerlig hushållning. Deras teoretiker försöker bevisa att detta är den produktivaste driftformen. Och för den skull bär de omedelbara förbättringar i sitt läge de eftersträvar en reaktionär karaktär. Det vill säga: om de kunde förverkligas, skulle de hämma samhällsutvecklingen. Men just därför kan de inte förverkligas eller blott för en tid och skenbart.

Däri ligger skillnaden vid jämförelsen med det industriella proletariatet, den revolutionära klassen. För denna klass sammanfaller striden för omedelbara förbättringar i sitt läge med striden för socialismen. Alla samhällsreformer som gagnar det omedelbart ligger samtidigt även i det revolutionära framstegets intresse. De löneförhöjningar som det kan avtvinga kapitalisterna må väl förminska kapitalinkomsten, men samtidigt driver de kapitalisten till tekniska förbättringar.

Hos de proletariserade småborgerliga lagren sammanfaller inte dessa intressen. Vill dessa höja sin ställning så kan de — som formellt sett är arbetsgivare och inte lönarbetare — göra det blott genom att öka avkastningen av sitt arbete, höja sitt företag. Att göra detta genom ökning av arbetets produktivitet, alltså egentligen övergå till en annan klass, det är alldeles omöjligt för dem av brist på kapital och kredit. Samhällets intresse av ökad produktivitet i deras bransch skulle kräva utpianandet av deras eländiga arbetsmetoder, medan deras personliga intresse är bundet vid deras ökande. Allt som underlättar deras existens vidmakthåller deras inproduktiva smådrift. *Här står således hela samhällets framtidsintresse i strid med deras personliga intresse*, vilket inte är fallet med industriarbetarna. Detta motsatsförhållande för med sig det andra, att deras företags intresse — vartill deras existens är bunden — står över hänsynen till personlig välbefinnande och hälsa. Det som kunde gagna dem *personligen*, det som kunde stärka deras livskraft och hälsa, inskränkning av arbetstiden och god näring, skulle ruinera *deras företag*. Företagets intresse ruinerar dem personligen genom undernäring och ändlös arbetstid.

Avkastningen av deras arbete kan, utom genom överarbete och undernäring från deras sida, ökas endast genom att höja prisen på deras produkter, alltså på andra klassers bekostnad. De känner därför ett intresse av tullar på sina produkter (kött, säd), som ställer dem i skarp motsats med de industriella arbetarna som köper dessa produkter. Men när allt kommer omkring, kommer inte ens allt som på detta sätt vinnes, dem själva

till godo. Den ökade avkastningen tillfaller i regel snart efter en övergående lättnad utsugarkapitalet som byte, i det att an-
tingen arrendet höjes eller nytt lån tages, varpå räntorna måste
betalas.

Detta omedelbara intresse att öka avkastningen i sitt före-
tag är ett småborgerligt intresse som de proletariserade lagren
har gemensamt med det näst högre lagret, de självständiga bönderna
och småborgarna. Denna klass är i första rummet en
arbetsgivarklass. Den förvärvar sitt uppehälle genom egand-
rätten till produktionsmedel, varöver den förfogar och med vilka
den ensam eller med hjälp av arbetare arbetar. Dess intressen
sammanfaller närmast med arbetsgivarintressena och är bundna
vid avkastningen i deras företag. För dem gäller alltså i ändå
högre grad än för de proletära mellanlagren, vad ovan sagts, att
de kämpar för allt som ökar produktiviteten i deras företag.

I egenskap av små egendomsbesittare, vilka hotas av stor-
kapitalet, hatar de detta, — och med storkapitalet förstår de det
kapital som är större än deras eget, — men de hatar det på ett
helt annat sätt än de proletariserade småbönderna och småbor-
garna: det är inte dess *utsugning* utan dess *konkurrens* som
trycker dem. Hur kapitalistfientligt de än uppträder och hur
de än dundrar mot "judarna", så saknar de dock varje spår av
proletär känsla. I detta hänseende har de inget gemensamt med
industriarbetarna, till vilka den nyss behandlade klassen instink-
tivt kände sig dragen. Och när de själva sysselsätter arbetare
och håller sig på benen genom svår lärlingsutsugning och alltså
känner sig direkt hotade genom arbetarnas lönekrav och arbets-
skyddslagstiftningen, blir de *proletariatets mest bonerade och
hatfulla fiender*.

Å andra sidan har de några intressen gemensamma med pro-
letariatet, speciellt på det politiska området. I egenskap av talrik
folkclass är de *demokratiskt sinnade*, och i striden för politiska
rättigheter är de eniga med arbetarna. Där den politiska mak-
ten ligger i händerna på en liten klick storkapitalister eller junk-
rar, tvingas de att kämpa för en demokratisk rösträtt, för rätt-
visare skatter och mot militarismen. Visserligen skedde det mer
förr än nu. I samma mån som arbetarklassen blivit starkare i
politiskt och fackligt hänseende och detta mellanstånd gått till-
baka, har det allt mindre lust att gemensamt med arbetarna delta
i en politisk aktion vid vilken dessa har ledningen och kommer
att få största delen av vinsten.

Dylika intressemotsättningar, som ställer dem i motsatsför-
hållande till de övriga större kapitalisterna, äger överallt rum
mellan de olika kapitalistgrupperna. Var och en försöker på de

övrigas bekostnad skaffa sig högre profit, inte bara genom krossande av sina konkurrenter utan också genom tillbakasättande av sina avnämares intressen. Man kan t. o. m. tala om en utsugning av det stora flertalet kapitalister genom kol- och järnsyndikaten, som, skyddade av tullar, låter betala sig alldeles för höga pris för dessa oombärliga hjälpmaterial. Härtill kommer den gamla motsatsen mellan jord- och industrikapitalister. Dessa intressemötsättningar kan undertundom utnyttjas av proletariatet genom att spela ut den ena gruppen mot den andra. Sålunda erhöi det — fastän endast som frukt av egen hård strid — 1847 i England tiotimmarsdagen och 1867 i Tyskland allmänna rösträtten. Men dessa mötsättningar är alltid endast bisaker vid sidan av den väldiga, djuggående intressemötsättning, som skiljer proletariatet från hela den besittande klassen. Hela denna klass lever av att exploatera de arbetande klasserna, och hur stora intressemötsättningar det än må finnas inom härskarklassen, så gäller de dock alltid blott *bytets fördelning*, är alltså av en helt annan art än deras gemensamma fiendskap till de exploaterade klasserna. Hela den härskande klassen har samma intresse att behålla utsugningen, medan de arbetande klasserna har ett gemensamt intresse att få utsugningen upphävd.

På helt olika sätt än återstoderna av detta äldre självständiga mellanstånd utgör *det s. k. nya mellanståndet*, intelligensen, ämbetsmännen, de i privat tjänst anställda, ett övergångslager mellan proletariat och bourgeoisie *. Det skiljer sig från det gamla mellanståndet i en viktig punkt: det äger inga produktionsmedel, utan lever av att *sälja sin arbetskraft*. Det har därför *inget intresse av att behålla kvar privatproduktionen, privatäganderätten till produktionsmedlen*. I denna punkt stämmer det överens med proletariatet. Det har lika lite som detta reaktionära intressen eller önsknningar, dess blick riktar sig framåt, inte tillbaka. *Det är en modern klass*, som är stadd i utveckling och som genom samhällsutvecklingen blir allt talrikare och mer betydande.

Men dess läge är betydligt skilt från proletariatets läge. Dess arbetskraft är vanligtvis högt kvalificerad och dess utbildning kräver ofta dyrbara *studier*. Därför blir dess löner betydligt högre än arbetarnas. Då de intar ledande och vetenskapliga positioner av vilka företagarprofiten är högst beroende, kan de i fall av påtaglig duglighet stiga *till högt betalda poster*. Och sålunda erhåller det oavhängiga borgerskapets gamla ord

* Handelsbiträden som själv räknar sig till bourgeoisie, hör på grund av sin proletäriska lön inte dit, utan utgör det inskränkteste proletärlagret.

språk "Var och en är sin lyckas smed" hos dem ett slags förnyelse. De drives inte som proletariatet genom armod och nöd till en oförsonlig strid mot kapitalismen, utan känner sig delvis rätt tillfredsställda med detta system.

Till att kämpa för förbättring av sitt läge kommer de bara med yttersta svårighet. De högsta ämbetsmännen känner sig solidariska med kapitalet och vet att på andra vägar tillfredsställa sina anspråk. Massan av i privat tjänst sysselsatta sönderfaller i så många grupper, lager och rangklasser med de allra mest olikartade löner och anspråk, så att de inte som arbetarna samman-smälter till en fast enhetlig organism. De utgör så att säga alla rangplatser allt ifrån generalen till underofficern medan arbetarna representerar massan av gemena soldater. De arbetar inte samlade i stora massor, utan var för sig, som enskilda personer och känner sig därför svaga, utan det kraftmedvetande som det massvisa gemensamma arbetet ger proletariatet. De är inte vanda vid någon fattigdom och fruktar därför arbetslöshet vida mer än arbetarna gör. Detta allt åstadkommer att de är odugliga till organiserad facklig strid mot sina kapitalistiska herrar. Blott de lägsta lagren, som samtidigt är sämst avlönade och talrikast och därigenom närmar sig de bättre situerade arbetarna kommer småningom till fackliga organisationer och strider.

De intellektuella skiljer sig också genom sin ideologi från proletariatet. Härstammande från borgerliga kretsar får de med sig en borgerlig världsåskådning, som ytterligare stärkts och fördjupast genom deras teoretiska studier. Bourgeoisins fördomar mot socialismen har hos dem antagit form av vetenskapliga läror. Deras speciella ställning i produktionsprocessen förstärker åter denna ideologiska uppfattning att *anden behärskar världen*. Den inger dem en *bildningshögfärd*, varigenom de känner sig upphöjda över arbetarmassorna. Den ställer dem vid själva produktionen såsom uppsyningsmän och pådrivare i fientlig mot-sättning till arbetarna. De ställer sig därför också fientliga till proletariatets ideal, socialismen, de fruktar den råa obildade massans herravälde, vilken genom sin "nivelleringsanda" skulle upphäva den industriella hierarkin som är uttryck för deras privilegierade ställning.

Här finns alltså många starka faktorer, som trots likheten i ekonomiska punkter skiljer denna nya mellanklass från arbetarklassen. Med samhällets fortsatta utveckling kommer deras understa lager att allt mer och mer dras över till den proletära striden men utan att kunna föra den med den oförsonlighet, hänsynslöshet och skärpa, som påtvingas proletariatet genom dess läge. Deras socialism kommer därför att bli en under-

ordnad, "civiliserad" socialism, som känner antipati mot den proletära kampens skarpa förbittrade natur och ställer dess reformkrävande kulturbringande karaktär i förgrunden.

Det måste här anmärkas att tvärtom en del ur proletariatet uppstigande lager, de arbetare, som är outhärliga på grund av speciell utbildning och speciella kunskaper, avlönas bättre och sålunda utgör en arbetararistokrati, närmar sig de lägsta lagren i denna intelligens och har att uppvisa en del gemensamma drag med den.

Den socialistiska taktiken gentemot mellanlagren.

För den anarkistiska riktningen existerar icke frågan hur vi bör förhålla oss gentemot de övriga klasserna. I dess moderna syndikalistiska form vill den låta befrielsestriden föras blott genom fackföreningarna. I och därmed inskränkes rörelsen uteslutande till arbetarklassen eller rentav blott den del därav som kan bilda fackorganisationer. Alla andra är, försåvitt de inte är fiender, uteslutna ur striden.

Men där proletariatet strider den politiska striden, strider den på en terräng, där alla klasser deltar, vilka äger delvis gemensamma, delvis motsatta intressen. I sitt program och i sin taktik uttrycker proletariatet sin ställning till dessa olika klasser, och meningsskiljaktigheter över dessa klassers ställning till det leder till meningsskiljaktigheter rörande program och taktik, vilka i Tyskland och Sverge huvudsakligen tar sig uttryck i striden mellan marxism och revisionism. Här ligger t. o. m. revisionismens kärnpunkt. Dess praktiska mål, för vilket alla övriga revisionistiska teorier tjäna till argument, är: *att söka ansluta proletariatet till andra klasser för att stärka det.*

Marxismen förkastar ingalunda samarbetet med andra klasser. Vi vet mycket väl att samhällstilldragelserna ständigt på nytt bringar delar av medelklasserna i opposition mot de omedelbara innehavarna av regeringsmakten och därmed tvingar dem över till arbetarpartiet, det konsekventaste oppositionspartiet. Vi räknar med att just därigenom stundom kunna tillfoga de härskande förkrossande nederlag. Runt omkring vår regelbundna, långsamma makttillväxt löper i våglinje våra yttre framgångar. Har regeringen och har de grupper den stöder sig på genom särskilt upprörande åtgärder förbittrat befolkningens stora massa, så samlar sig vida kretsar av mellanlagren — liksom även omedvetna proletärer — på vår sida och vi tillfogar

fienden svåra slag. Därmed är inte sagt att dessa är varaktiga bundsförvanter. Härnäst drager dem deras omedelbara intresse från oss, träder deras borgerliga karaktär i förgrunden, och då måste vi hålla stånd ensamma med våra fasta proletärbataljoner. Denna växling är naturlig och kommer att äga rum också för framtiden. Vi måste räkna med att det organiserade proletariatet för första gången skall kunna nå den politiska makten, när genom särskilda politiska tilldragelser regeringen förlorar allt anseende och drager över sig den borgerliga och proletära massans hat och förakt, när de härskande klasserna förlorar sin självsäkerhet och därför inte kan hålla stånd mot proletariatets anstormande. Men därmed är det inte utslutet att efteråt för någon tid en reaktionsperiod kan inträda, då intressemotsatserna mellan proletariatet och dess bundsförvanter träder i dagen efter den gemensamma segern.

Revisionismen nöjer sig inte med att då och då på grund av naturen hos sina intressen andra klasser av sig själva samarbetar med proletariatet. Den tror sig kunna främja detta samarbete genom särskilda åtgärder. Genom därefter avpassade programförändringar vill den varaktigt införliva andra klasser med proletariatets rekryteringsområde. Genom därefter avpassad taktik i speciella fall vill den göra kretsen av medkämpar allt större och fienden så liten som möjlig.

Till att börja med kommer de lägre lagren av intelligentare småborgare och bönder ifråga. Av revisionisterna betonas ständigt att proletariatet ensamt är för svagt att segra och därför behöver dessa andra klassers hjälp. Denna uppfattning gynnas ytterligare därav att revisionismen lägger huvudvikten på det parlamentariska reformarbetet. Sedd ur parlamentarisk synpunkt beror all framgång på den parlamentariska maktställningen. För att kunna förverkliga reformer måste man förfoga över en aktionsbjudande fraktion inom parlamentet. För att kunna omvälva produktionssättet måste man förfoga över den parlamentariska majoriteten. Att erövra många mandat och som medel därtill många valmän är alltså målet. För att vinna många valmän är det nödvändigt att partiet kämpar för så talrika samhällslagers intressen som möjligt. För att möjliggöra detta måste blott för proletariat och småborgerskap de gemensamma intressena framhåvas och de motsatta skjutas tillbaka. Småborgaren och småbonden avklädes egenskapen av självägare och anses blott som en av kapitalet exploaterad, som är ett hjärta och en själ med oss och med oss vill föra striden mot storkapitalet.

Framförallt gäller det därvid bönderna, den talrikaste klassen på landet. Vi måste vinna bönderna; så länge bönderna är mot

oss när vi aldrig vårt mål, så upprepar man städse. För att vinna bönderna föreslår revisionismen att vi skall i vårt program ta opp de speciella bondeintressena. Förslag till *bondskydd* utgjorde huvudinnehållet i det förslag till jordprogram, som avsågs på den tyska partikongressen i Breslau 1895. Bondskydd betydde här skydd för bondehushållningen. Men ju framgångsrikare detta skydd är, ju säkrare bondens läge blir, dess mer försvinner hans intressegemenskap med proletariatet.

Proletariatet representerar många demokratiska programpunkter, som ligger i de småborgerliga klassernas intresse, och socialdemokratien är det enda parti som representerar dem. Men den kan inte förfäktat några punkter, som står i *motsättning till arbetarnas intresse*, antingen till de omedelbara arbetarintressena eller proletariatets allmänna intresse av socialismen, som förbjuder den att företa något som fördröjer utvecklingen hän mot socialismen. Kunde den under kapitalets herravälde befria bönderna från kapitalets utsugning, så skulle den därigenom öka deras intresse av den bestående samhällsordningen. Först då kapitalismen besegrats kan också bönderna befrias från det exploaterande kapitalets förtryck.

Revisionismen däremot gör sig i motsats därtill till representant för bonde- och småborgarintressena. I syfte att genast vinna dem är den redo att utsätta socialismens intresse för faror, varvid den måste räkna med den oklarhet rörande den historiska utvecklingen vari en betydande del av arbetarklassen ännu befinner sig. Och den går till och med så långt i förfäktande av dessa bondeintressen att den hävdar dem till och med där de står i diametral motsats till de omedelbara arbetarintressena. I Frankrike och Tyskland har revisionistiska skriftställare föreslagit att arbetarpartiet skall kämpa för *livsmedelstullar* för att vinna bönderna, som har intresse av höga livsmedelspris.

Revisionismen eftersträvar en taktik som samlar så många klasser som möjligt till gemensam aktion. Vi har redan nämnt dess hållning i rösträttsrörelsen 1908. Den föreslog ett samarbete mellan medel- och småbourgeoisin — i detta syfte betecknade med det mindre anstötliga namnet "borgerskap" — och proletariatet emot junkrarna och storkapitalisterna, vilka för att utplåna deras bourgeoiskaraktär etiketterades "gruvjunkrar". Därigenom skulle skiljelinjen uppdragas mellan parasiter och monopolister å ena sidan och de nyttiga produktionklasserna av arbetsgivare och arbetare å andra sidan, som exploateras av de förra. En sådan koalition vore möjlig blott om målet sattes så nära, att alla samverkande klasser kunde kämpa därför. Därför skulle rösträttsreformen behandlas blott som en rent parlamen-

tarisk reform och varje tanke på klasskamp därvid uteslutas. I och för sig är tvivelsutan grundsatsen att så mycket som möjligt isolera motståndaren, ytterst förnuftig. Men det räcker inte att isolera honom blott på papperet och blott på papperet diktera sig bundsförvanter. De verkliga förhållandena och intresserna rubbas inte av dylika konstruktioner. Arbetsgivarnas, bourgeoisins stora flertal såg i proletariatet huvudfienden och kände intressemotsatsen mot proletariatet oändligt tyngre vägande än intressemotsatserna mot järnmagnaterna och junkrarna. De vädrade bakom rösträttsreformen klasskampen och hade ingen lust att segra gemensamt med proletariatet. Den föreslagna taktiken hade alltså, om den blivit tillämpad, blott medfört som resultat att försvaga kraften i proletariatets angrepp, en kraft som följer av klasskampen.

Revisionismen tror sig genom en speciellt lämpad taktik kunna göra förhållandena klasserna emellan annorlunda än de i verkligheten är. Den förbiser att verkligheten själv myndigt dikterar klassernas ömsesidiga ställningar, att deras verkliga intressen avgör deras handlingssätt i kampen klasserna emellan. Den marxistiska taktiken utgår inte från den grundsatsen att alla mellanlager alltid står vid storkapitalets sida. Den ställer i förgrunden, att deras egna intressen ofta ställer dem i motsättning till storkapitalisterna, utan att de därigenom blir fasta bundsförvanter åt proletariatet. Revisionismen vill *försona motsatta intressen och tjäna båda klasserna samtidigt genom att söka eskamotera bort denna motsats*. Därigenom nås emellertid blott att arbetarintressena blir tillbakasatta och de andra klassernas ärenden gås på proletariatets bekostnad.

VIII.

Ideologi och klassintresse.

Socialismen som ideologi.

Socialismen är det moderna proletariats ideologi. En ideologi är ett system av idéer, av åsikter och mål, som utgör det själsliga uttrycket för en klass' materiella livsförhållanden och intressen. Men dessa själsliga uttryck stämmer inte fullkomligt med verkligheten, deras original. Själen uttrycker i idéerna och åsikterna alltid det allmänna, på vilket inte alltid den konkreta speciella verklighet kan igenkännas, från vilken de härstammar, och de kan fyllas av skilda konkreta innehåll. Frihetsidén som politiskt slagord härstammade från bourgeoisens intresse av drift- och konkurrensfrihet. Men varje klass som använt det har med detta slagord förstått en annan ekonomisk verklighet. Liberalism betyder nu något helt annat än för femtio år sedan. Som abstrakt allmänlighet är en ideologi ägnad att skjuta verkliga meningsskiljaktigheter i bakgrunden, lämna dem obemärkta. Framträder de senare under nya förhållanden och gör sig gällande i praktiken så uppblossar en ideologisk kamp om ordens betydelse: vad som verkligen är liberalt, vad som egentligen är friligt.

Socialismen som idésystem kan också erhålla de mest olika innehåll och meningar alltefter klassen som står där bakom och uppställer den som lösen, som politiskt slagord. Vi såg redan i föregående kapitlet hur en proletarisk småborgarklass, om den upptar socialismens idéer, i dem inlägger en helt annan mening än det storindustriella proletariats. Ingen klass kan bygga upp sina tankar av annat än beståndsdelar av den verklighet den själv känner. Det som är främmande för dess erfarenhet och praxis förstår den inte och lämnar den obeaktat. Därför inlägger den i de av den upptagna idéerna och idealen de erfarenheter och önsknings som framspringer ur dess eget läge.

Det är lätt begripligt att socialismen finner anklag och an-

hang långt utom den storindustriella arbetarklassen i Västeuropa. Socialismen betyder *antikapitalism*. Det socialistiska partiet bekämpar principiellt kapitalet som dödsfiende. Men överallt i världen härskar och förtrycker kapitalet. Överallt lider folk och klasser under dess herravälde, upphäver sig däremot och söker vältra det av sig. Socialismen blir därigenom deras gemensamma lösen, arbetarpartierna i Västeuropa blir deras naturliga bundsförvanter mot den gemensamma fienden. Detta gäller alltså inte bara de på landet av kapitalet betryckta småbönderna, som vi redan behandlat. Det gäller också främmande världsdelar där kapitalet intränger som kolonialkapital och exploaterar landets hjälpkällor. "Socialismen" på Nyä Seeland är inget annat än de därvarande böndernas och kapitalisternas politik till att göra det ockrande europeiska storkapitalet oskadligt och låta en egen inhemsk kapitalism fritt uppkomma. Också socialismen hos den äldre ryska intelligensen från narodnikernas tid, som fann sin fortsättning i det socialrevolutionära partiet bar karaktären av en mot exploatering genom det västeuropeiska kapitalet riktad bondesocialism.

Socialismen förfäktar alla nationers självbestämmanderätt mot allt förtryck och all exploatering och mot absolutismen. Därav kommer sig en stark sympati för socialismen bland förtryckta folk. Under ryska revolutionen lämnade de undertryckta nationaliteterna, exempelvis kaukasierna, betydande bidrag till den socialistiska dumafractionen. De revolutionära elementen i de orientaliska länderna finner, jagade ur sina egna land, förföljda av sina regeringar, i Västeuropa hjälp och handlingskraftigt understöd bara hos socialdemokratien. De kommer, om de också inte uppvisar ett spår av proletärisk karaktär, i ständig beröring med socialdemokraterna och övertar dessas slagord och lösen. De revolutionära klasserna i Orienten känner sig genom den gemensamma eller likartade fienden — de orientaliska despoterna är verktyg för det europeiska kapitalet — besläktade med den *revolutionära klassen* i Västern. Den liberala ideologin hos en klass, som i Västern redan länge härskat och befunnit sig i upplösningstillstånd, kan inte tjäna Österns uppåtstigande bourgeois till en hänsynslös, hänförd strid. Det kan bara socialismen, den mest frihetsivrande ideologin. Först efteråt, när de revolutionära klasserna träder närmare sina praktiska uppgifter, när de differentierar sig och blir medvetna om sina verkliga intressen, byter deras förkämpar om skinn och förvandlar sig från röda socialister till de moderataste liberaler.

Där en energisk strid mot ett absolutistiskt regemente är nödvändigt under en revolutionär epok, där träder den energis-

kaste klassen, proletariatet, i spetsen, och dess ideologi blir program för hela rörelsen. I Finland lever inget talrikt industriproletariat; folkmassorna består av småbönder. Men dessa sänder en talrik socialistisk fraktion till parlamentet. 40 % av väljarna röstar socialdemokratiskt, emedan bara socialismen lämnar garantier för en hänsynslös strid mot det tsaristiska förtrycket. Under andra förhållanden hade dessa bönder inte valt några socialister. Detsamma gäller armenierna i turkiska parlamentet.

Av dessa fakta framgår att det vore missriktat att betrakta allt som bär namnet socialism såsom likartat. Socialdemokratins anhängare, medlemmarna av det socialdemokratiska partiet, utgör ingen enhetlig massa med överallt precis samma åsikter, idéer och önskemål. Olika klasser och grupper med delvis olika intressen står bakom detta ord och detta partinamn. Den temporära eller varaktiga gemensamheten i en del intressen för dem tillsammans, men de intressen som är olikartade eller rentav motsatta trädes i strid med varandra. *Denna intressesstrid tar då formen av taktiska meningsskiljaktigheter inom partiet.*

Visserligen har alla proletärer, alla exploaterade ett enda gemensamt huvudintresse att få kapitalismen störtad, att få socialismen genomförd, och därför kan det tyckas oriktigt att här tala om motsatta intressen. Men på samma sätt kan man säga att även borgaren, att varje människa har intresse av att få socialismen genomförd, då den kommer att medföra ett bättre, lyckligare liv för *alla*. Och ändå faller det oss inte in att därav sluta till en intressgemeinschaft mellan bourgeois och proletariat. Om vi talar om intressen som behärskar ögonblickets strider, så gäller det omedelbara intressen, sådana de beror på det speciella läget inom detta samhälle och sådana de uppenbarar sig för själen, vars idéer och åskådningar också bestämmas av det egna klassläget.

Sett på detta sätt utgör proletariatet, de förtryckta och exploaterades klass, som socialdemokratien betraktar som sitt rekryteringsfält och politiskt representerar, *varken en skarpt avgränsad eller en överallt likformig samhällsgrupp.* Man diskuterar om frågan huruvida de proletariserade småborgerliga lagren och de nedre lagren bland tjänstemännen hör dit. Faktiskt intränger partiet även där men med mycket större svårighet än bland industriarbetarna. Revisionismen lägger allt eftertryck på att *alla* förtryckta och missnöjda skall förena sig med oss. I Amerika diskuteras frågan vad proletariatet egentligen är. Och därvid har den åsikten förfäktats att de yrkeslärdade arbetarna, som utgör det stora av Gompers ledda fackföreningsförbundet

egentligen inte tillhörde det proletariat, som i kommunistiska manifestet uppmanas att ena sig, emedan de som yrkeslärda hantverkare uttränges av maskinen, har en företrädesställning att förlora och därför är reaktionärt sinnade. Denna uppfattning är en pendang till den fientlighet varmed dessa fackföreningsmän möter socialismen. I sin egendomliga formulering — att dessa arbetare förnekas äga proletärlatur — innehåller den en riktig kärna: hur mycket som i detta fall ock kan skrivas på okunnighetens konto finnes dock bland själva industriarbetarna ännu betydande olikheter i de omedelbara intressena.

De grupper av industriproletariatet, som genom fasta organisationer tillkämpat sig en privilegierad ställning, högre lön och kortare arbetstid och utgör ett slags arbetararistokrati, känner inte samma starka behov av kapitalismens störtande som arbetarnas lägre lager. De har inrättat det rätt trevligt för sig inom det beståendes ram. De utgör en erkänd makt som underhandlar med kapitalister och politiker. Deras ideal är en långsam höjning till allt bättre livsvillkor. Deras åsikter närmar sig de småborgerliga, — deras läge motsvarar ju mellanståndets lägre lagars. Samhällets tekniska utveckling, som skapar den nödvändiga betingelsen för socialismen, känner de inte som sitt förnämsta proletäriska intresse, utan de hotas ofta i sin privilegierade ställning av denna utveckling. Faktiskt uppträder de därför ofta reaktionärt. Att de engelska och amerikanska fackföreningsmännen utgör en sådan arbetararistokrati är allmänt känt. Försåvitt de nått politisk självständighet representerar de en moderat socialistisk arbetarpolitik, som inte vill veta något av klasskamp och revolution, som nöjer sig med inskränkt rösträtt vilken gör bara de bättre avlönade arbetarna till väljare och inte ställer sig i principiell motsättning till de borgerliga fegeringarna. Deras socialism är "evolutionär", en lära om arbetarnas långsamma uppåtstigande och om de viktigaste produktionsgrenarnas långsamma nationalisering genom en etiskt-filantropisk statsmakt, — kort sagt den revisionistiska socialismen hos "Oavhängiga Arbetarpartiet", vilket politiskt representerar dessa lager.

Mer betydande är intressesmotsättningarna mellan industriproletariatet och de proletariserade småborgarna och småbönderna. Vi har redan behandlat dessa motsättningar. *Revisionismen representerar inom socialdemokratin dessa småborgerliga lagars intressen samt den yrkeslärda arbetararistokratins intressen gentemot intressena hos massan av det industriella proletariatet.* Striden mellan de olika riktningarna inom socialdemokratin är inte bara en strid om åsikter, en själslig strid om

vissa teoriers eller idéers riktighet, lika litet som de parlamentariska debatterna är en strid om den teoretiska sanningen. Liksom dessa är uttryck för en djupgående intressestrid mellan de stora samhällsklasserna, är de inre striderna inom socialdemokratien till stor del intressestrider — om än betydligt mindre djupgående — mellan de besläktade grupper som tillsammans utgör proletariatet. Bara därigenom kan man också begripa den **häftighet och lidelse varmed dessa strider föres.**

Känsliga sinnen beröres ofta smärtsamt av denna häftighet varmed meningsskiljaktigheter utkämpas inom vårt parti, vilka kan stegras till faktisk personlig fiendskap. De är böjda för att lägga dessa "dåliga seder" personerna till last. Var är den tid, frågar de, då vi ännu samarbetade — som vänner och bröder? Den föregående utredningen kan ådagalägga att det inte är fråga om personliga brister. Socialdemokratiska partiet är inte, som vi i sentimentala drömmar gärna föreställer oss, en förening av vänner som arbetar för ett gemensamt mål som ett hjärta och en själ. *Den är den politiska representanten för ett antal samhälligt besläktade lager, som enar sig i sina gemensamma intressen för att gemensamt föra striden mot den gemensamma fienden och därför måste skjuta sina olikheter och motsatser åt sidan än så länge, varvid emellertid varje särskild del av detta förbund söker bringa sitt speciella intresse till gällande kraft och privilegierad ställning.*

I sitt verk om den revolutionära tidningslitteraturen i Frankrike 1789-94 säger Cunow:

"Parti och klass har olika utveckling- och verksamhetsbetingelser. I klassens karaktär ligger det att allt skarpare utarbeta sina specifika egenskaper och avstänga sig mot andra klasser som en självständig grupp. Partiet är däremot hänvisat till att söka komma politiskt till gällande och i detta syfte utvidga sin anhängarskara så mycket som möjligt, att städse ha i åtanke att göra nya landvinningar för att få en så stark representation som möjligt på de ställen där de politiska frågorna avgöres. Men denna strävan kommer alldeles av sig själv varje mot den bestående statsordningen kämpande parti att samla omkring sig om möjligt alla med denna ordning missnöjda element och söka en gemensam stridsplattform för dessa utan hänsyn till deras klassanhörighet. Följden är alltid att ett sådant parti sätter i förgrunden sina anhängares gemensamma politiska fordringar och skjuter i bakgrunden de sociala fordringarna, vilka inom de enskilda delarna av anhängarskaran skulle kunna framkalla inre tvistigheter."

För socialdemokratien gäller detta bara delvis. Även den

söker att samla så många missnöjda som möjligt omkring sig. Men inte så att förstå som om den skjuter proletarietets speciella klassfordringar i bakgrunden. Därför är den ju också mer än ett rent politiskt parti. Den är samtidigt en medveten klassorganisation. Som sådan har den andra än parlamentariska stridsmedel till sitt förfogande, och vid dessa stridsmedel gäller varje industriarbetare mer än en småbonde, gäller en stor organiserad massa i en viktig huvudfabrik mer än lika många splittrade arbetare i småfabriker. De politiska frågorna avgöres nämligen inte alla i parlamentet eller vid valurnan.

Men inte heller i den politiskt — parlamentariska striden sättes proletarietets speciella klassintressen i bakgrunden för att därigenom vinna alla missnöjda klasser. I den strid som föres av alla de exploaterade samfällt *måste industriproletariatets intressen ha ledningen*, befalla över den gemensamma aktionen. Det kan inte vara annorlunda, redan därför att blott dessa intressen täcker sig med den ensamt verkliga och möjliga utvecklingen och därför med utsikt om varaktig framgång kan förfäktas. De övriga exploaterade klasserna måste följa efter. Deras eget speciella intresse kan inte fullkomligt genomföras, emedan det strider mot den faktiska utvecklingen. Ett parti, som låter föra sig därav råkar in i en reaktionär, förtäckt kapitalistisk politikets återvändsgränd. Blott så mycke av dessa intressen kan genomföras, som sammanfaller med proletarietets intresse. Den enda rationella hållningen för dessa klasser i den politiska kampen består i att följa industriproletariatet, sluta sig till det, men överlåta ledarskapet åt den såsom den energiskaste och hänsynslöst revolutionära klassen.

Först i och därmed träder den revisionistiska taktikens verkliga karaktär i dagen. Om partiet antar programkrav, som förfäktar de småborgerliga lagrens intressen i *motsats till industriproletariatets, så betyder det, att de småborgerliga intressena får ledningen i stället för de proletariska, att de småborgerliga klasserna bestämmer partiets karaktär*. Ett partis karaktär beror inte på dess namn och inte ens på karaktären av dess medlemmar utan på de intressen som bestämmer dess politik. Om exempelvis socialdemokratiska partiet började förfäkta bondeskydd och agrartullar, så skulle det bli ett bondeparti, som proletarietet följer efter i släptåg, och därigenom uppgiva sin revolutionära med samhällsutvecklingen sammanfallande karaktär.

Vetenskapens roll.

Socialismen kallades ovan *proletariatets klassideologi*. Den är emellertid något än mer, något ytterligare, varigenom den kommer i motsättning till andra klassideologier. I slutet av andra kapitlet klargjordes redan, vad som skiljer teori och praktik i den proletariska klasskampen från alla föregående dylika. Proletariatets idéer och åskådningar vilar på en samhällsvetenskap som sätter det i stånd att på förhand bestämma andras handlingar och följderna av egna handlingar. Under det tidigare ideologier var omedvetna och därför överspända reflexer av det samhälliga läget är socialismen en klart vetenskaplig lära. *Motsatsen mellan ideologi och vetenskap*, som båda är abstrakta, allmänna uttryck för den konkreta verkligheten, består däri, att en ideologi är ett *omedvetet* förallmänligande, vid vilken den motsvarande verkligheten gått förlorad för medvetandet, medan vetenskapen består bara av *medvetna* förallmänliganden och dess satsar otvetydigt återspeglar den verklighet varifrån de hämtats. Ideologin är därför huvudsakligen en känslorak, vetenskapen en förståndssak. Ideologin uttrycker den spontana driften, den omedvetna lidelsen, det omedelbart kända intresset, vetenskapen den medvetna insikten, det klart insedda intresset. Vetenskapen tillåter arbetaren vid sina handlingar låta bli att längre bestämma sig bara av den omedvetna driften och den omedelbara känslan, utan genom den vetenskapliga insikten om de vidare sammanhangen.

Vi har i förestående kapitel uppvisat, huru meningsskiljaktigheterna rörande taktiken, fast vetenskapen anvisar en säker och rak väg för vårt handlande, dock inte kan uppfattas som blott följer av bristande insikt. De är lika väl som socialismen själv följer av de materiella förhållandena. De är nödvändiga följder av kapitalismens olika utvecklingsgrader i olika trakter och produktionsfärer, följer av den kapitalistiska utvecklingens dialektiska karaktär, följer av intresse motsatser inom de arbetande klasserna själva. De har därigenom en naturnödvändig karaktär. Våra partistrider beror inte på de enskilda partivännernas goda eller dåliga vilja. I den kommer de iure motsatsförhållandena mellan de olika samhällslager, som spelar en roll inom partiet, till synes.

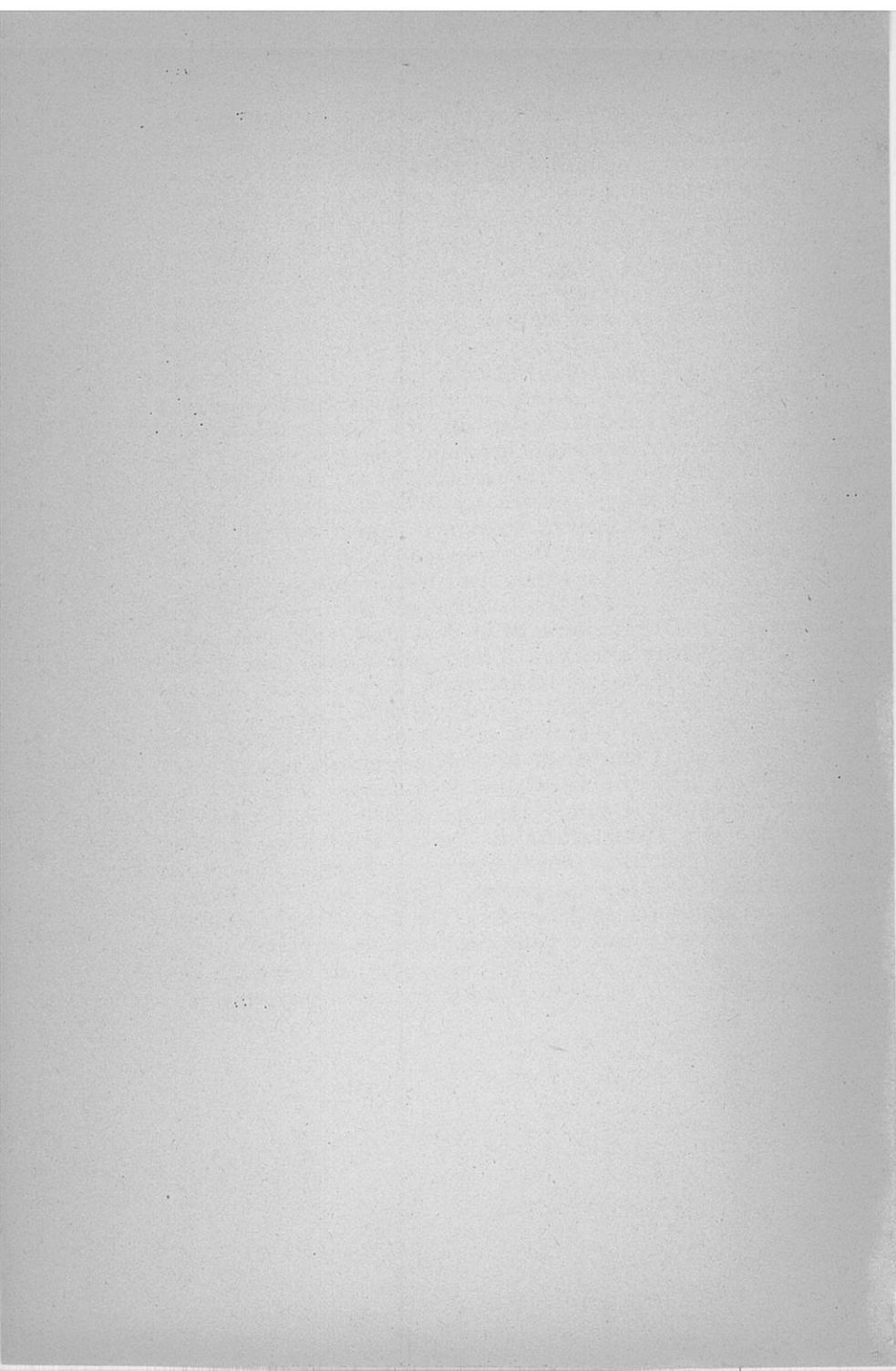
Men detta betraktelsesätt behöver ej leda oss till en fatalistisk uppfattning, så att vi skulle vara tvugna att utstå dessa tvister, dessa intressestrider som något ofrånkomligt utan att ha förmåga att utöva inflytande på dem. Detta betraktelsesätt

gäller bara försåvitt vi överallt antog klassernas handlande bero på det omedelbart spontant uppfattade intresset, försåvitt således en medveten samhällsvetenskap saknas. Men detta gäller inte längre helt och hållet för det socialistiska proletariet. Arbetarklassen bestämmes inte längre vid alla sina handlingar av det omedelbart kända intresset, utan även av dess insikt om sina djupare, varaktiga, bara genom vetenskapen utforskbara intressen. Den behärskas inte som andra klasser bara av en blind känsla, utan också av det medvetna förnuftet. Detta är förhållandet i dess högre grad, ju mer teoretiskt genombildad den är, ju mer den förstår den socialistiska teorin.

Detta är teorins roll i arbetarrörelsen att den löse viljan ur den omedelbara instinktmässiga driftens allmakt och bringar den in under den medvetet förnuftiga insiktens väld. Den teoretiska förståelsen höjer arbetaren över det omedelbara inskränkta intressets inflytande och sätter honom i stånd att låta bestämma sig av socialismens varaktiga intresse vid sitt handlande. Alla tendenser, som för proletariet bort från den riktiga vägen till målet, delvis kastar det tillbaka i borgerliga åskådningar och in på reaktionära, utsiktslösa vägar som gör dess strid svårare och långsammare, de är dess maktlösare, dess inflytelseslösa, ju bättre arbetarna förstår den socialistiska teorin, marxismen. Om vi ser att verkningarna av en facklig arbetararistokrati är mycket svagare i Tyskland än i England, så ligger orsaken till stor del i de tyska arbetarnas teoretiska skolning.

Här finns alltså medlet att få de inre motsättningarna inom den exploaterade klassen att så litet som möjligt sätta arbetarrörelsens enhällighet i fara. Den teoretiska upplysningen, en propaganda som fäster arbetarnas tankar från deras speciella intressen på de allmänna sammanhangen i samhället, kommer att minska motsättningarna, genom förnuft behärska lidelsen och förta tvistigheterna en del av deras skärpa. *Teoriens idkande, iakttagande av socialismens vetenskapliga grundval skall mest av allt bidra till att ge rörelsen en lugn, säker gång, att förvandla den från omedveten drift till insiktsfulla människors medvetna gärning.*

ADRESS I DANMARK

Postbox 61

2880 Bagsværd

Danskt giro 19 87 75

ADRESS I SVERIGE

Postbox 10011

Lund 10

Svenskt giro 67 64 07 - 0

S. Kr. 10

D. Kr. 15